

VESTNIK

NOTICIERO

XXIX

3-4-5

1978

VESTNIK slovenskih domobrancev in drugih protikomunistov je glasilo slovenskih svobodnjakov, vključenih v ZDSPB. Izdaja ga konzorcij. Prevednik je Bogumil Pregelj, Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. — Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Editor y redactor responsable: Bogumil Pregelj, Ramón Falcón 4158, Sucursal 7, 1407 Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) is the voice of slovenian anticommunist veterans.
Ovitek: arh. Jure Vombergar.

Tiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 Buenos Aires, Argentina
Registro de la Propiedad Intelectual No. 1.333.625 (22. 6. 1976)

.....

VSEBINA: Sled na pesku (Vladimir Kos) — Visita de Tito a Carter — Spomini na Karla Mauserja (Božo Stariha) — Dr. Cigan in črna roka (M. B.) — 1918-1978 (Maks Loh) — Slovenski narodni cilji (Stane Buda) — Bojijo se! (poslovenil Branimir Pistivšek) — Izgubljene domačije (Valentin Potočnik) — "Politični dolg" krščanstva (Boštjan Kocmur) — Leto 1944 - vdor v Črnomelj! (Rudi Bras) — Brali smo in pripominjamo — Pričevanje msgr. Johna Omana — Argentinsko priznanje Jožetu Hornu — Pisma uredništvu: še o boroveljski bitki; Izjava medorganizacijskega sveta — Urednik prosi za besedo — Naši jubilarji — Društvene vesti — V spomin — Tiskovni sklad Karla Mauserja — Darovi za Zavetišče —

.....

PD 724/1976

VESTNIK NOTICIERO SLOVENSКИH DOMOBRANCEV IN DRUGIH PROTİKOMUNISTOU

XXIX

— 3-4-5 —

MAREC-APRIL-MAJ 1978

Vladimir Kos

Sled na pesku

Kako bila je dolga noč pod Križem,
noč aprila,
maja,
junija.

Kako v telo je bodla moč krivice,
pesem zmagoslavja
v vrstah zla.

Potem je vzšla Nedelja,
čast mučencev,
čast brezdonskih távanj
brez časti.

Doklej, noseč Nebesa s culo vere,
bomo karavana
z jam noči?

A
z vsako miljo bliže luč se sveti,
Luč na robu groba
v svet brez zla.

Za nami sled se vije, težka z dejstvi.
Z nje nesmrtna roža
v molk cingljá.

(s prisrčnimi voščili za Veliko noč)

Visita de Tito a Carter

En la oportunidad de la visita que hará durante la segunda semana de marzo el mariscal yugoslavo a la Casa Blanca, donde será el huésped de Jimmy Carter, presidente de los EE. UU. y uno de los propulsores más declamados por la vigencia de los derechos humanos en el mundo, no podemos dejar de extraer al respecto algunos pasajes del libro „Wartime“, escrito por el ex lugarteniente de Tito durante la revolución en Yugoslavia.

Así escribe Milovan Djilas en las páginas 446 y 447:

„...me encontraba en la región de Montenegro, cuando me sorprendió el final de nuestra lucha, donde el día 15. de mayo los 130 mil alemanes decidieron reconocernos por ejercito aliado y rendirnos sus armas. Simultáneamente con ellos se han rendido también nuestros enemigos, que habían colaborado con las fuerzas de ocupación y habían ligado su destino al fascismo. Algunos de estos han conseguido tomar contacto con las tropas británicas en Austria, de donde nos han sido posteriormente entregados. Todos ellos, excepto las mujeres y menores de 18 años, han sido eliminados, según me han contado más tarde los autores de esta bestial e insensata matanza.

Estas orgías de sangre han sido una verdadera locura. Estoy convencido que no sabe ninguno y no se sabrá nunca jamás el número exacto de víctimas habidas. De lo contado por los oficiales, que habían tomado parte en este desquite sangriento, no creo que la cifra haya pasado los 300 mil. Un año después todavía había discusiones molestas en el Comité Central del Partido Comunista Esloveno por las dificultades que tenían las nuevas autoridades con los campesinos en algunas regiones, pues las contaminadas aguas subterráneas seguían trayendo a la luz del día decenas de cadáveres en descomposición. Se ha hablado también, que parecía que la tierra misma respiraba al ir levantándose las montañas de cuerpos destrozados en su proceso de putrefacción.“

Al referirse a la persona que pudo haber dado orden para tales matanzas, cree Djilas, que teniendo en cuenta la **estructura del poder y el escalonamiento de comandancias en cadena**, nadie estuvo en condiciones de ejecutar tamaños actos sin que hayan sido ordenados y aprobados por el de arriba. A buen entendedor pocas palabras bastan!

Una sola aclaración: el ejército esloveno, masacrado por los titoístas, ha ligado su suerte al destino de las democracias occidentales y jamás a las fuerzas del eje, pero fue, lamentablemente, traicionado sin consideración. Tildar de fascistas a todos los que se les opongan, es la vieja patraña de los comunistas.

„Ni mogoče biti pravičen, če nisi istočasno človeški.“ Luc de Chapier

Spomini na Karla Mauserja

(nadaljevanje)

Odmev petindvajsetletnice ni bil velik samo v Argentini, ampak v vsem slovenskem svetu na tujem.

„Svobodna Slovenija“ kot „Ameriška Domovina“ sta podrobno poročali o vsem dogajanju in delu, ki ga je opravil Karel med nami. On pa se je vrnil v tovarno med svedre in olje, ki je škropilo okoli njega. Pravil mi je, da je včasih taka megla kot na ljubljanskem barju. Vsak dan od sedmih zvečer do ene zjutraj. Pri delu je moral biti izredno prisoten, ker bi vsaka raztresenost lahko povzročila velike škode. „Nemo propheta in patria sua.“ Nekateri rojaki, ki so delali skupaj z njim, so mu delali težko življenje posebej še po povratku iz Argentine, češ „kaj bi ta hlapec tam doli mogel koristnega storiti?“ Eden se je celo tako daleč spozabil, da mu je zagrozil s telesnim nasiljem, „če ne bo nehaj lagati o Argentini“. Poslal mi je pismo, v katerem neka oseba poroča „o resničnem poteku njegovega obiska: Na letališču sta ga čakali dve stari babi, v dvorani na proslavi pa je bilo skupaj dvainpetdeset ljudi. V Argentini Mauserja nihče ne mara“. Zapisano v Clevelandu julija 1972.

Tudi od drugih strani so prihajala podobna poročila. Karel je bil osebno zelo občutljiv, naravno, da ga je vsako obrekovanje zelo bolelo, posebno če je o vsem tem molčal. „Človek na nek način sam postane umazan, če se z umazancem krega,“ je pisal. Zdelo se mi je težko razumljivo, da si Karel kljub svojim sposobnostim in znanju jezikov ni mogel pomagati na boljše službeno mesto. O tem ni rad govoril. Slutil sem, da je to bila neka tiha žrtev, katero je hotel ohraniti zase.

Ponosen je bil, da je predsednik ZSPB, ničesar se ni sramoval. Večkrat, ko je modroval, sem mu oponesel rekoč, naj „že pusti tisto lemenatarstvo enkrat pri miru“. Pa mi je odgovoril: „Nisem postal duhovnik, ker ni bila božja volja, a svoje poslanstvo moram izpolniti. Najlepša poklica na tem svetu sta pač duhovniški in zdravniški. Prvega sem poskušal, pa sem zvižal, za drugega nisem imel denarja, veselja pa veliko.“

Veliko se je govorilo in poudarjalo o Mauserju kot večerniškem pisatelju. Mnogi in tudi sam je imel vtis, da skušajo nekateri to namenoma pretiravati. V širši družbi je nekoč omenil: „Sem večerničar, ker — bolj ko človek premišljuje — spoznava, kako so prav preproste stvari resnično velike. Vedel sem dobro, zakaj sem na obisku pri vas govoril o Duhu — ker v Njem je vsa vsebina resničnega življenja. Nekateri ga zamenjujejo s prahom, ki ga mečejo v čas. Duhovna revščina je povsod v bujnem cvetju. Vedno sem sovražil pritisk na Duha. Kdor nima sile v Njem, je velik siromak.“

Pravtako je bil Karel jasen, kar se tiče naših organizacij, političnih

ustanov, zlasti Narodnega odbora. Sam pravi: „Veseli in ponosni bodimo, da jih imamo, veseli, da se še najdejo požrtvovalni ljudje, ki hočejo delati. Če pa že stojimo ob strani, ne mečimo kamenja nanje, kot bi hoteli s tem razbremeniti svojo lastno nedelavnost. Življenje namreč ni samo udrihanje, treba je delati za skupnost, a delavcev je, žal, vedno manj. Piši mi vse, kar se v skupnosti dogaja. Ti veš, da sem v mislih vedno pri vas. Želel bi vas še enkrat tam doli obiskati. Bomo videli, kaj spet prinese pomlad? Pri nas se pričinja jesen. Vsak dan je več rjavega listja. Ta jesenska žalost mi vsako leto nekam težko leže na srce. Menda pri tej starosti kot sem, človek začne resno misliti, da se sam obletava. Z Baragovim romanom imam velike težave. Moral bi kar naprej pisati, pa ne gre, kot bi želel.“ — Misel na bližnjo smrt, se kot nit vleče v vseh njegovih pismih.

Februarja tisoč devetsto ena in sedemdesetega sva z ženo preko Toronta napravila obisk pri njem v Clevelandu. Karel naju je čakal na letališču. Spraševanja ni bilo ne konca ne kraja. Srečanje z gospo Marijo pa je bilo eno izmed najlepših presenečenj na najinem potovanju. Od jutra do večera smo hodili po obiskih, saj ni Slovence, ki bi med Clevelandskimi rojaki ne imel svojih znancev. Še preden sem šel na pot, sem ga prosil, da mi pripravi obisk in pogovor z dr. Meršolom. Živel je v zelo skromnih razmerah, mož, ki je nam tisočem v Vetrinju rešil življenje.

Prvi vtis mesta s slovenskimi napisi je bilo zame veliko presenečenje. Navdušenost pa se je ohladila, ko sem začel hoditi okoli znancev. Imel sem občutek „kulturno bojnega ozračja“.

Po predavanju, ki sem ga imel v Baragovem domu, so me nekateri sošolci spraševali „če je res vse, kar se piše in govori o Karlovem obisku v Argentini.“ Srečavali smo se z ljudmi, ki so naju pozdravili, njega pa prezrli. To vedenje nekaterih me je osebno prizadelo. Posebno še ob času, ko se je Karlov sin Klemen boril v Vietnamu. Vsak dan je v strahu in upanju odpiral poštni nabiralnik. Kot je bil ponosen, da se sin bori proti komunizmu, je bil kot oče v skrbeh za sina.

Karla in gospo Marijo sem povabil, da bi za Slovenski dan prišla v Argentino. On se je takoj odločil. Gospa pa je v smehu odgovorila, „raje ga pustim samega, da bo lažje vandrav.“ Nato pa je pojasnila, da oba še zmoreta, da eden potuje, oba pa ne moreta. Seveda sem moral sveto obljubiti, da bomo pazili nanj, da ne bo „kot je njegova navada“, pretiraval na račun svoje življenjske zmogljivosti. Slovo je bilo prisrčno in slovenski Cleveland je ostal za nami.

V Buenos Airesu smo začeli s pripravami kot pri prvem obisku. Karel je pisal: „Če mislite, da bi bilo prav, da bi govoril na Slovenskem dnevu, bom govoril. A še raje bi poslušal. Prijatelj Smersu me je naprosil, da bi govoril na akademiji, ki jo bo imel Slovenski dom v San Martinu. Sem rad obljubil. Na domove me vežejo lepi spomini. Na vsak način pa želim priti v Berazategui. Sem Ti že enkrat pisal, na nek način sem tam pustil svoje srce. To pot bi rad obiskal pokopališča. Tam je toliko znancev, moji

profesorji iz teologije in tudi mnogi borci. Vsaj njih grobove bi rad videl. Zelo verjetno nikdar ne bom prišel tako daleč. Ne pozabi na staronaseljence. Če bi to pot spet želeli, bi jih prišel pogledat. Nemara bi bilo prav, da tudi njim ustrezem in povem, kar mislim. Hočem pa se največ posvetiti mladini. Je to moja iskrena želja. Zakaj, edino upanje emigracije so ti mladi ljudje. Eno občutje mi ostaja v srcu, zvezan sem z vsemi Slovenci v Argentini na prav poseben način, in upam, da zveza bogatí obe strani. Mislim, da je srečanje z mladimi največ vredno. In povezava z njimi najbolj vreden del moje poti.“

Drugi Karlov obisk je bil po delu enak prvemu. Slovesen sprejem na letališču. Obisk slovenskih organizacij, šol, domov, pokopališča in bolnikov. Največ časa pa je posvetil mladini. Odpadel pa je obisk v Mendoza, kar je povzročilo precej zamere in nerazumevanja. Vendar bo opravičen, če povem, da se je med prvim in drugim obiskom Karlovo zdravje precej poslabšalo. V njegovih številnih pismih, od časa do časa namiguje na to ali ono slabost. Želel je, da bi ga spremljal, vendar takrat zaradi prezaposlenosti nisem mogel zapustiti za teden dni Buenos Aires, čaš, ki bi bil potreben za obisk v Mendoza.

V času obiska je prišlo v Argentini do revolucije. On, ki ni poznal naših političnih razmer, je to stvar vzel silno resno. Revolucijo, je pojmoval, kot prelivanje krvi. Na poti v Slovensko hio, ko sva poslušala radijska poročila, je žalostno dostavil: „škoda, da se bo moj obisk tako hitro končal. Najboljše je, da se takoj javim poslaništvu in preskrbim za polet nazaj, tudi ženi je treba telefonirati in jo pomiriti.“ Potolažil sem ga: naj nič ne skrbi, da se navadno naše revolucije mirno končajo. Naslednji dan pa se je o tem lahko že sam prepričal.

V tem času je ležal na smrtni postelji prijatelj Rudi Vidmar. Bila sva sošolca in potem tudi oficirja v Meničaninovem bataljonu. Med boleznijo sem ga stalno obiskoval. Bil je eden prvih, ki je zvedel o nameravanem Karlovem obisku v Argentino. Obljubiti sem mu moral, da ga zagotovo pripeljem tudi k njemu in ob vsakem ponovnem obisku sem mu moral obljubo zagotoviti. Njegovo zdravje se je tako hitro slabšalo, da sem se bal, da obljube ne bom mogel izpolniti. Prepričan sem, da je moja dolžnost do obeh mrtvih prijateljev, da ta obisk opišem tako kot sem ga doživel.

Rudi je bil že na pragu večnosti, ko sva prispela k njemu. Njegov pogled je bil moten in besede so se iztežka trgale iz njegovih ust. Hotel sem se umakniti, da bi se sama pomenila, pa je Rudi z roko pokazal, naj ostanem. S trudom se je nekoliko dvignil in počasi rekel: „Gospod pisatelj: Sem tajnik pri borčevski organizaciji Tabor. Vse moje delo je šlo za tem, da se obe organizaciji združita. To je moja poslednja želja.“ Namignil je sinu, naj to napiše in sam jo je s težavo podpisal. Dolgo je držal Karel njegovo roko v svoji. Poslovila sta se za vedno. Ko si je brisal rosne oči na pragu mrliške sebe, mi je rekel: „Midva se bova kmalu srečala na onem svetu.“

(Sledi)

Dr. Cigan in Črna roka

Razpravo „Dr. Cigan in črna roka“ je pisec prvotno in predvsem namenil prijateljem pokojnega dr. Cigana. Čeprav so bili le-ti prepričani, da Vidičeva knjiga „Po stopinjah črne roke“ ne podaja resnice, niso imeli dokazov za to, ker niso pd blizu poznali ne komunistične revolucije v Sloveniji pod krinko „narodnoosvobodilnega boja“, ne Ciganovega dela v tistem obdobju.

Zaradi preobilice drugega nujnega dela, je avtor utegnil pisati ta zagovor le v presledkih, niti ni razpolagal s časom za ponovno pregledovanje rokopisa. Zato — pravi — se nekatere misli po nepotrebnem ponavljajo in je tudi več drugih oblikovnih pomanjkljivosti. Obseg tega spisa bi se znatno povečal, če bi pisec hotel iz obstoječih dokumentov navajati opise grozodejstev nad slovenskimi duhovniki in drugim civilnimi osebami, ki so v razpravi pripisana komunistični revoluciji. Nobenega grozodejstva pa ni omenil (trdi avtor), ki ne bi bilo v teh dokumentih potrjeno. Naj Komunistična stranka objavi veljavne sodnijske akte o sodbi in obsodbi teh oseb ter o načemu njihove usmrčitve, ali pa naj dovoli nevtralni mednarodni komisiji, da izvede preiskavo o teh grozodejstvih na samem kraju njihovega dogajanja — če meni, da je v tej razpravi kaj neresnice.

Čeprav je bila razprava dana „Vestniku“ v morebitno delno uporabo, smo prepričani, da je pišev obračun z Vidičevo knjigo za Partijo in Vidica tako porazen in obramba dr. Cigana tako prepričljiva, da bi bila velika škoda, ko ne bi celotno besedilo tega spisa prodrlo v ves slovenski svet: naj ga beró mladi doma, v zamejstvu in zdomstvu, predvsem pa naši ljubljeni Korošci.

Posmrtni napadi — v imenu „zgodovinske resnice“

Po smrti salezijanskega duhovnika dr. Franceta Cigana, vsej koroški javnosti dobro znanega vzgojitelja slovenske dijaške mladine, glasbenega strokovnjaka, ustanovitelja ali soustanovitelja pevskih zborov in zbiralca ljudskih pesmi, je Slovenski vestnik od časa do časa priobčil članke in ocene, ki so očitno imeli namen docela spodkopati in zrušiti izredni ugled pokojnika med koroškim ljudstvom. Seveda vse pod pretvezo ljubezni do zgodovinske resnice in do pravilne obveščenosti koroških Slovencev.

Prvi, ki je dal duška svoji ljubezni do čiste zgodovinske resnice s tem, da vrže kepo blata na spomin pokojnega dr. Cigana, je bil njegov bivši kolega prof. Janko Messner. Ob priliki koncerta za drugo obletnico smrti dr. Cigana je v Vestniku ostro kritiziral Ciganovo kantato „Ustoličenje Karantanskega kneza“, češ da ni umestno opevati slovenske krščanske kneze, ko pa so prav ti s sprejetjem krščanske vere spravili Slovence pod tuji jarem nemških Bavarcev. Tudi če bi to zgodovinsko bilo res, bi bila Messnerjeva ostra kritika Ciganove kantate malce neokusna. Lahko bi si jo prihranil za drugo, primernejšo priliko. Pa niti pred zgodovinsko znanostjo ne vzdrži. Toliko bi pa že gimnazijski profesor moral poznati zgodovino, da bi vedel, da je vsak narod, ki ni sprejel evropske rimsko-krščanske ali bizantinske kulture, izginil iz zgodovine. Tudi Slovenci bi brez dvoma izginili kot narod, če ne bi bili sprejeli krščanstva. Ni tu mesto za navajanje vzrokov za to dejstvo, pa jih Messner lahko sam najde, če bo hotel. Dejstva pa na noben način ne more tajiti.

Messnerjev oster napad na Ciganovo kantato je vsekakor utegnil nuditi (če morda že ni bil v ta namen naročen „od zgoraj“) dobrodošel alibitistim „rodoljubnim“ silam matičnega naroda, ki so nato **preprečile** **nameravano ponovitev te kantate v Ljubljani.**

Pravo ofenzivo za dokončno likvidacijo dobrega imena pokojnega dr. Cigana pa je Slovenski vestnik sprožil **lansko leto** po izidu knjige „**Po sledovih črne roke**“, ki jo je za „30-letnico zmage nad nemškimi nacional-socializmom in italijanskim fašizmom, zmage dobrega nad zlim, pravice nad krivico, svobode nad suženjstvom“ spisal in v ljubljanski založbi „Borec“ izdal dopisnik ljubljanskega dnevnika, Jože Vidic.

Pisec knjige, ki jo sam imenuje „dokumentarno-reportažni zapis“, si pripisuje zaslugo za eno izmed najsenzacionalnejših in najpomembnejših odkritij vse povojne dobe. Da je namreč prvi vestno zbral, uredil in objavil vse dosegljivo zgodovinsko gradivo o neki vsemogočni, strahotni, naravnost satansko podli organizaciji, ki naj bi jo ustanovilo vodstvo bivše domobranske vojske v sodelovanju s Himmmlerjevimi gestapom. Organizacija se je imenovala „črna roka“ ali „slovenski SS“. Razsajala da je od jeseni 1943 do konca vojne po vsej Sloveniji, slepo služila okupatorju, na najbolj nečloveški način mučila, množično pobijala in tajno pokopavala najbolj domoljubne slovenske ljudi. Take pošastne protinarodne organizacije da ni zmogla druga okupirana dežela Evrope, le v Sloveniji se je našel ta višek človeške propalosti.

Najbolj nepričakovano in neverjetno odkritje zgodovinskega raziskovalca Jožeta Vidica pa je bilo to: duhovni očetje, vzgojitelji in dejanski pomagači te grozovite morilske organizacije so bili klerofašistični katoliški duhovniki, z malo izjemami prav tisti, ki jih je v teh 30 povojnih letih pobrala smrt ali ki jih je že prej spravila s sveta domoljubna OF ali sodišča sedanje ljudske vlade Jugoslavije.

Med katoliško duhovščino pa so se v šolanju zloglasnih „črnorokcev“ in pri dejanskem sodelovanju pri njihovih zločinih še prav posebno odlikovali slovenski salezijanci, redovniki, ki jih je za vzgojo mladine ustanovil sv. Janez Bosco. Zločinskemu delovanju teh redovnikov je Vidic posvetil predvsem strani 339—376 svoje knjige. Priznava jim sicer, da so v svojih zavodih mladino vzgajali po najmodernejših metodah, a vzgajali so jo za izdajalce, za „črnorokce“.

Za koroško slovensko manjšino pa predstavlja Vidičevo razkrinkanje zločinske Črne roke še posebno dragoceno zgodovinsko dopolnitev zato, ker je tu prvič osvetljena tista stran osebnosti dr. Cigana, ki je bila do sedaj popolnoma neznana ne samo koroškemu ljudstvu, marveč vsemu slovenskemu narodu: da je bil namreč g. dr. Cigan izmed vseh salezijancev — črnorokcev najhujši črnorokec. Grad Lisičje blizu Ljubljane, kjer je bil dr. Cigan baje za predstojnika salezijanske redovne skupnosti, je bil šola črne roke in center morilske bande. Dr. Cigan je bil satan v duhovniški obleki, soodgovoren za zgodovinski pokol devet nedolžnih žensk ljubljanskega Barja. Svoje zgodovinsko gradivo o dr. Ciganu je Vidic Jože zaključil z besedami: „Ob koncu vojne se je večina salezijancev skupaj z domobranci umaknila na Koroško. Dr. Franc Cigan je ostal v Celovcu, kjer se je uveljavil kot uspešen glasbeni pedagog. Na Koroškem je imel velik ugled in mladina ga je imela rada. 1969 je zbolel za rakom in se je prišel zdraviti v onkološko bolnišnico v Ljubljano, kjer je februarja leta 1971 umrl. Z visokimi cerkvenimi častmi so ga pokopali na ljubljanskih Žalah. Le redki, ki so se udeležili pogreba, so vedeli, da skupaj z njegovim truplom pokopujemo tudi mnoge njegove skrivnosti.“

Vidičeva knjiga, čeprav natisnjena v 7.800 izvodih, je bila razprodana

v nekaj mesecih, tako da je bila potrebna nova izdaja, ki jo je pisec dopolnil z novim gradivom.

Mariborski Večer je (30. julija 1975) v pohvalo avtorju knjige o črni roki zapisal: „Če bi ne bilo vse res in podkrepljeno s fotografskim in drugim sicer skopim gradivom, bi človek med prebiranjem Vidičeve knjige „Po sledovih črne roke“ mislil, da bere srhljive, onkraj kriminala in zločina izmišljene zgodbe, ki jih običajno označujemo za črne štorije. Vendar je tudi življenje samo sposobno napisati še strašnejše štorije, kakor si jih lahko izmislijo pisci kriminalk in grozljivih srhljivk. Najboljši dokaz za to je prav Vidičeva knjiga.

Avtorju moramo torej priznati dokajšnjo mero poguma in vztrajnosti, saj se je lotil pisanja o morda najtemnejšem, najmanj raziskanem in tudi najmanj dokumentiranem poglavju iz zgodovine naše revolucije, poglavju, ki nosi naslov „črna roka“. Pogum mu moramo priznati zato, ker je hote segel na takšno področje, kjer so bile in so še metode ubijanja in likvidacij nekakšno navadno stanje stvari, vztrajnost in prizadevnost pa zato, ker je kljub pomankljivemu, oziroma v glavnem sploh neobstoječemu zgodovinskemu gradivu z dolgoletno zagrizenostjo spričo tridesetletne časovne oddaljenosti, našel toliko prič, njihovih izpovedi in drugega, da je lahko nastalo tako obsežno, več kot petsto strani obsegajoče delo...“ Mariborski Vestnik je bil toliko pošten, da ni ponovil na izust za Vidicem obtožbe proti klerofašizmu in posebej proti dr. Ciganu ter drugim emigrantskiva salezijancem na Koroškem.

Pač pa je ostro obtožbo proti dr. Ciganu in salezijancem prinesel, kakor je bilo pričakovati, ljubljanski Nedeljski dnevnik.

Glasilu slovenske koroške leveice, Slovenski vestnik, je takoj hlastno segel po velikih zgodovinskih odkritjih Jožeta Vidica glede prejšnjega zločinskega delovanja dr. Cigana in drugih salezijancev-emigrantov, ki so vzgajali in še vzgajajo koroško slovensko mladino bodisi na gimnaziji bodisi v dijaških domovih Mohorjeve družbe. Ob napovedi možnosti nakupa te nove knjige v celovški knjigarni „Naša knjiga“ in kot reklamo zanjo je Slovenski vestnik dne 15. avgusta 1975 zapisal: „Knjiga „Po sledovih črne roke“ je dokument, ki ga marsikateri nočejo vzeti na znanje. Saj neposredno imenuje ljudi po imenu, ljudi, ki so po vojni dolga leta mirne vesti delovali v zamejstvu, v emigraciji, kamor so zbežali pred upravičeno kaznijo, ljudi, ki so se in se še skrivajo za hinavsko masko zavednih, prezavednih Slovencev. Nekateri so celo kot zelo „častni“, „kulturni“ delavci in pedagogji v naši neposredni bližini zastrupljali našo mladino. Vidičeva knjiga je tako dokument, ki razkrinka delovanje črne roke, kar je bilo doslej še povsem premało obdelano v slovenski zgodovini. Knjigo lahko naročite v knjigarni „Naša knjiga“ v Celovcu.“

Slovenski vestnik sicer ni navedel imen „častnih“ in „kulturnih“ delavcev, ki so „zastrupljali“ koroško slovensko mladino, teh vojnih zločincev, ki so pred „upravičeno kaznijo“ zbežali na tuje... Toda vsak bralec Vestnika je dobro razumel, na koga Vestnik meri. Pa tudi, če ne bi vedel, bi ga Vidičeva knjiga poučila.

Tudi „Zvon“, glasilo „socialističnih“ dijakov slovenske gimnazije, je v svoji decemberski številki l. 1975 svoje bralce seznanil z Vidičevo knjigo ter seveda vse Vidičeve obtožbe in obsodbe proti črni roki in proti klerofašistični duhovščini predstavil kot samoumevne zgodovinske resnice.

Predstavljalec Vidičeve knjige v „Zvonu“ se je podpisal z izmišljenim imenom „muc“, predstavljalec te knjige v Vestniku pa se sploh ni podpisal. Čeprav bi človek pričakoval, da bosta oba navdušena presajalca Vidičevih zgodovinskih odkritij na koroška tla svoje prav tako zgodovinske izjave podpisala vsak s svojim polnim imenom. V Avstriji se jima ni bati,

da bi ju policija radi njunega „naprednega“ ostrega pisarjenja proti reakcionarnim emigrantom in vojnim zločincem preganjala, kakor se to rado zgodi v ljudskih republikah tistim, ki si upajo kaj povedati proti uradni režimski resnici. Tudi „črnoroki“ zastupljevalci koroške slovenske mladine jima ne morejo biti nevarni. Nobeden izmed njih po tridesetih letih od konca druge svetovne vojne ni več tako v močeh, da bi bil zmožen komu storiti kaj hudega, tudi če bi hotel. Posebno zdaj ne, odkar je odšel v večnost njihov „ta glavni“, dr. Cigan. Njihovi nekdanji strašni služabniki pri „črnoroškem“ poslu, domobranci, pa so že pred tridesetimi leti prejeli „upravičeno kazen“ in trohniijo širom po gozdovih, brezni in grapah Slovenije, da jim niti Vidic Jože ne bi več mogel odkriti grobov.

Koroška slovenska javnost pa ima vsekakor pravico do veselja, da po imenu in priimku spozna obveščevalca, katerima dolguje največjo hvalježnost. Saj sta z Vidicem Jožetom največja rešitelja koroških Slovencev. Odprla sta jim oči ter jih rešila strahotne zablode, v kateri so dolga leta živeli, ko so ljubili in spoštovali kot svojega najiskrenejšega prijatelja in branivca slovenstva enega izmed najpodlejših izdajalcev slovenskega naroda in najhujših vojnih zločincev, satana v duhovniški obleki, hinavskega črnoroka dr. Franceta Cigana.

Imel sem pripravljen odgovor že na prve napade na čast tega svojega dragega sobrata, prisrčnega prijatelja in sodelavca. Pa so mi prijatelji odsvetovali, da bi ga objavil, češ da gre pri Vestniku za osamljene spodrsaljaje, ki se jih avtorji morda že sami sramujejo in jih ne bodo ponavljali, in da z druge strani Slovenski vestnik tudi ne slovi tako po svoji resnicoljubnosti, da bi mu koroški Slovenci takoj množično nasedli, če slučajno vrže na vsem tako poznanega poštenjaka tako strahotne obtožbe.

Toda Slovenski vestnik se je vrnil k blatenju spomina dr. Cigana in obenem dokazal, da gre za načrtno ofenzivo, ne za osamljene spodrsaljaje, in da se bo ofenziva nadaljevala do dokončnega uničenja dobrega imena za koroške Slovence tako zaslužnega pokojnika. To dokazujejo tudi ponovni napadi na dr. Cigana v „Zvonu“.

Po zadnjem koncertu Krščanske kulturne zveze ob petletnici smrti dr. Cigana, se je Slovenski vestnik 12. marca 1976 spominu dr. Cigana oddolžil na ta način, da o koncertu ni znal drugega povedati kot to, ali je sploh umestno sodelovanje šolskega pevskega zbora na izvenšolski prireditvi v počastitev moža, o katerem da je „v zadnjem času bila odkrita in dokumentirana njegova medvojna povezava z zloglasno „Črno roko“, ki jo imenujejo „Slovenski SS“.

Zadnja številka Zvona (april 1976) pa je pod naslovom „Lepo nam pel je bili kos“ spet ponatislila glavne obtožbe Vidičeve knjige proti dr. Ciganu in salezijancem. Nepodpisani zgodovinski kritik Zvona se celo pohujšuje nad tem, da se Naš tednik še ni pridružil Slovenskemu vestniku pri obveščanju koroške javnosti o Ciganovem zločinskem delovanju in ustvarjanju med drugo svetovno vojno. Izjavo dr. Vospernika, ki je na koncertu KKZ v Beljaku povedal, da neodgovorna kritika zadnji čas skuša oblatiti spomin dr. Cigana, pa označuje naravnost za „nesramno“. Za tega strokovnjaka v ocenjevanju zgodovinske objektivnosti je namreč Vidičev spis „Po sledovih črne roke“ „dokumentacijska“ knjiga (podčrtal p.) in z njenimi „dokumentacijami“ (podčrtal p.) naj bi bilo „dosti dokazano in pojasnjeno, da srajca dr. Cigana le ni tako čista, kot bi jo nekateri radi videli“.

Na te zadnje, čez mero nesramne poskuse popolnega uničenja duhovniške, profesorske, vzgojiteljske in osnovnočloveške časti pokojnega dr. Cigana res ni več mogoče molčati. Sicer bi nam lahko očitali, da molčimo zato, ker nimamo pravega odgovora na obtožbe. To je že višek neodgovor-

ne gonje proti pokojnemu kulturnemu delavcu: niti pevski zbori, ki jih je on ustanovil, kot je gimnazijski pevski zbor, ne bi smeli peti pri obletnicah njegove smrti! Pa zakaj ne? Samo zato, ker je neki koroškimi Slovincem do sedaj popolnoma neznan (znan je morda bil do sedaj le ožjemu krogu „naprednega“ tabora), zaenkrat le samovšečni in samozvani „zgodovinar“ Vidic Jože v neki svoji knjigi, ki o njej na Koroškem ni izšla še nobena historično-kritična ocena, dr. Ciganu naprtil nekaj gnusnih zločinov, ki naj bi jih za časa druge svetovne vojne zagrešil v okupirani Sloveniji. Kam pa pridemo, če bomo na vsako obtožbo, ki jo kdo izusti ali zapiše na račun katerekoli osebe, to osebo brez kakršnegakoli preverjanja utemeljenosti obtožbe enostavno proglašali za krivo vseh zločinov, ki se ji očitajo, ter z njo tem zločinom primerno ravnali? Čim težji so zločini, ki se komu očitajo, tem bolj morajo biti trdni dokazi, na katere se obtožba sklicuje. Kaj bi rekel Jože Vidic, če bi kdo njemu pripisal nekaj grozovitih zločinov in bi ga brez zaslišanja in brez obrambe samo na podlagi proti njemu napisane knjige obsodili na smrt? Dokler se torej zadeva s Ciganovim „črnorokstvom“ ne preišče in ne ugotovi resničnost Vidičevih obtožb, nima nihče pravice koroškim Slovincem prepovedovati, da mu izkazujejo ljubezen in čast, ki se jim zdi, da so mu jo dolžni zaradi njegovih zaslug za slovenstvo na Koroškem. Kakor Vidicu Jožetu noben koroški Slovenec, ki ne pozna Ciganovega delovanja med državljansko vojsko na Slovenskem, nima pravice prepovedovati, da dr. Cigana zaničuje kot izdajalca in vojnega zločinca, če ima dokaze za to.

Zgodovinskim kritikom okoli *Vestnika* in *Zvona* seveda še na misel ne pride niti najrahljši dvom v objektivno resničnost Vidičevih obtožb. Saj je vendar samoumevna resnica, da je vse, kar piše kakršenkoli progresiven zgodovinar, gola resnica; da se tak zgodovinar absolutno ne more zmotiti ne pri preverjanju resničnosti izpovedi prič, na katere se sklicuje, ne pri iskanju in preverjanju dokumentov, ki jih navaja; da je absolutno nemogoče, da bi si izpovedi „prič“ prosto izmišljal ali spreminjal, da bi dokumente enostavno sam ustvarjal ali jih nalašč napačno tolmačil. Zato je tudi izključeno, da Vidičeva knjiga kljub vsem svojim „dokumentacijam“ le ne bi bila tako dokumentirana in tako zgodovinsko čista, kot jo samovšečno predstavlja njen pisec („dokumentarno-reportažni zapis“) in kot jo predstavljajo njeni kolporterji na Koroškem. Ti proglašajo za nesramno vsako Vidičevi „dokumentaciji“ nasprotno izjavo, za sovražnika čiste zgodovinske resnice vsakega Slovenca, ki se po objavi te „dokumentacije“ v *Vestniku* in *Zvonu* ni takoj pridružil njihovemu progresivnemu pogrebnemu društvu za prenos spomina pokojnega dr. Cigana iz blagoslovljene zemlje splošnega spoštovanja v smrdljivo greznico po Vidicu „dokumentiranega“ narodnega izdajstva.

KAKO JE V PROGRESIVNEM ZGODOVINOPISJU Z ZGODOVINSKO RESNICO?

Vsi vemo, da papir vse prenese, tudi najgnusnejše zgodovinske laži in najnesramnejše potvorbe. Ne samo „reakcionarne“, tudi „progresivne“. Javna tajnost je, da je tudi „progresivno“ zgodovinopisje odprto zgodovinskim lažem in potvorbam, morda še bolj kot „reakcionarno“ zgodovinopisje.

Popolnoma drugačna je bila zgodovinska resnica progresivnih pisateljev o Stalinu pred nastopom Hruščova, drugačna po nastopu Hruščova. Prej so njegovo svetniško truplo hranili v Leninovem mavzoleju, potem so njegove grešne kosti zmetali ven na gmajno.

Drugačna je bila zgodovinska resnica jugoslovanskih progresivnih pisateljev o Sovjetski zvezi pred sporom s Stalinom, popolnoma drugačna po sporu s Stalinom. Pred sporom s Stalinom je Partizanska pesmarica dokumentirala: „...Velika Rusija je zvezo skovala svobodnih republik, svobodnih ljudi. Življenje ji volja je narodov dala, enotna, mogočna naj vedno živi... Zvestobe do ljudstva učil nas je Stalin, za delo navdušil sovjetski je rod... O domovina, bodi pozdravljena, narodov bratstva si zgled in branik... Z ruskih step veliki Stalin kliče zmagovito, z naših se gora odziva mu tovariš Tito... V boj za rodni dom, v boj za Stalin...“ Po sporu s Stalinom pa je sam Tito takole dokumentiral Stalinovo „zvezo svobodnih republik“: „V Sovjetiji je problem (raznih narodnosti) rešen le na papirju...; dejansko vlada vse republike le ena narodnost: ruska. Po navodilih birokratskih voditeljev v Moskvi so podvržene gotovemu uničenju ne le cele republike, temveč cele narodnosti... V Sovjetiji sploh ni najti demokracije: ni je v politiki ne v proizvodnji; namesto tega vlada pravi režim terorja... V Sovjetiji je človek zgolj številka, ljudstvo pa brezimna množica, ki je prisiljena ubogati... Nikdar v zgodovini ni bila osebnost tako podložna državnemu aparatu, ta pa aparatu obveščevalne službe, kakor je danes v ZSSR. Nikjer ne ravnajo z ljudstvom tako nehumano, kakor danes v ZSSR... Njim pomeni mir: Stoj, ne premakni se, počakaj, da te pogoltnem! Kakor hitro pa se s tem ne strinjaš in se braniš, si napadalec in si velika nevarnost za Sovjetsko zvezo... tam je zaprtih 15 milijonov ljudi...“. Vsi ti stavki so izpisani iz knjige Dedijerja „Josip Broz Tito“ in iz Slovenskega poročevalca, ne iz kakega lažnivega „emigrantskega pisuna“.

Drugačna je bila zgodovinska resnica vseh progresivnih slovenskih zgodovinarjev o izročitvi in pokolu 11.000 domobrancev do **Kocbekove izjave** in tržaškem Zalivu 1. 1975 in drugačna je po tej Kocbekovi izjavi. Do Kocbekove izjave zgodovinska resnica o izročitvi in pokolu domobranske vojske ni bila znana absolutno nobenemu teh zgodovinarjev. Vseh trideset let „po zmagi dobrega nad zlim, pravice nad krivico“, do 1. 1975, je ta zgodovinska resnica bila proglašena za zgodovinsko laž, ki so si jo izmislili hudobni emigrantski pisuni... Po Kocbekovi izjavi je bila vsaj neuradno*) sprejeta v seznam zgodovinskih resnic. Vendar v kolikor se da zmanjšanemu merilu. Vidič Jože že ve in sme povedati, da so Angleži res izročili partizanski vojski „nekaj tisoč“ domobrancev. Vendar se še pridušuje, da niti eden od njih ni bil zaklan ali zverinsko umorjen ali vsaj ubit, bili so le usmrčeni; in niti eden ni bil usmrčen brez **sodnega** postopka, kot stekel pes, vsi so bili prej postavljeni pred sodišče; in niso bili vsi obsojeni na smrtno kazen, marveč le tisti, ki so zaslužili. Koroški progresivni pisatelji in pisateljeki, zgodovinarji in zgodovinarčki pa še po Kocbekovi izjavi in po Vidičevem priznanju, po tridesetih letih od konca druge svetovne vojne še niso nič zvedeli o izročitvi in pokolu domobrancev: ne prof. Messner, ne Vestnik ne kak Zvonov „muc“. Pa so vendar domobranci bili v Vetrinju pri Celovcu. In njihova izročitev in pokol je zgodovinska resnica, in „resnica je končno le resnica in bilo bi napačno, če bi je ne zvedeli tudi dijaki Gimnazije za Slovence, „saj so domobranci bili vendar Slovenci in 11.000 pobitih Slovencev mora tudi progresivnega slovenskega dijaka malo bolj zanimati kot pol ducata pobitih muh. In tudi nekoliko bolj kot tistih par Ciganovih zločinov, o katerih pišejo Vidičeve bukve, tudi ko bi se dokazalo, da so resnični.

Jože Vidič je glavni eksponent sedaj veljavne „zgodovinske resnice“ o delovanju „Črne roke“ domobranstva, uradni zgodovinar vsemogočne Partije, ki ima s svojo diktaturo proletariata (zaradi lepšega so jo pre-

*) „Naši razgledi“ so ponatisnili razgovor s Kocbekom!

imenovali v „demokracijski centralizem“, kot če bi zaradi lepšega rekli „mrzel krop“ ali „četverokoten krog“) absolutno oblast nad vso državo, kot so jo nekaj imeli egiptovski faraoni. Za Vidica veljajo besede, ki jih je faraon rekel egiptovskemu Jožefu: „Jaz sem faraon, brez tebe ne sme nihče dvigniti ne roke ne noge, po vsej egiptovski deželi!“

Kako naj odkrijemo proti volje Partije, če je Vidic npr. kakorkoli manipuliral proti nam z dokumenti? Lahko se je hoté ali nevedé posluževal ponarejenih dokumentov. Lahko je rabil sicer pristne dokumente, vendar je ponaredil zgodovinsko resnico o „črni roki“ (ali o njenih zvezah s salezijanci) na ta način, da je načrtno spregledal vse dokumente, ki so bili v prid domobrancem in upošteval le tiste, ki so služili njegovemu namenu, dokazovanju zločinskosti „Črne roke“. Lahko pa je tudi uporabljal dokumente brez razlike, a jih je hoté ali nehoté narobe razlagal. To ne bi bilo prvič v zgodovini zgodovinopisja!

Recimo, da je Vidic vso sedanjemu zgodovinskemu trenutku odgovarjajočo „zgodovinsko resnico“ o „črni roki“ zgradil na manipulaciji raznih dokumentov. Bo mar Partija tako neprevidna, da nam dovoli nemoten vpogled v arhive, sodnijske akte, muzeje, zgodovinske inštitute, da dokumente, ki jih Vidic navaja, sami preučimo in preverimo, če se jih je pravilno posluževal?

Bo mar tako neprevidna, da nam dovoli iskanje in zasliševanje še živéih prič iz tistih let? Bomo smeli poiskati in ponovno zaslišati priče, ki jih Vidic navaja proti „črni roki“ in proti nam? Kaj pa če se je Vidic izpoved te ali one priče, posebno če je že umrla, sam izmislil? Kaj če je izpovedi drugih prič po svoje prikrojil? Ali bi bil to prvi slučaj v zgodovini, da časnikarski reporter potvori ali si celo izmisli izpovedi prič? Bomo smeli nemoteno stopiti v stik tudi z drugimi pričami tistega časa, s takimi, ki jih Vidic ni mogel, posebno pa še s takimi, ki jih Vidic ni hotel zaslišati, ker bi njihova izpoved bila preveč nasprotna „zgodovinski resnici“, ki jo je moral ustvariti?

Nek „progresiven“ profesor je nekaterim dijakom Slovenske gimnazije v Celovcu razlagal, da bo obtožbam Vidica proti dr. Ciganu pač treba verjeti, če jih Vidic pravilno overovi. Način za overovitev njegove obtožbe pa naj bi bil ta: če vsaj dve zapriseženi priči potrdita, da je to, kar Vidic piše, resnica. Ta profesor še zdaj ne ve (oz. noče vedeti), kakšen je sistem pravosodja v „progresivnih“ državah: policaj, ki te aretira, je organ Partije; tožilec je organ Partije, sodnik je Organ Partije; branilec je v političnih procesih navadno tudi organ Partije; priče so le tiste, ki jih hoče imeti na sodišču Partija. Sodišče je itak le zato, da posodi videz demokratične zakonitosti obsodbi ali oprostivni, ki jo je že prej izreklo tajno partijsko sodišče v skladu z interesi izvedbe ali utrditve komunistične revolucije.

Naj navedem en zgled komunističnega pravosodja. Nekaj dni pred praznikom sv. Petra in Pavla 1. 1943 so nekateri partizani pod vodstvom komandanta **Badovca** prijeli kmeta **Jožeta Lončariča**, ki je bil znan kot pošten katoliški mož in bil splošno priljubljen, doma iz Rosaline pri Metliki. Z vozom se je vračal domov od Brezove rebre, kamor je bil šel po cement. Pri Peščeniku blizu Brezove rebre so ga privezali na bukev, mu s steklom globoko v hrbet vrezali velik grb srpa in kladiva, nasuli v rane soli in ga pustili na pripekajočem soncu v groznih bolečinah umirati cele štiri dni. Truplo so potem skrivaj pokopali.

Nato so sklenili pobiti vso to globokoverno družino **Lončaričevih**. Čez štirinajst dni je partizan **Jože Matjašič**, prav tako doma iz Rosaline, z dvema tovarišema v popoldanskih urah prišel na njivo, kjer je mati — vdova **Lončarič** z dvema hčerkama žela oves. Prijazno so pozdravili:

„Dober dan, žanjete?“ Nato je Jože Matjašič zgrabil za roko starejšo hčerko, petnajstletno Tereziko in potegnil revolver, da jo likvidira. Pa se mu je izvila, odbila revolver in ušla. Streljali so za njo, a so ji prestrelili le levo roko. Ko je pritekla domov, je še pravočasno opozorila svojega brata, ki je šel z vozom po snope, drugače bi tudi on izgubil življenje. Primorskemu Slovencu, ki je služil v italijanski posadki, je povedala, kaj se godi. Šla je takoj komisija v spremstvu italijanskih vojakov na njivo. Nudil se jim je strašen prizor. Mati je ležala mrtva, po vsem telesu s srpom razrezana, njiva je bila naokoli vsa krvava. Hčerka Anica, enajstletno dekletce, pa je bila pobita s tremi strelji v glavo in tremi strelji v prsi.

Čez mesec dni je patrolja legionarjev (protikomunističnih borcev) pod vodstvom Jožeta Lončariča, sina od ubitega Jožeta Lončariča, zasačila morilca Lončaričeve družine, Jožeta Matjašiča, na Boldražu pri družini Jurjevičev, ki so bili somišljeniki OF. Aretirali so ga in pripeljali v Rosanice. Na pokopališču so ga Italijani hoteli takoj ustreliti, a je Terezija Lončarič, ki jo je skušal obenem z materjo ustreliti, odločno prosila zanj, češ da je kristjanka in da mu odpušča. Italijani so ga nato odpeljali v Ljubljano in družina Lončarič je izgubila sled za njim.

V patrolji šestih legionarjev, ki so ujeli morilca Jožeta Matjašiča, je bil tudi Janez Matjašič (ni bil sorodnik Jožeta Matjašiča). Tega so l. 1946 partizani ujeli, ko se je vračal v Avstrijo, odkoder je skrivaj prišel domov pogledat, preden zapusti Avstrijo in Evropo. Obsodili so ga na 22 let ječe. Proti njemu je pričal Jurjevič: „...da je vodil patroljo, ki je ujela Jožeta Matjašiča; da so Jožeta Matjašiča ves čas od Boldraža do Rosanice preteпали, da so ga na rosalniškem pokopališču pri cerkvi Treh Fara, ki je baje legionarjem služilo za mučilnico, do nezavesti preteпали in prisilili, da si skoplje sam jamo; da so ga odpeljali v Ljubljano in tam dali ubiti.“ Janez Matjašič se je skliceval na več prič, ki bi mogle in bi hotele potrditi, da ni on vodil patrolje legionarjev in da Matjašič Jože ni bil tako pretepen, kot je proti Janezu Matjašiču pričal Jurjevič. Toda sodišče teh prič sploh ni hotelo zaslišati, pričati je smel le Jurjevič. Janez Matjašič je delal prošnjo za prošnjo, naj zaslišijo tudi druge priče, a vse zastonj. Po enajstih letih je ušel iz ječe, pobegnil v Avstrijo in od tam v Kanado.

Avgusta 1. 1968, ko je bilo poteklo že 22 let od njegove obsodbe in je dobil od jugoslovanskega konzula v Kanadi vsa zagotovila, da se sme mirno vrniti domov, ker zanj velja l. 1962 izdana amnestija, se je z ženo vrnil v Evropo, da obiše svoje rojstno vas. Pa so ga čez dva dni že aretirali in vrgli v ječo. Še vedno so bile veljavne obtožbe, ki jih je proti njemu izrekel Jurjevič. Osem mesecev je sedel v preiskovalnem zaporu in bil bi spet obsojen, ker tudi sedaj sodna oblast ni pustila do besede nobene priče, ki bi mogla dokazati njegovo nedolžnost. Sreča je bila, da je v Argentini še živela Terezija Lončarič, edina hčerka Jožeta Lončariča, ki je ušla morilcu svoje matere in najmlajše sestre. Terezija Lončarič je dala izčrpno izpoved o umoru svoje matere in sestre, o aretaciji morilca Jožeta Matjašiča, ki jo je izvedel njen brat Jože Lončarič in o nedolžnosti Janeza Matjašiča, in dala to svojo izpoved potrditi pred argentinskim advokatom. Šele sedaj, ko je zadeva Janeza Matjašiča postajala mednarodni škandal, ker je bila alarmirana radi njega kanadska oblast (bil je že kanadski državljan) in argentinska, je jugoslovansko sodišče upoštevalo tudi priče, ki so dokazovale njegovo nedolžnost in ga spustilo na svobodo (Franc Ižanec, Odprti grobovi VI, 23—52).

Taka je praksa progresivnih sodišč, ko gre za postopek s političnimi nasprotniki komunizma.

Vidic je torej lahko miren, ni se mu bati, da bi ga klicali na odgovor in da bi kaka priča nastopila proti njegovim lažem o dr. Ciganu. Če bo potreboval, mu Partija lahko poskrbi tudi sto prič, ki bodo s prisego potrdile resničnost njegovih obtožb.

Leta 1943 so sorodniki neke na Gorenjskem zelo znane osebe, ki je bila od Nemcev izgnana v Srbijo pa se je od tam skrivaj vrnila v Slovenijo, v Ljubljano, tej osebi pisali, naj vendar ne dela neumnosti in naj ne hodi z dekanom Škerbecem v gestapovsko uniformo oblečena po Gorenjskih krajih. Pa so ji odgovorili, da je dokazana resnica, saj je kar sedem prič pod prisego podpisalo izjavo, da so jo videle v družbi Škerbca na več krajih Gorenjske. Tedaj je poslala domov notarsko izjavo, da prepušča vse svoje premoženje tistemu, ki dokaže, da jo je po njenem izgnanstvu v Srbijo še kdaj videl na Gorenjskem. Pa se ni oglasila nobena priča. Pismo tiste osebe hrani v arhivu dekan Škerbec (v Združenih državah Amerike).

Pri Stalinovih strašnih „čistkah“ ni nikoli zmanjkalo prič, ki so s prisego potrjevale zločine obtožencev. Tudi pri „ljudskih sodiščih“, ki so jih pri nas uprizarjali prva leta po zmagi revolucije, nikoli ni manjkalo prič, ki so vse videle in vse slišale, karkoli je sodišče potrebovalo za obsodbo tega ali onega komunistični oblasti nevršnega človeka.

Tudi če bi nam Partija omogočila stik z vsemi temi pričami, ki vedo za dogodke, ali si bodo upale izpovedati kaj nasprotnega trditvam uradnega zgodovinarja Partije in obenem sodelavca obveščevalne službe? Saj je že to višek neznanstvene, policijske preiskovalne metode o državljanski vojni v Sloveniji za časa okupacije, če gre na lov za pričami tistega dogajanja oficir, zaupnik Partije, član obveščevalne službe! To je približno tako, kot če bi okruten graščak poslal enega svojih najzvestejših hlapcev spraševati zdesetkane družine premaganih puntarskih kmetov, če ima katera kaj proti divjanju nad njimi. Saj niti tiste priče, ki žive v tujini, niso varne pred maščevalnostjo Partije. Če se ne more znesti nad njimi, se utegne znesti nad njihovimi domačimi.

Kaj čaka pričo, ki si drzne skruniti zgodovinske tabuje Partije, smo pred kratkim lahko videli pri Kocbekovi aferi. Kocbek je gotovo eden izmed treh najzaslužnejših soustvarjalcev komunistične „osvoboditve“. Morda nič manj kot Kidrič ali Kardelj. Brez njega bi Partija težko pridobila za svojo revolucijo tolikšno število krščanskih socialistov, da bi se mogla narodu predstaviti kot sopotnica in zastopnica „krščanskih ljudskih množic“. Kocbek je bil glavna vaba na trnku, s katerim je Partija lovila kristjane. Bil je priznan in po pravici občudovan pesnik in pisatelj. Proti koncu vojne so ga povzdignili do najvišjih služb in časti. Toda komaj je razgalil sveti tabu Partije — njen grobni molk nad njenim za slovenski narod najbolj zaslužnim dejanjem in nad njenim največjim junaštvom, nad pokolom domobrancev, so kot zveri iz kletk planili v areno na njega vsi komunistični veljaki. Raztrgali so njegovo čast, slekli ga do nagega, odkrili in iznašli na njem najbolj poniževalne človeške slabosti. Njegov nekdanji občudovalec in protežiranec Jože Javoršek pa je spričo vse te onečaševalne ofenzive proti Kocbeku še razglašal, da se Kocbeku ni zgodilo nič hudega. Saj če pomislimo, kaj se je zgodilo domobrancem in tisočem in tisočem drugih pričevalcev zoper komunistični sistem „osvobojenja“ naroda, se Kocbeku res ni zgodilo nič hudega. „Nič hudega“ se mu tudi ni zgodilo, ko so ga v zamejstvu, v Avstriji in Italiji in drugod po svetu pošteno obdelali še razni z jugoslovansko Partijo kablirani zvočniki in radiorecorderji. Rebula in Pahor tudi nista neznanj imeni na Primorskem in tudi ne brez znakov trpljenja za slovenski narod. Le to nedolžno veselje sta si privoščila, da sta s Kocbekovim privoljenjem objavila njegovo pričevanje o usodi vrnjenih domobrancev. Pa so romale vse

njune prejšnje zasluge za slovenski narod, tudi vsa prejšnja priznanja od strani jugoslovanskih oblasti na smetišče in vzeli so jima pravico vstopa v „osvobojeno“ domovino! Kaj bi se šele zgodilo, če bi kak „majhen“ Slovenec, kaka manj ugledna priča na isti način razgalila sveti tabu Partije, kot so to storili ti trije ugledni simpatizerji „narodnoosvobodilne“ vojne?

Pa tudi če bi si priče, ki bi jih mi zasliševali, upale povedati resnico, da je večina pohabljenih in razmrvarjenih trupel, ki so jih odkopali širom Slovenije, in ki jih Vidic pripisuje krvoločnosti „Črne roke“, v resnici dokaz komunističnega divjanja, in da je marsikateri zločin „črnorokec“, o katerem se na dolgo in široko razpisuje Vidic, bil pravzaprav zločin, ki so ga izvršili v domobrance preoblečeni partizani, mi s tem še nismo rešeni. Kaj nam pomaga, če najdemo tudi stotine prič, da nismo delali zločinstev, ki nam jih Vidic podtika, ko pa nas je že vse „progressivno“ časopisje doma in v tujini razglasilo za sodelavce „Črne roke“? Že več ko trideset let prikazuje Partija slovenskemu narodu in vsemu svetu svojo krvavo revolucijo v tako nadčloveško bleščeči in brezmadežni luči, da bi izvršila samomor, če bi priznala le drobec tiste prave zgodovinske resnice, ki bi jo rada s svojo umetno „zgodovinsko resnico“ Vidičeve „Črne roke“ prekrila.

Prav zato si je upala naprtiti nam tako strašne zločine nad slovenskim narodom, ker ve, da ima na svoji strani vsa propagandna in tudi prisilna sredstva, mi pa smo nebogljeni zloglasni „emigrantje“, bedni ostanki po vojni od zaveznikov izdanega tabora, ki se takorekoč nima na koga opreti. Računala je, da bomo pač morali biti lepo tiho ter pohlevno čakati na vedno surovejše njene napade vse do popolne likvidacije našega ugleda in našega dela.

Pa ne bomo tiho, tudi če bo „progressivni“ tabor radi tega zagnal še večji alarm, da zaduši naš glas. Dolžnost izpovedati resnico nam nalaga prijateljstvo do g. dr. Cigana in ljubezen do koroške mladine, ki jo narodno nenadoma prezvedni „progressisti“ prav z blatenjem dr. Cigana in njegovih sodelavcev skušajo spraviti pod svojo kontrolo.

Ne s pravico in resnico, marveč z zvijačo in orožjem poraženi, vsega oropani, za razbojnika proglašeni in pod vislice postavljeni puntarski kmet je še vedno lahko dal duška svojemu nezlomljenemu odporu proti lažni pravici s tem, da je zakričal proti okrutnemu zmagovalcu graščaku: „Zločinec si ti, čeprav moram kot zločinec na vislice jaz!“

Tako bom v imenu g. dr. Cigana in vseh drugih radi zločina „črnorokstva“ k zidu sramote postavljenih Slovencev zakričal vsem našim tožilcem in obsojalcem jaz: „Prava črna roka uničevalka slovenskega naroda ste vi, ne pa tisto umetno strašilo, ki ga je po vašem naročilu naslikal vaš dekorater v svoji „Po sledovih črne roke!“

Ne moremo se sicer v svoji obrambi sklicevati na neposredne priče dogajanj, o katerih piše Vidic. Te so dostopne le uradnim zgodovinarjem. Imamo pa zato neko drugo pričo, ki je ne Partija ne Jože Vidic ne moreta več ne skriti ne zatajiti. Izjave te priče postavljajo tako neovrgljivo na laž Vidičovo pisanje o „Črni roki“, da odtehtajo vse dokumente in priče, ki jih on navaja proti nam. Ta nadvse dragocena naša priča je Vidic Jože sam s svojim „dokumentarno-reportažnim spisom“. Poslužili se bomo seveda tudi drugih dokumentov, posebno tistih, ki se jih Vidic in drugi naši tožitelji skrbno izogibljuje. Brez velike škode za zgodovinsko resnico jim prepustimo monopol uporabe uradnih dokumentov, s katerimi je zmagovita OF — Partija napolnila slovenske arhive, muzeje, sodnijske akte, zgodovinske inštitute itd. Vsi izvirajo iz istega agit-prop centra Partije in so toliko verodostojni, kolikor še tako trdno dokazana resnica, če ovira zmago komunistične revolucije, „resnica“ vsaka še tako očitna laž, če služi zmagi te revolucije.

Sodnik, ki bi poslušal le tožilca, obtožencu pa sploh ne bi pustil priti do besede, bi bil krivičen sodnik. Posebno, če bi brez kakršnekoli resne preiskave, zgolj na podlagi tožilčevih izjav, izrekel težko obsodbo nad obtožencem, ki se sploh ne more braniti, ker je že mrtev. Še prav posebno pa, če bi obstajal sum, da je tožilec nalašč odlašala z obtožbo do smrti tistega, katerega je hotel tožiti, da bi ga lažje tožil in dosegel njegovo obsodbo. Zato računamo s tem, da se noben pošten bralec Vidičevih in Vestnikovih ali Zvonovih obtožb proti dr. Ciganu in njegovim sodelavcem na Koroškem ne bo zadovoljil s temi obtožbami, marveč bo segel tudi po dokumentih in spisih, ki o dr. Ciganu vedo drugače povedati.

(Nadaljevanje v naslednjih številkah)

Maks Loh

1918 – 1978

Čas hiti, zgodovina se razvija in niti stari ljudje ne vedo, da bomo to leto praznovali dve važni šestdesetletnici: šestdesetletnico prve slovenske suverene Narodne vlade in šestdesetletnico „Ujedinjenja“ v SHS.

V stari Jugoslaviji je bil vsak prvi december velik državni praznik. Praznik „Ujedinjenja“. Vse delo je počivalo. Edino mlekarne, pekarne in trgovine za živila so smele biti odprte nekaj ur. Šolski otroci so imeli obvezno šolsko mašo. Po maši smo se zbrali v šoli, kjer nam je držal ravnatelj ali drugi, za to določeni profesor, navdušen domoljuben govor, v katerem nam je razložil nastanek in pomen tega praznika. Ob tej priliki so nam solili pamet, kaj je to „narodno in državno edinstvo“. Povedali so, da so to največje „svetinjje našega naroda“. Vsi profesorji so bili praznično oblečeni; starejši profesorji, ki so nekoč služili v stari Avstriji, vsi v „cilindrih“, kakor je bilo to v navadi v starih avstrijskih časih.

V vseh večjih krajih, je bila predpoldne slovesna maša. Te maše so se morali obvezno udeležiti vsi državni uradniki in javni delavci. Vsi kraj, ki so imeli vojaško posadko, so imeli to posebnost, da so vsaj v naglici pripravili malo vojaško „parado“. Če drugega ne, vsaj na trgu, pred glavno cerkvijo, je bila med mašo postavljena četa ali vrste vojakov, vsi v novih uniformah in z očiščeno bojno opremo.

Kljub vsem tem zunanjim sijajem, ljudstvo tega praznika ni čutilo. Prebivalci so sicer vedeli, da so bili gospodarji nekoč Avstrijci, tedaj pa Velesrbi; nekoč se je praznoval 18. avgust, rojstni dan cesarja Franca Jožefa, sedaj pa 1. december, dan Ujedinjenja; vse skupaj ni bilo drugega kot puhlo razkazovanje in razsipavanje denarja.

Po letu 1941 je hitro vse minilo. Pač pa vemo, da kraji, kjer imajo Slovenci svoje organizacije, obračajo veliko pozornost na 29. oktober, kot praznik ustanovitve in proglasitve prve suverene slovenske Narodne vlade.

Po tako dolgih letih trpljenja, razočaranja, pa sem moral, žal, ugoviti:

1. Slovenci v emigraciji sicer vedo in čutijo, da „so Slovenci“ in da je slovenščina njihov materin jezik in da so Srbi in Hrvati bratski narodi, ne poznajo pa več zgodovine. Ne poznajo več prilik in ne vedo, pod kakšnimi pogoji je razpadla Avstrija; še manj vedo, da so naši pračetje nekoč imeli samostojno slovensko narodno Kneževino in da so se naši predniki borili za slovenstvo in so Slovenci tudi javno izpovedovali svoje slovenstvo.

2. Mnogi Slovenci, rojeni v domovini, še bolj pa Slovenci rojeni v zdomstvu, ne vedo, da je bila ob razpadu Avstrije, 29. oktobra 1918 v Ljubljani oklicana Narodna vlada za Slovenijo, da so pa poznejše okoliščine naše prednike prisilile, da so bili 1. decembra 1918 integrirani v kraljevino SHS.

3. Po bridkih izkustvih, ki so jih prestajali Slovenci pod prvo Jugoslavijo, so se pa proti letu 1941 prilike stalno izboljšavale. Slovenci pod Jugoslavijo niso ubili ne kralja Aleksandra, niti podirali državo. Podrla jo je druga svetovna vojna.

Prav je, da bodo za šestdesetletnico imeli razčiščene pojme stari emigranti, posebno pa mladina, ki je bila rojena v zdomstvu.

V „Taboru“ str. 227/77, v članku „Jugoslavija — poroštvo slovensi samožitnosti“ beremo tako: „Slovenija nikdar, ne v predvojni Jugoslaviji, čeprav je bila Dravska banovina, ne v sedanji Jugoslaviji, ni bila smatrana kot navadna provinca in slovenščina nikdar ni bila zapostavljena...“ Nato pa razlaga, kak „nesmisel je“, če ima slovenska država „svojo zastavo, svojo vojsko, svojo policijo“. Skratka, Jugoslavija nikdar ni kratila ne slovenstva, ne slovenske „civilizacije“.

Na strani 277/77 Tabora pa daje pisec hude lekcije Hrvatom: „Hrvati so od Italije dobili poslednji hrvaški kamen z vso Istro in Dalmacijo, kateri sta najprej Radič, pozneje pa Pavelič poklonila Italiji. Vsled blazne hrvaške politike smo poslednično Slovenci izgubili vse koroške in primorske kraje, medtem, ko so bili najbolj prizadeti Srbi. Ti so razdeljeni na različne republike in podrepublike, dočim so po veliki večini Hrvati zbrani v eni sami.“

Vidimo torej, da med nami, celo pri starih emigrantih, kjer bi najmanj pričakovali, še vedno ni jasno, ali je prva Jugoslavija bila idealna rešitev slovenske samožitnosti in ali je sedanja Jugoslavija, politična, ustavna in upravna kontinuiteta prve Jugoslavije. Po tretjemajski deklaraciji je bilo vsem Slovincem jasno, da je srbski hegemoniji odklenkalo; tako so mislili že politiki JNS, čeprav tega še niso upali povedati in v tem smislu javno podajati izjave.

Danes, ko živimo zunaj v svobodi, se nihče več ne spominja in tudi nihče več ne piše o tem, kako je morala slovenska mladina v času diktature kralja Aleksandra in generala Petra Živkoviča v zapor in pred sodišče, če se je kdo predrznil obesiti slovensko zastavo itd. Nihče več ne piše, kako so morali slovenski otroci trgati iz uradnih šolskih knjig po cele strani, kjer je bilo tudi samo omenjeno ime slovenskega „naroda“.

Nimam nobenega namena, da bi kogarkoli osebno napadel. Toda če pišemo zgodovino, je treba biti natančen vsaj v tem, kar je javno poznano, ker „notoria non indigent probationem.“ Kar je javno znano, ni treba dokazati. Nespametno je torej krivo navajati to, kar je javno znano. Tisti, ki po več nego petdesetih letih zgodovino krivo navaja, gotovo nima dobrih namenov.

Pred več nego tisoč leti so imeli Slovenci pri Gospej Sveti na Koroškem zibelko slovenskega naroda. Na Gosposvetškem polju, severno od Celovca, so slovenski kmetje — svobodnjaki — ustoličili svoje vojvode kot suverene vladarje slovenskega naroda. Obred ustoličenja je danes že preveden na mnoge moderne jezike in na ameriških univerzah služi profesorjem kot klasičen zgled, kako majhen narod začenja zgodovino svoje suverenosti.

Razvoj vsakega naroda pa je nujno podvržen spremembam. Majhen narod, ki je s svojo pridnostjo in vztrajnostjo dosegel suverenost se mora za svoje pravice boriti; mora skrbeti za kulturni razvoj; za gospodarsko rast in blaginjo naroda ne samo z orožjem, ampak tudi s pametjo.

Kmalu potem, ko so Slovenci dobili svojo samostojnost, so na Koroško pritiskali Obri iz Panonije. To ni bilo prav Bavarcem, prednikom Nemcev in Avstrijcev. Prišli so Slovincem na pomoč, pri tem pa izkoristili priliko in mesto domačih slovenskih vojvod postavljali nemške grofe za slovenske vladarje. Nemški grofje kot koroški vojvode so v to deželo priseljevali nemške podložnike, ki so v javnem življenju imeli prednost pred Slovenci.

Koroškim Slovincem ni preostalo drugega, kakor da so se krčevito držali tradicije. Tako so se domači jezik, vera in krajevni običaji obdržali celo tisočletje. Tako je bilo mogoče, da je še leta 1910 100.000 Slovincem na Koroškem pri ljudskem štetju slovenščino navedlo kot materni jezik. Takrat je bila germanizacija na višku svoje ekspanzije, tako da je dr. Lambert Ehrlich moral ugotoviti, da se je slovenska jezikovna meja pomaknila vsaj 50 let trideset kilometrov proti jugu.

Tradicija ni slepa in ne hodi po poti revolucije. Stvarno računa z obstoječim stanjem in vse skuša postaviti na že obstoječe temelje. Tako je slovenski naro dtudi pod večstoletno nemško nadoblastjo reševala tako, da se je po cerkvah vedno pridigalo v slovenskem jeziku. Ob splošnem valu reformacije niso prehajali v protestantizem. Nemški protestantski predikanti bi verjetno uvajali nemščino. Pa tudi brez tega bi slovenske protestante gotovo „odplaknila“ protireformacija. Po načelu „cuius regio, eius religio“ so Habsburžani s trdo metlo pometali povsod, kjer so našli sled protestantizma. Slovenci so pa ves čas ostajali zvesti katoliški veri.

— — — — —

Dne 28. oktobra 1918 je slovenski voditelj v Avstriji, dr. Anton Korošec šel v avdijenco k zadnjemu cesarju Karlu I. in mu sporočil, da bodo Slovenci drugi dan, dne 29. oktobra 1918 proglasili v Ljubljani Narodno vlado in se s tem odcepili od Avstrije. Cesar Karel je dr. Korošca skušal odvrniti od tega koraka, mu obljubil vsemogoče koncesije, pa seveda ni uspel. („Zu spät, Majestät!“ — „Prepozno, Veličanstvo!“) Isti dan, t. j. 28. oktobra je dr. Korošec odpotoval v Švico in tam počakal na razvoj dogodkov.

Po proglasitvi Narodne vlade v Ljubljani je bilo ljudsko navdušenje nepopisno. So pa že bili znaki, da nekaj ni v redu. Vsi so vedeli, da je dr. Korošec v Švici, nihče pa ni vedel, zakaj ga ni bilo nazaj.

V Ljubljani je med tem Narodna vlada prevzela vse posle notranje uprave. Kolikor je mogla, se je tudi borila z zunanji težkočami. Hudo nevarna točka je bil Maribor. Tamkaj so bili Nemci že od nekaj dobro organizirani. Major Maister je napravil zelo drzen načrt, ki se je popolnoma posrečil. Odšel je v imenu Narodne vlade na komando mesta in naznanil, da je on prevzel komando mesta na zapoved Narodne vlade v Ljubljani. Nemci so bili še vedno v stanju „šoka“ radi slabih vesti iz front in so brez kake formalnosti majorju Maistru predali komando mesta. Narodna vlada je majorja Maistra zato imenovala za generala. Italijani so bili druga težava za Narodno vlado. Tedaj ni imela Narodna vlada še nikakih lastnih opazovalcev in vladnih organov na Primorskem. Tako je slučajno prišel v Ljubljano znani profesor Marko Bajuk in povedal, da Italijani prodirajo v smeri proti Logatcu. Prof. Marko Bajuk je prosil, da Narodna vlada takoj ustavi italijansko prodiranje. „Sedaj rabimo profesorje, pa ne vojake“, so mu odgovorili. Kmalu nato je prišla v Ljubljano vest, da se italijanske čete dospele na Vrhniko. Sedaj se je zganila tudi Narodna vlada. Ker ni imela vojaštva, so zopet improvizirali. Našli so srbskega kapetana, ki je bil izpuščen iz avstrijskega ujetništva in šest srbskih vojakov, bivših avstrijskih ujetnikov. Ta „delegacija“ Narodne vlade se je predstavila na italijanski vojaški komandi na Vrhniki in naznanila, da se nahaja v Ljubljani srbska vojska. Italijanska vojska, ki je „prodirala“, se je ustrašila in prosila za navodila v Rim. Italijani so na to na srbskem poslanstvu v Parizu vložili „protest“. Srbsko poslanstvo v Parizu je rabilo mesece za to, da so ugotovili, da „srbskih“ čet v Ljubljani ni bilo. Medtem je italijansko vojno ministerstvo dalo nalog, da italijanske čete ne smejo zasesti „ljubljanke kotline“ in se morajo umakniti v Dol. Logatec.

Tako je Narodna vlada rešila takoj v početku svojega delovanja dve zelo kočljivi nalogi, važni za nadaljni razvoj dogodkov.

Kmalu po 29. oktobru se je dr. Korošec zglašil na srbskem poslaništvu v Švici in zaprosil za potni list. Kadarkoli je povpraševal, vedno so mu odgovarjali, da še ni prišlo „rešenje“ iz Beograda. Dr. Korošca so Srbi poznali kot edinega dobrega diplomata Slovencev, ki je med drugim tudi dobro poznal Srbe in srbsko upravo.

Narodna vlada v Ljubljani se je medtem morala zanimati, kdo bo rešil in kako vprašanje slovenske severne meje na Koroškem. Nemci so se že opomogli po nekaj mescih od svojega prvega „šoka“, ko so prvo svetovno vojno izgubili velenemci so se pripravljali, da načrtno rešijo, kar se še rešiti da. Njihov načrt je bil izvesti na Koroškem plebiscit. Najprej naj bi se izvedel v južni coni in, če bi Nemci tamkaj dobili večino, bi severna cona B avtomatično pripadla Avstriji. Previdno so tipali pri Italijanih, potem pri Francozih in Angležih. Ko Italijani niso bili navdušeni, da bi imeli kakšno „Veliko Srbijo“ za svojo sosedo, so jih Avstrijci z lahkoto pridobili za plebiscit, kmalu nato še Francoze in Angleže. To v smislu štirinajstih znanih Wilsonovih točk ni bilo posebno težko. Že na prvi udar so dosegli, da Celovec ne pride v nobeno plebiscitno cono, ter ostane dokončno v posesti Avstrije. Narodna vlada v Sloveniji pa je še vedno mislila, da je treba koroške kraje čimprej spraviti pod vojaško kontrolo. Zato je Narodna vlada napravila propagando, da bi se po Sloveniji nabirali prostovoljci, ki bi šli na Koroško. Ta akcija se je popolnoma ponesrečila. Vlak s prostovoljci je res odšel iz Ljubljane, toda predno je prispel na Koroško, so iz njega pobegnili vsi prostovoljci. Po štirih letih vojne in stradanja je bilo slovensko ljudstvo sito vojne.

Srbski vojaki so bili znani kot legendarni borci že izza balkanske vojne 1911/13. Ko so tako dobro opravili pri Vrhniki, se je pa spomnil dr. Gregor Žerjav, nabral nekaj ambicioznih slovenskih politikov in poslal to delegacijo v odsotnosti dr. Antona Korošca v Beograd, da se poklonijo bodočemu vladarju regentu Aleksandru I. Ta slovenska delegacija ni poznala ne Srbov, niti Balkana. Beograd je bil skupek azijske zvitosti in zapadne ošabnosti. Regent Aleksander je že takrat izdelal svoj načrt za bodočo Veliko Srbijo. Srbija leži na osi Solun, Belgrad, Budimpešta, Dunaj. Zato je bila za Srbe samo ta os važna. Slovenija pa leži na osi Trst—Gradec—Dunaj. Ta os je pa bila za Srbe brez pomena. Med delegacijo, ki je šla v Beograd, je bil tudi pok. Jože Puntar. Ta je že po nekaj dnevih razgovorov z regentom Aleksandrom zapisal v svoj dnevnik: „Finis Sloveniae“. Za regenta Aleksandra I. je bil vzor državne uprave Francija: En državni predsednik (kralj), en narod, ena državna uprava, ena prestolica. Vsa velika francoska država je bila že tedaj (leta 1918) popolnoma centralistično urejena. Vsa oblast je bila osredotočena v centralnem ministerstvu. Država je bila razdeljena na Departamentes. Obstojali so veliki in majhni departementi. To državni upravi ni bilo na potu. Mesto Marseille je bil eden „departamente-ov“, ves veliki Alžir pa tudi eden „departamente-ov“. Na ta način naj bi bila zagotovljena vsem državljanom najstrožja enakost pred zakonom. Regent Aleksander je videl pred svojimi očmi, kako je bila Srbija pred balkansko vojno leta 1911 majhna, kako je državna prestolnica zadostovala za vso državo in mislil je, da mora ta sistem obdržati tudi za povečano Srbijo, v kateri bi živel en kralj in en narod: edina koncesija je bila ta, da se je država imenovala: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Tako je izšel 1. decembra 1918 razglas regenta Aleksandra I. o „UJEDINJENJU“. Nemški pesnik Goethe je dejal: „Es ist ein Fluch der bösen Tat, dass sie fortzuegend nur Böses kann gebären“. Prekletstvo slabega dejanja je, da vedno samo zlo rodi.

Dr. Anton Korošec, kot stvaren politik pri „Ujedinjenju“ prisiljeno odsoten, niti ni bil obveščen, niti povprašan. Ko je končno prišel v Slovenijo, je oblast Narodne vlade že prešla na centralno ministerstvo. Slovenija ni bila več suverena. Začela se je borba za volitve v Ustavodajno skupščino.

V ustavodajni skupščini so imeli stranke, ki so glasovale za kraljev načrt, majhno večino. Vsa država je bila razdeljena na 33 „oblasti“; na Slovenijo sta odpadli dve oblasti. Na Vidov dan (28. junija) 1921 je bila ustava izglasovana.

Slovenija je med tem že doživela prva razočaranja velesrbske oblasti. Vsi vojaški novinci iz Slovenije so morali odslužiti kadrovski rok na jugu države, skoraj vedno ob albanski meji. Ko so prihajali domov na dopust, so pa pripovedovali, kakšen je postopek v velesrbski vojski in kako postopa srbska uprava s civilisti. „Plačkanje in nadmodrivanje“. Tudi so vedeli povedati, kako so jim srbski oficirji, podoficirji in kaplarji mater preklinjali. Stvari, ki se v avstrijski vojski skoraj niso dogajale.

Glas o vsem tem je švignil po vsej Sloveniji kot strela. „Sedaj smo prišli pod cigane!“

Kljub vsemu temu so Slovenci še vedno upali, da bodo Srbi zadovoljivo rešili koroško vprašanje. 6. januarja 1919 je prišel prvi srbski oddelek vojaštva v Celovec. Po kratkem času so se Korošci lahko na lastne oči prepričali, kakšni so Srbi. Njih postopanje je bilo „balkansko“. Srbski vojaki so povsod kradli, kjer so mogli. Podoficirji so javno na cesti pretepali rekrute in jim kleli mater. Nemci so kajpak vse to še povečali in tiskali na debelo volilno propagando v slovenščini: Koroške žene, koroške matere, ali hočete, da bo Vaš sin služil v srbski vojski?!

Nemci so silili, da bi se vršilo glasovanje najprej v Coni A na jugu. V tej coni so imeli Slovenci večino. Pri glasovanju so dosegli Slovenci okrog 42% glasov. Izid glasovanja so odločile ženske, ki so po veliki večini glasovali za Avstrijo. To je bilo 10. oktobra 1920.

Slovenci so mislili, tudi tisti, ki so bili v opoziciji proti Srbom, da bo Kraljevina SHS demokratična ustavna vladavina. Hudo so se zmotili. Značilno je, da so Velesrbi za komandante dravske divizijske oblasti vedno postavljali Srbe od leta 1919 do leta 1941. Niti eden ni bil Slovenec.

Dr. Anton Korošec kot zrel, pameten politik je vedel, da je slovenski narod preživel tisočletno nemško nadvlado z umerjenostjo. Proti velikanski premoči se ne da delati revolucijo. Po izglasovani vidovdanski ustavi je dr. Korošec svetoval, da si Slovenci ne smemo zapirati sami vrata pred Srbi. Začel je zahtevati „avtonomijo“, „decentralizacijo“, da Srbov ne bi spravil v slabo voljo. V parlamentu je slovenska SLS na diplomatski način skušala stopiti v vlado, da se ne bi zdelo, da Slovenci načrtno in obstruktivno rušijo državo.

Velesrbska klika je v Sloveniji delala veliko propagando za „narodno in državno edinstvo“. Trdili so: Obstoja le en kralj, en narod, ena država in to je Jugoslavija! Opozicija pa je trdila, da smo Slovenci in ne Srbi! Ko ni šlo zlepa, je velesrbska klika po fašističnem vzoru ustanovila banditsko organizacijo „ORJUNA“, ki je dolga leta, oborožena z vojaškimi puškami, strašila po vsej Sloveniji. N. pr. leta 1924 so napravili „Zlet“ v Trbovlje, rekoč, da je treba med rudarji pobijati komunizem. Prišlo je do streljanja, pri katerem so padale žrtve na obeh straneh. To pa ni bilo zadosti. Orjunske tolpe so poiskale nedolžnega rudarja, ga postavile vpričo vsega ljudstva pred plot in ustrelile (Fakin). Vsi so molčali, edino dr. Anton Korošec in njegov dnevnik „Slovenec“ sta javno protestirala. Dr. Korošec se je trudil, da bi prišli krivci pred sodišče. Obsodbe pa ni bilo. „In dubio pro reo“. Nobenemu Orjuncu se ni dalo ničesar dokazati. Za to je skrbelo orožništvo.

Vidimo torej, da kraljevska SHS vlada Slovencev ni mogla pridobiti. Mnogo slabše je bilo na Hrvaškem. Formalno gledano, so imeli Hrvati pod SHS vlado manj pravic, nego v Avstriji. Vsi Veliki župani „oblasti“, pa tudi vsi sreski poglavarji so bili Velesrbi. Predsednik večinske hrvaške stranke Stjepan Radić je zaradi tega vodil obstrukcijsko politiko. Dolga leta je

njegova stranka skupščino bojkotirala. Medtem ko je dr. Korošec za vsako ceno iskal pomirjenje s Srbi, so Hrvati javno ali skrivaj zahtevali razkosanje države. Postopanje srbske uprave na Hrvaškem je bilo takšno, da nihče ni imel več upanja premostiti prepada med Srbi in Hrvati. Leta 1928 je srbski poslanec Puniša Račić v parlamentu postrelil Stjepana Radića in vso vrhovno predsedstvo hrvaške večinske stranke. Poslanec Puniša Račić je sicer dobil mesto smrtne kazni nekaj let robije, bil je pa kmalu pomiloščen. Kralj Aleksander je tedaj jasno videl, da se približuje neizogiben razpad države, če je čudež ne reši. V zadnji uri, ko je bilo resnično prepozno, je poklical dr. Korošca na pomoč in mu poveril predsedstvo vlade. Dr. Korošec kot diplomat ni odrekel. Pod njegovim predsedstvom je bila sestavljena vlada iz večinske srbske in slovenske stranke, ki je v parlamentu tudi imela večino. Dolgo časa se je trudil dr. Korošec najti s Hrvati „modus vivendi“. Še enkrat je kralj Aleksander I. skušal vladati s silo. Za novo leto 1929 je dr. Korošca odstavil, na njegovo mesto pa poklical generala Petra Živkovića, ki je nekaj let brez parlamenta banditsko vladal po vsej Jugoslaviji. 9. novembra 1934 je bil kralj Aleksander ubit. Obtoženi so bili Hrvati. Ti so se pravočasno umaknili v inozemstvo. Ko je bil kralj Aleksander umorjen, država ni imela niti kralja, niti ustave, niti parlamenta; kralj Aleksander je sicer zapustil enajstletnega sina, ki pa zaradi mladoletnosti ni mogel prevzeti vlade. Mesto njega je prevzel državne posle princ Pavle Karadjorjević, ki se je izkazal kot zelo spreten in moder vladar. Skušal je pomiriti Hrvate in postopoma zopet Jugoslavijo defašizirati. Pa tudi ta je doživel neuspeh. Nemci so menili, da je prišel pravi trenutek, ko lahko zagrabijo bojno iniciativo na Balkanu. Napadli so Poljsko, celo Francijo in Belgijo, Nizozemsko in grozili tudi z napadom na Balkan. Tedaj so mislili Velesrbi, da je zopet prišel za nje ugoden trenutek. Napravili so državni udar, odstavili in zaprli princa Pavla in ga poslali v pregnanstvo v Južno Afriko (s pomočjo Angležev), kjer je pred nekaj leti umrl. Na prestol so postavili 17-letnega sina Aleksandra I., princa Petra II. Karadjordjevića. „Bolje rat nego pakt!“ so kričali srbski plačanci v Beogradu. Nemci so imeli „casus belli“. V nekaj tednih so brez borb zasedli Jugoslavijo. Slovenija je bila zasedena po treh okupatorjih: Nemcih, Italijanji in Madžarih. Ob vsej tej vojni zmešnjavi je še komunistična partija dodala svoje.

V kratkem bomo praznovali razne obletnice. Mladina bo vpraševala: „Kdo je kriv?“. Spraševala se bo tudi in raziskovala, ali more Jugoslavija, po vsem kar se je zgodilo, še vedno biti „poročstvo slovenske samožitnosti?“ Kdor vsaj malo pomisli ve, da ne bomo prišli na zeleno vejico na osnovi netočnosti in skrajnega nepoznavanja zgodovine. Drži, da mi Slovenci Jugoslavije nikdar nismo rušili, nikdar nismo razbijali. Če smo pa razvijali slovensko zastavo, smo imeli pravico do tega. Tudi noben Slovenec ni napravil nikdar nobenega atentata. Ne na kralja, ne na Srbe, ne na Hrvate.

Potrebno je globoko spoznanje, kakor ga je imel dr. Korošec, namreč to, da ima slovenski narod popolno pravico do suverenosti. Veliko vprašanje je, ali smo se v dolgem času šestdesetih let toliko naučili, da bomo lahko nadaljevali borbo za ohranitev in razvoj slovenskega naroda?

Veliko vprašanje je to. Dokler bodo v Srbiji živeli ljudje, ki vidijo „ideal“ države v centralizmu, ali dokler bodo med starimi emigranti ljudje, ki jih nič ne moti zapisati, da „trdi nesmisel, kdor pravi, da mora slovenska država imeti svojo zastavo, svojo vojsko, svojo policijo, svoj denar.“ (Tabor, 228/77).

Če bo Slovenija imela v svojem vodstvu ljudi, prepojene s takšnimi mislimi, kaj se lahko zgodi? Da se spet najde kak dr. Žerjav, ki sestavi „delegacijo“ in gre kleče plazit v Beograd. Kdo ne bo rekel, da to ni „circulus viciosus“?

Slovenski narodni cilji

Že pred časom mi je sosed izročil „Svobodno Slovenijo“ z dne 9. 6. 77., kjer je objavljen članek dr. M. Kremžarja „Naše korenine, odločitve in rast“, češ, poglej dobro, pa boš videl, da v tem časopisu ne govore več samo o Jugoslaviji. Res sem članek prebral z velikim zanimanjem in kar me je izredno pritegnilo, je bilo prav poglavje, ki razpravlja o slovenskih narodnih ciljih. Vkljub temu, da čestitam g. Kremžarju za jasne in odločne besede, si dovolim nekaj pripomb k temu poglavju. Te moje opombe niso „kritika“, so mišli, ki naj služijo za debato. —

„Skupni narodni cilj je minimalni program vseh, ki slovensko čutijo, hočejo in delajo“ se glasi prvi važni stavek v tem poglavju. Po mojem mišljenju je preveč milo in obzirno formuliran in bi se moral glasiti: Skupni narodni cilj je OBVEZEN ZA VSE, ki slovensko čutijo, hočejo in delajo. V resnici je zelo umesten poziv g. Kremžarja, da bi morali VSI imeti skupni narodni cilj, ker je drugače nemogoče ali vsaj otežkočeno vsako narodno delo in prav glede ciljev se Slovenci v begunstvu ozir. tujini delimo v glavnem kar na tri — med seboj strogo ločene — skupine. Ena skupina so naše politične stranke s svojimi pristaši, ki so sedaj združene v Narodnem Odboru in ki imajo za cilj demokratično urejeno republiko Jugoslavijo. Druga skupina bi bili tisti, ki zahtevajo kraljevino Jugoslavijo, tretja skupina so pa razna „Gibanja“, ki — brez določenega strankarskega okvira — zahtevajo samostojno slov. državo. Vsega tega sicer g. Kremžar ni razložil, vendar pa, četa skupni narodni cilj izzveni v klicu po: „Združiti — Svobodi — Neodvisnosti“, je potem jasno, da se morata obe prvi skupini nekako PRERODITI in da morata opustiti dosedanji narodno politični program, ki ga vodita že desetletja. Nekaj GROZNEGA zahteva g. Kremžar od naših politikov, kajti predlaga vsem, naj zapustijo dosedanje politične zasnove in sprejmejo NOV IDEAL, ki ga formulira z naslednjimi besedami: „Čas je, da se zahtevi po Zedinjeni in Svobodni Sloveniji pridruži tudi zahteva po Suvereni slovenski državi“. —

Ta zadnja „zahteva“ je kot program nekaj novega — seveda samo od strani g. Kremžarja — za naše slov. politične stranke in predpostavlja pravo REVOLUCIJO v strankah in skupinah, ki bodo MORALE izbrisati iz svojih programov vse tisto, kar so propagirale desetletja. Če se bo to posrečilo g. Kremžarju ali pa bo njegova zamisel ostala kot „glas vpijočega v puščavi“, bo pokazala bodočnost. Na vsak način pa se je s tem svojim programom pridružil — malo pozno sicer, vendar ne prepozno — tistim, ki že dolga leta in desetletja propagirajo idejo po SAMOSTOJNI SLOVENSKI DRŽAVI. —

Vkljub temu, da g. Kremžar zahteva skupni narodni cilj za vse, ki slovensko čutijo, vendar dopušča, kot pravi demokrat, različnost mišljenja v tem skupnem okviru, ker sam poudarja, da naj to delo „spremlja globoko spoštovanje pravice do različnosti v okviru skupnega cilja“. S tem seveda hoče reči, čeprav tudi tega ne obrazloži podrobno, da lahko naše politične stranke še vedno delujejo naprej, vendar s SKUPNIM in ISTIM narodno političnim programom, ki seveda NI VEČ JUGOSLOVANSKI. Liberalci lahko ostanejo še vedno na svoji liniji, vendar pa mora biti njihov cilj SUVERENA Slovenija. Prav tako se še vedno lahko „gremo“ socialiste in klerikalce, itd., vendar s tem NOVIM ciljem. G. Kremžar dovoli to „različnost“, ker čuti, da ne moremo vsi „tuliti“ v isti rog, vendar pa moramo imeti VSI ISTI narodni program: Združitev — Svoboda — Neodvisnost. —

Ker g. Kremžar trdi, da mora biti ta skupni narodni cilj program vseh tistih, ki slovensko čutijo in predpostavlja to kot „neizogibno izhodišče za

vse“ — kar je izredno umestno in pravilno stališče — potem ima polno veljavo tudi trditev, če besedni red zaobrncemo: NI SLOVENEK tisti, ki ne prizna ta slov. narodno politični program, NI SLOVENSKA tista naša politična stranka ali skupina, ki v svoj program ne vključi zahtevo po Suvereni Sloveniji. Čeprav to zveni „ostrejše“, je logični zaključek iznešenih trditev in zahtev. —

Naše skupno delo je prav URESNIČEVANJE zgoraj omenjenih IDEALOV, čeprav bo po vsej verjetnosti vrstni red izpremenjen, kar pa seveda ne izpremeni na vrednosti in pomenu tega narodnega programa. —

Verjetno bo današnja Slovenija najprej zadobila svojo svobodo, na kar opozarja tudi g. Kremžar v predzadnjem odstavku svojega članka — seveda po padcu „titoizma“ ali kot posledica kakega drugega „pretresljajo“ — vendar še vedno kot pokrajina v Jugoslaviji. Za „samostojnost“ ozir. „neodvisnost“ se bo potem moral navdušiti in odločiti narod doma — v begunstvu mu lahko pomagamo na ta način, da že sedaj opozarjamo velesile na to osnovno zahtevo — in si jo potem tudi priboriti. Zahteva po „združitvi vseh slov. delov v eni ozir. skupni državi, bo seveda najtežje izvedljiva, kajti naši sosedje zlepa ne bodo hoteli izpustiti iz svojih krempljev tega, kar že toliko časa drže pod svojo oblastjo. Mislim pa, da bi pošteno in zgledno urejevana Slovenija — z odprtimi mejami — bila kot močan magnet, ki bi privlačevala zamejske Slovence in dvigala narodno zavest našim ljudem tako na Goriškem, kot v Primorju, tako v Ziljski dolini, kot v Podjuni, Rožu itd., kar bi končno in po desetletjih privedlo do tega, da bi oni sami začeli zahtevati priključitev k matični državi Sloveniji. Ta ideal: „Združitev slov. dežel“ bo po vsej verjetnosti najdalj časa ostal neuresničen in še ta se bo verjetno uresničeval postopoma. —

Seveda se pa moramo otresti tudi „dlakocepstva“ in vseh drugih „posebnosti“, ki jih lahko posamezniki ali skupine iznašajo v oviro uresničenju tega narodno političnega programa. Tako je neki znani slov. politik že pred leti javno zapisal, da če Trst ne bo v slov. državi, potem že v naprej zavrača samostojno in suvereno Slovenijo. Tak ekstremizem je in bo vedno zelo škodljiv. Zavreči en ideal zato, ker se drugi („združitev“) še ne da izvesti, je res nesmiselno. Vrstni red „ZAHTEV“ ozir. IDEALOV ni prav nič važen, važno je samo to, da so ti ideali „POLJE NAŠEGA SKUPNEGA DELA“, kot lepo pravi g. Kremžar na zaključku poglavja. —

Buda Stane

„Resnica je kruh, za katerega je treba močnih zob.“ Abraham Sant^a Clara.

ZARES ALI ZA SMEH?

Vprašanje radiu Erivan: „Ali v ZSSR res izdelujejo manj postelj kot prej?“

Radio Erivan: „V principu res, kajti komunisti so budno na straži, razredni sovražnik ne spi, ostali pa sedé.“

(Pobrali iz Naše luči, 1/78)

Bojijo se!

Bojijo se delavcev,
bojijo se partijcev,
bojijo se znanosti,
bojijo se umetnosti,
bojijo se pesništva,
bojijo se slikarjev in
kiparjev,
bojijo se muzikantov in
popevkarjev,
bojijo se teh, ki pišejo
na pisalnem stroju,
bojijo se pisem,
bojijo se telefona,
bojijo se prihajajočih,
bojijo se odhajajočih,
bojijo se levice,
bojijo se desnice,
bojijo se evakuacije sovjetske vojske,
bojijo se sprememb v vodstvu
klike, ki terorizira Rusijo,
bojijo se lastne policije,
bojijo se zgodovinarjev,
bojijo se gospodarstvenikov,
bojijo se filozofov,
bojijo se fizikov,
bojijo se političnih jetnikov!
Bojijo se uličnega vrveža,
bojijo se svojega lastnega geta,
bojijo se tega, kar so povedali,
bojijo se tega, kar so napisali,
bojijo se lastnih položajev,
bojijo se resnične omike,
bojijo se nadarjenosti,
bojijo se Marxa,
bojijo se Lenina,
bojijo se umrlih in pobitih rojakov,
bojijo se resnice,
bojijo se svobode,
bojijo se resnične demokracije,
bojijo se deklaracije o pravicah človeka,
bojijo se socializma.

— — —
No torej, zakaj naj bi se jih
po vsem tem še mi bali?

| Husakov nasilni režim na češko-Slovaškem se boji muziciranja mladih, predvsem pa mladih popevkarjev. V decembru 1976 so bili v Pragi obsojeni, seveda na skrivnem procesu, ki mu ni smel prisostvovati noben častnikar, zgodovinar Ivan Jiras, pesnik popevk Pavel Zajiček, popevkar Svatopluk Karasek in muzikant Vratislav Brabanec na zapor od 8 do 18 mesecev.

Izgubljene domačije

Sredi samotnih planjav domačija stoji,
pred njo lipa mogočna s klopjo,
ob njej starec, ki z zadnjo močjo,
na palico se upira in brani zemljo.

Nad petsto let, ta dom, na bregu je stal,
in v vsem tem času je kljuboval;
sedaj pa umira, umira zakaj?

Pred hišo lipa stoletna stoji;
lipa košata, kaj vse si že videla ti,
ki gledala si — v stoletja rodov?

In starca! To je oče Jernej,
ki z ljubeznivo skrbjo v svobodi,
leto za letom je seme sejal,
zdaj pa deveti je križ dočakal.

Pokorno dočakal deveti je križ,
do katerega je zemljo oral in sejal;
za kruh pa izdal je poslednji drobiž.

O oče Jernej, domačije stražar,
proti zadrugištvu zemlje čuvar
umirajoče si zdaj domačije.
Nikogar več za tabo ne bo,
ti si poslednji, ki vzel bo slovo.

Zaman zemlja vabi in kliče,
kdo bil bo prihodnji, ki šel bo na griče?
Na bregu zapuščena kmetija stoji
in lipa stoletna se v vrhu suši!
Umrli je Jernej, ki na zemlji tej
zapustil spomine
nekdanjih svobodnih kmetij.

(nadaljevanje s prejšnje strani)

Nesmiselno obsodbo je socialistično sodišče utemeljilo s tem, da so ti mladi ljudje „širili popevke vulgarne vsebine, ki utegnejo izzvati protidružbeno in antisocialistično razpoloženje ter zapeljati poslušavce v nihilizem, klerikalizem in dekadenco“! Eno izmed teh nevarnih popevk, ki je po velikih cvinkih prispela tudi na zahod, podajamo tu v slovenskem prevodu.

Ta pesem je bila ponatisnjena v poljskem tedniku „Jutro Polski“ dne 30. septembra 1977, objavljena pa prvič v časopisu „Na levo“ str. 5, ki izhaja v Parizu. Ta časopis je glasilo skupine, ki se imenuje „Poljski revolucionarni marksisti v svobodnem svetu“. To so torej mladi komunisti, ki se upirajo rdečemu režimu. Kakšno razpoloženje je potem šele pri večini prebivalstva, ki odklanja marksizem!

(Poslovenil in spremne besede napisal Branimir Pistivšek)

“POLITIČNI DOLG” KRŠČANSTVA

(Nadaljevanje iz predzadnje številke.)

II.

Spodnja Panonija

Vzroki, ki so omogočili in pospeševali pokristjanjevanje.

Evangelizacija Spodnje Panonije predstavlja drugo obdobje v pokristjanjevanju Slovencev. Različno od Karantanije, je v Panonijo prihajalo krščanstvo iz dveh strani, namreč iz nemško-latinskega zapada in iz bizantinskega vzhoda.

Zahodno misijonsko delovanje so omogočili in pospeševali tile dejavniki:

- Razpad obrske sile.
- Karantanska kolonizacija Spodnje Panonije.
- Misijonska prizadevnost salzburške Cerkve.
- Podpora mejnih grofov, zlasti slovenskih knezov Pribine in Koclja.

Med vzroki, ki so omogočili in pospeševali evangelizacijo iz vzhoda pa je treba navesti:

- Oslabitev frankovskega imperija.
- Bolgarski vojaški vdor v Podonavje in desetletna bolgarska zasedba Spodnje Panonije.
- Osvobodilni poizkusi slovanskih knezov in v zvezi s tem njih kulturno politična preusmeritev na vzhod.
- Prihod slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda ter podpora kneza Koclja.
- Petletna politična neodvisnost slovenske Panonije, ki omogoči ustanovitev sirmijske, panonske nadškofije.

Razpad obrske sile — Kolonizacija Spodnje Panonije Salzburška misijonska akcija

Začetek pokristjanjevanja iz zapada sovpada z velikimi vojaškimi podvigi, ki sprožijo globoke politične, kulturne, socialne in gospodarske spremembe na panonskem ozemlju. Karel Veliki je namreč v zaporednih vojnah, v katerih so sodelovali tudi Slovenci pod svojimi knezi, strl obrsko silo, na kar se mu je l. 796 obrski kagan predal „z ljudstvom in domovino“ (Cfr. BG. I 406/8). Ta poraz v zvezi s karantanskimi osvajalnimi pohodi in sledečo slovensko in bavarsko kolonizacijo Panonije, je pomenil po eni strani za Obre narodno katastrofo, po drugi strani pa je razbitje obrske sile pomenilo odstranitev ovire za širjenje krščanstva; kolonizacija Panonije po že pokristjanjenih novoselcih in misijonska vnema salzburške nadškofije pa je omogočila njegovo hitro napredovanje in utrditev na novih tleh.

Pribina in Kocelj.

L. 853 je pribežal v Vzhodno krajino, skupaj s svojo družino in njemu zvestimi velikaši, iz Slovaške pregnani, **nitranski knez Pribina** in se na Salzburškem dvoru dal krstiti, verjetno obenem s svojim sinom Kocljem. Okrog l. 840 dobi od Ludovika Nemškega v fevd „del Spodnje Panonije okrog reke, ki se imenuje Zala“. Tam si je zgradil na močvirnem ozemlju ob imenovani reki, zahodno od Blatnega jezera utrdbo, ki mu je bila obenem prestolica. Po svoji okolici je dobila ime Blatenski Kostel. Poročilo iz tiste dobe pravi, da je bil to „zelo utrjen grad, ker je kraj obdan z neprehodnim močvirjem in dovoljuje prihajajočim zelo težak pristop“ (Cfr. B. G. II 73-75).

Pribina je bil zvest frankovski vazal. Za utrditev vzhodne frankovske meje je začel v velikem številu naseljevati opustošeno Panonijo s slovenskimi in bavarskimi priseljenci, ki naj bi okrepili gospodarstvo in vojaško moč dežele. Conversio omenja, da je Pribina začel „zbirati ljudstva in jih zelo množiti na tej zemlji“. S salzburško nadškofjo je bil v pristranih odnosih; spomenica o pokristjanjevanju Karantancev to izrecno poudarja. Za njegove uprave je bilo posvečenih v Spodnji Panoniji 19 cerkva in nadškof Liupram je Pribini poslal „zidarje in slikarje, kovače in tesarje“ za graditev samostana v Blatenskem Kostelu (Cfr. Ib. 75, 79). Zaradi svoje zveste službe je Pribina užival popolno zaupanje i kralja i nadškofa. Kot nagrado mu je Ludovik Nemški l. 847 podelil „v last vse, kar je dotlej prejel v fevd“ in ga obenem imenoval za **mejnega grofa v Spodnji Panoniji**“ (Ib. 77). Izpod njegove oblasti so bila izvzeta posestva salzburške nadškofije, ki so imela imunitetne pravice. Postavitev Slovana za mejnega grofa „in znatna okrepitev slovanskega dela med vodilnimi velikaši pokrajine, sta 20 let pozneje omogočila, da je ta pokrajina pod Pribinovim sinom Kocljem pomagala uveljavljanju slovanskega bogoslužja preko njegove najtežje preizkušnje“ (Ib.).

Kot Pribina, tako je bil tudi Kocelj do prihoda Cirila in Metoda zvest izvrševalec frankovske politike. Fr. Grivec poudarja njegovo veliko gorečnost in vzgledno krščansko življenje. Ta gorečnost je bila vzrok iskrene vdanosti nemški duhovščini in njegove velike dobrotelosti do cerkva (Cfr. B. G. II, 77 in F. G. 65).

Lastniške cerkve.

Na Slovenskem se v 9. stol. prvič pojavi nova oblika cerkvene organizacije tkim. „lastniških cerkva“. To so bile cerkve, ki so jih plemiči zgradili na svojih posestvih in jim podelili za vzdrževanje poslopij in osebja kos svoje zemlje. Ta novi način organizacije se je zelo hitro uveljavil, kar je imelo za posledico hitrejšo napredovanje misijonskega dela. Po drugi strani pa je takšna nadarbina spravila župnika lastniške cerkve v popolno odvisnost od zemljiškega gospoda.

Tako sta se istočasno uveljavljali dve nasprotujoči si tendenci razvoja: po eni strani se v času po Karlovi smrti Cerkev, zlasti papeštvo, osvobodilo odvisnosti od vladarja; na drugi strani pa ista Cerkev na svoji „bojni črti“ zapade v novo odvisnost od krajevnih velikašev (Cfr. B. G. II, 81).

Oslabitev frankovskega imperija — Bolgarski vojaški vdor — Osvobodilna gibanja.

Evangelizaciji iz bizantinskega vzhoda so se odprla vrata potem, ko se je po Karlovi smrti (l. 814) zaradi fevdalnega razdrobljevanja, notranjih trenj in zunanjih sovražnikov, zrahljala sila frankovskega cesarstva in se je končno pod udarci bolgarskega kana Omortaga in zaradi revolucionarnega izbruha osvobodilne volje slovanskih ljudstev zamajala vsa frankovska vzhodna meja.

Karlov naslednik Ludovik Pobožni je moral voditi kar tri državljanske vojne s svojimi sinovi zaradi spora o delitvi bodoče dediščine. Glede tega vprašanja je prišlo med Ludovikom in njegovimi upornimi sinovi do prvega dogovora l. 817 v Aachenu, po katerem naj bi se država razdelila na tri upravna področja.

Notranji razkroj so izkoristili zunanji sovražniki. Na zapadu so Normani neovirano plenili ob sedanji francoski obali in so se morali Franki proti njihovim roparskim pohodom zavarovati z odkupovanjem, dokler se niso Normani okrog l. 900 za stalno naselili v francoski Normandiji. L. 827 pa je Franke presenetila bolgarska vojska, ki se je po Dravi navzgor pripeljala na ladjah, „z ognjem in mečem“, opustošila deželo in v Panoniji postavila bolgarsko upravo. S tem se je ves obrambni sistem frankovske države v srednjem Podonavju zrušil.

L. 828 je državni zbor v Aachenu izvedel upravno reformo frankovskih vojnih krajin, s katero je aachenski delilni dogovor iz l. 817 spremenil tako, da sta bili Panonija, ki je bila tedaj še v bolgarskih rokah, in „grofija ob Savi“ izločeni iz furlanske marke in priključeni Bavarski, katere vladar je bil Ludovik Nemški. Starejšemu bratu Lotarju pa so obenem z Italijo bile prisojene Furlanija, Istra in Dalmatinska Hrvaška. Verdunska pogodba, ki so jo po očetovi smrti l. 843 sklenili Ludovikovi sinovi, je to razdelitev še pokrepila, kajti po njej se je frankovsko cesarstvo razcepilo na tri samostojne države in je slovensko ozemlje, dodeljeno v aachenskem dogovoru Lotarju, prišlo pod Italijo, ostalo pa pod Vzhodno frankovsko državo, iz katere se je razvila srednjeveška nemška država.

V letu aachenskega dogovora je Ludvik Nemški iztrgal Bolgarom panonsko ozemlje severno od Drave, medtem ko je Spodnja Panonija južno od Drave ostala pod vlado slovenskih knezov in pod vrhovno bolgarsko oblastjo do l. 838, ko je Ratbod, perfekt Vzhodne krajine, končno pregnal Bolgare. Spodnja Panonija je bila odslej v celoti združena z Vzhodno krajino. Vendar je desetletna bolgarska oblast nad Spodnjo Pa-

nonijo, pod upravo domačih slovenskih knezov ustvarila **politični precedent**, zaradi katerega panonsko ozemlje južno od Drave tudi po ponovni frankovski zasedbi „ni dobilo grafijske uprave uvedene l. 828 na ostalem osvojenem ozemlju“... „Vse do konca frankovske države je tu ostala posebna „kneževina med rekama Dravo in Savo pod posebnimi domačimi knezi“ (B. G. II, 12; Cfr. tudi B. G. I. 422-424 in II 10-12).

V skladu s splošnim družbenim razvojem v frankovskem cesarstvu, ko se vazali vedno bolj osamosvajajo in postane frankovski cesar samo še „primus inter pares“, se začno izrabljajoč slabost frankovske države tudi med vazalnimi slovanskimi knezi, ki so vladali ob vzhodnem obmejnem pasu, separatistična gibanja. Prvi osvobodilni poizkus Ljudevita Posavskega (818-822) je propadel, a njegov štiriletni odpor je razkril frankovsko šibkost.

Med leti 830 do 846 knez Mojmir izpodrine manjše pokrajinske kneze in združi moravske rodove. To je *rojstvo Velike Moravske*. L. 846 bavarski kralj Ludovik Nemški odstavi premogočnega Mojmira in podeli Moravsko v fevd knezu Rastislavu (846-870), medtem ko vlada istočasno slovaški Rastislavov nečak Svetopolk. A tudi Rastislav teži za neodvisnostjo. Izkorišča notranje nemire v frankovski državi, da širi in utrjuje meje svoje kneževine Veliko Moravske. L. 853 mu prvič uspe otresti se tujega jarma (Cfr. F. G. 50/51).

Po Pribinovi smrti je v Spodnji Panoniji vladal kot frankovski mejni grof Pribinov sin Kocej (861—874). L. 869 se je ta skupaj z Rastislavom, Svetopolkom in karantanskim grofom Gundakerjem uprl Frankom in je nato do konca svoje vlade vladal kot samostojen slovenski knez (Cfr. B. G. II, 97).

Preusmeritev slovanskih knezov na Vzhod. Prihod slovanskih blagovestnikov.

Rastislav je bil daljnoviden državnik. Zavedal se je, da politična neodvisnost ne bo, niti popolna, niti trajna, če ne boste le-te podpirali cerkvena in kulturna neodvisnost. Vsa verska in kulturna središča so bila namreč v tujini in — kot smo videli že v prvem poglavju — je postala frankovska cerkev „orodje v rokah svetnega vladarja“. Razen tega pa je bila v srednjeveški državi vera javna zadeva, t. j. v pristojnosti svetnega vladarja, ki je seveda tako mogel krščanstvo zlorabljati v svoje politične namene. Politična nujnost je Rastislavu narekovala osvoboditi se tudi verske in kulturne odvisnosti od tujine, za kar je bilo potrebno ustanoviti verska in kulturna središča na domačih tleh in z domačimi ljudmi.

Prva poteza v tej smeri je bila izgon bavarskih duhovnikov. A treba je bilo izpolniti praznino, kar pa brez pomoči od zunaj ni bilo mogoče. Razen tega je Rastislav z vso nujnostjo potreboval političnega zaveznika. Ludovik Nemški, bavarski kralj, se je namreč l. 862 zvezal z Bolgari, da bi prisilil Moravsko na kolena. V tej stiski se je Rastislav obrnil na bizantinskega

cesarja Mihaela III. s prošnjo, naj mu pošlje slovanske misijonarje. Obenem s tem mu je ponujal politično zavezništvo.

Staroslovenska življenjepisa Konstantina in Metodija („Žitje Konstantina“ in „Žitje Metodija“) nam o tem takole poročata: (1)

Rastislav namreč, moravski knez, se je po božjem nagibu posvetoval s svojimi knezi in z Moravani in poslal (sle) k cesarju Mihaelu rekoč: *Naše ljudstvo se je poganstvu odreklo in se krščanske vere drži, a nimamo učitelja takega, ki bi nam v našem jeziku pravo vero razložil, da bi tudi druge dczele to videle in nas posnemale. Torej pošlji nam, gospodar, takega škofa in učitelja; saj od vas na vse strani vedno dober zakon izhaja*“.

Cesar pa je poklical Konstantina filozofa in mu povedal to reč in rekel: „Vem, da si truden, filozof, toda potrebno je, da greš tja. Te reči namreč ne more nihče drugi izvršiti“. Odgovoril pa mu je filozof: „Dasi sem truden in telesno bolan, rad grem tja, ako imajo knjige v svojem jeziku“. Cesar pa mu je rekel: „Moj ded in moj oče in mnogi drugi so to iskali, a tega niso našli; kako torej morem jaz to iznajti? Filozof pa je rekel: „Kdo more na vodo govor napisati ali si ime heretika naprtiti?“ Odgovoril pa mu je zopet cesar: „Ako ti hočeš, more to tebi dati Bog, ki daje vsem, ki prosijo z upanjem (Mt. 21, 21—22) in odpira tistim, ki trkajo“ (Mt. 7. 7.; Lk. 11, 9).

Filozof pa je po starem običaju šel molit z drugimi tovariši. Kmalu pa se mu je razodel Bog, ki posluša molitve svojih služabnikov. In takoj je sestavil črke in začel pisati evangelijsko besedo: V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Bog je bila beseda (Jan 1, 1) (Žitje Konstantina, 14 pogl. po F. G. 51/52).

NAČIN POKRISTJANJEVANJA

Dve poti — dva svetova

V drugi dobi pokristjanjevanja Slovencev sta trčila na panonskem in moravskem ozemlju „dva različna načina misijonskega dela in cerkvene organizacije: okorelost frankovske latinske in gibčnost vzhodne Cerkve“ (B. G. II, 91).

A različnost ni bila le v okorelosti na eni in gibčnosti na drugi strani. Med zahodnim in vzhodnim načinom evangelizacije so obstajale bistvene, globinske razlike, ki razodevajo, da ni šlo pri tem le za dve, k istemu cilju vodeči poti, ampak, da je šlo dejansko tudi za različnost v ciljih.

Frankovska Cerkev je imela tedaj „še povsem fevdalni značaj. Visoki cerkveni dostojanstveniki so gledali na svojo cerkveno pokrajino in z njo zvezana zemljiška posestva podobno kot so gledali grofje na svoje grofije. Zato so se uporno branili kakršnegakoli zmanjšanja že doseženih dohodkov“ (1b). Razen tega je bila sama organizacijska zgradba Cerkve tako tesno povezana s fevdalnim redom, „da je pomenila njegovo najboljšo oporo“. Saj so bili škofje na svojih imunitetnih posestvih tudi svetni oblastniki. Cerkevni dostojanstveniki so pripadali najvišjemu plemstvu in so skupaj z ostalimi

laičnimi plemiči poleg vladarja odločali v vseh javnih zadevah. Ker so bili upravniki velikih zemljiških posestev, je ta služba nujno obračala njih sile in zanimanje k posvetnim stvarim (Cfr. B. G. II, 47).

Frankovska Cerkev je sicer Slovanom posredovala krščanstvo in z njim zapadno krščansko kulturo in civilizacijo, a to posredovanje ni bilo nesebično. Slovanski narodi so morali plačati v zameno visoko ceno politične, kulturne in gospodarske odvisnosti in izkoriščanja. Razen tega je organizacija frankovske Cerkve tesno priklepala misijonska področja na nemška verska in kulturna središča, kar je preprečevalo nastanek samoraslih kulturnih središč na domačih tleh in razvoj samonikle kulture slovanskih ljudstev. Jezikovno pregrajajo pa, ki je širšim ljudskim slojem zapirala pot do višje izobrazbe, so mogli prestopiti le redki posamezniki in še ti z nevarnostjo narodne odtujitve (Cfr. Ib., 93).

Nasprotno prvi, pa je pomenila druga pot „*prilagoditev krščanstva lastnim razmeram in potrebam*“. Tako pot sta ubrala solunska brata zlasti z uvedbo slovanskega bogoslužja in začetki slovanske književnosti; prav tako pa tudi s tem, da je bilo vse njuno delo tesno povezano s težnjami slovanskih plemen v Srednjem Podonavju, z njihovim bojem za osvoboditev izpod tujega gospostva“ (B. G. II. 93/4).

„Gotovo so slovanski knezi, bizantinsko cesarstvo in nemški škofje imeli tudi politične namene. Sv. Ciril in Metod pa sta si samo to prizadevala, da bi Slovanom prinesla Kristusa in jih v ta namen rešila tistih vplivov, ki so ga kot orodje tujega gospostva oznanjali mogočni, oboroženi in oblastni tujci (Kardinal H. Pellegrinetti; po F. G. 57).

Zato je blagovest svetih bratov imela vtisnjen pečat *evangeljske pristnosti*. Kajti njenega apostolskega dela ni zasenčeval noben drugotni nagib pohlepnosti po zemskih dobrinah. Prišla sta med Slovane, da po Kristusovem zgledu spričata resnico, da rešujeta, da služita svojim bratom v Kristusu.

„Cirilova in Metodijeva vodilna misel je njuna živa zavest človeške enakopravnosti vseh narodov, posebej enakopravnost mladih slovanskih narodov s starejšimi vzhodnimi in zahodnimi narodi. Slovani ne smejo biti predmet prepira in bojov med bizantinskim vzhodom in latinsko nemškim zahodom, marveč morajo biti *enakopravna miroljubno posredovalna skupina* med vzhodom in zahodom. Ciril-Methodijeva ideja ni niti narodno, niti stanovsko omejena, marveč mednarodna in demokratična v duhu človečanskih pravic ter bratstva vseh narodov in slojev.“ Sveta brata sta bila „pravoverna... posredovavca med vzhodnim in zahodnim krščanstvom, apostola vesoljne krščanske edinosti“ (F. G. — Predgovor).

Misijonske metode frankovske Cerkve

Pokristjanjevanje iz zahoda je dobilo že od vsega začetka nasilen pečat. Nagib za obrske vojne so bile Karlu Velikemu tudi „velike in neznosne zlobe, ki so jo kazali Obri do sv. Cerkve in krščanskega ljudstva“. Med mirov-

nimi pogoji, ki jih je vsilil poraženim Obrom, je bila tudi zahteva, da obrsko ljudstvo s svojimi knezi sprejme krst. (B. G. I 413).

Pa tudi za Slovence je nastopila z obrskim padcem na verskem področju „nova doba, v marsičem različna od časa, ko se je v Karantaniji širilo krščanstvo z misijonsko metodo irskih menihov predvsem ob podpori domačega kneza in velikašev. Prav ta doba je namreč čas, „ko je kralj zapovedal sprejeti krščansko vero in je počasno delo Cerkve komaj dohajalo vladarja, ki je silil naprej“. Pisec pristavlja, da dogodki iz te dobe jasno pričajo, „kako je bilo to prehitovanje svetne sile predvsem zunanje, brez globlje verske vsebine“ (ib.).

Frankovska Cerkev se je pri širjenju krščanstva posluževala, z razliko od irske, frankovske državne sile in njenih nasilnih postopkov, kot n. pr. „zaplembo premoženja v cerkveno korist in celo smrtno kazen kot grožnjo proti izvrševanju starih poganskih obredov“ (B. G. I 399). Razen tega se je frankovska duhovščina izkazala pohlepna po gospodarskih koristih in nasilna pri izterjavanju cerkvene desetine. Takšni postopki so bili vzrok protikrščanskega upora Sasov.

Proti omenjenim zlorabam krščanstva je nastopil anglosaški humanist, teolog in filozof Alkuin, ki je bil svetovalec Karla Velikega in je na njegovem dvoru ustanovil šolo za njega, družino in dvor in bil začetnik obširnih vzgojnih, verskih in kulturnih reform v frankovskem cesarstvu. Ko v pismu Karlu razpravlja o saškem upor, pravi: „Desetine, kakor pravijo, so Sasom vero izprevrgele... Če bi trdovratnemu saškemu ljudstvu s tako vztrajnostjo pridigali sladki Kristusov jarem in lahko njegovo breme, kakor so izterjavali oddajo desetin in kazni zaradi najmanjših prestopkov kakega zakonitega predpisa, morda bi se zakramenta sv. krsta ne plašili. Učitelj naj bi že vendarle bili vzgojeni po apostolskih vzgledih. Naj bi bili pridigarji in ne plenivci“ (B. G. I 414). V pismih Karlu, salzburškemu škofu Arnu in oglejskemu patrijarhu Pavlinu je proti frankovskim načelom in praksi utemeljeval načela anglosaške misijonske metode. Nastopa proti nasilju in prepričuje odgovorne oblastnike, da je treba ljudstvo pridobiti za krščanstvo „z miroljubnimi in razumnimi besedami... Treba je vedeti, da vera prihaja iz volje, ne iz sile“ (B. G. I, 413). Frankovskm misijonarjem je dal navodila, da je pred krstom potreben verski pouk in da je treba pri tem pouku uporabljati domači, ljudski jezik. (Ib., 414).

Pod Alkuinovim vplivom „se je način pokristjanjevanja res bistveno omilil... Zunanji pritisk pa pri pokristjanjevanju tudi v slovenskih pokrajinah nikakor še ni izginil. Bila je namreč še vedno v veljavi *splošna karolinška zakonodaja*, ki je velevala „da je treba vse prisiliti, da se nauče vere in očenaša. Celó neznanje latinskega besedila teh molitev na pamet je dal (Karel V.) kaznovati s šibami“ (Ib. 417).

„V temeljni točki torej, v praksi Alkuinova priporočila nikakor niso mogla doseči svojega pravega namena — ker so bila pač v nasprotju z živ-

ljenjem samim, dasi so bistveno spremenila starejšo izbiro: krščanstvo ali smrt“ (B. G. I 418).

Zaradi takšnih razmer in zaradi obširnosti ozemlja, ki so onemogočali temeljitejši pouk“ je bilo *pokristjanjevanje* vsekakor v *dobršni meri le zunanje*“. Pri vsem tem pa je treba poudariti, da so bavarski misijonarji „upoštevali Alkuinove nasvete glede veljave domačega jezika“ pri svojem misijonskem delu in da je „Karlova zakonodaja v zvezi s tem poudarkom domačega jezika povzročila ustalitev in nemara že tudi zapisovanje molitvenih obrazcev v slovenskem jeziku. Prav duhovniki, ki jim jezik ni bil domač so potrebovali takih oporišč za pouk“. To je bil „prvi korak do slovenskega pismenstva (Ib. 419).

Zgoraj opisane razmere so obstajale za vladanja Karla Velikega. Po njegovi smrti pa se je „razmerje med državo in Cerkvijo ...močno spremenilo (B. G. II, 68). „Ozka povezanost“ med Cerkvijo in državo se je zrahljala. V skladu s političnim razkrojem in z razvojem v smeri neodvisnosti frankovskih vazalov od osrednje vlade, se je tudi Cerkev začela otresati državnega paternalizma. Škofje so se borili za poudaritev cerkvenim sodiščem, za nedotakljivost cerkvenega premoženja in za popolno neodvisnost Cerkve od države. Zlasti papeštvo se je osvobodilo državnega nadzorstva rimskih cesarjev. Še več, postavlja se cerkvena oblast, ki „oživlja“, nad posvetno, ki „ubija“ (Ib.). Papež Nikolaj I (l. 858—867) lotarinškim škofem naroča „*da se je treba pokoriti le tistim vladarjem, ki vladajo pravično, sicer pa se jim je treba, prej ustavljati in jim nasprotovati, kakor jih pa ubogati.*“ Sodba o pravičnosti vladarja pa je pripadala Cerkvi.“ (Ib. 68/69). Tudi na misijonskem področju so se razmere odločno spremenile. Papež je začel pošiljati v misijonske dežele svoje poslanca — legate, s čemer je hotel poudariti, da vrhovno odločanje v zadevah cerkvene organizacije ne gre več cesarju, ampak papežu. Tako je „frankovska država s Cerkvijo izgubila močno oporo in orodje svoje politike“ (Ib. 68).

Glede na misijonske metode, ki so v tej dobi vladale v slovenski Panoniji, se Franc Grivec sklicuje na slovenske zgodovinarje, ki „danes skoraj soglasno priznavajo, da so salzburški misijonarji iz irske misijonske šole širili med Slovenci krščanstvo v pravem apostolskem duhu z močjo žive besede in z zgledom krščanskega življenja. Skušali so vzgojiti tudi domače duhovnike in oznanjali besedo božjo v slovenskem jeziku... Pri cerkvi sv. Hadrijana v Blatnem Kostelu so salzburški duhovniki imeli šolo za vzgojo panonskih duhovnikov (Str. 65).

Na podlagi zgoraj povedanega bi mogli trditi, da so bile metode salzburških misijonarjev same po sebi v apostolskem duhu, a za njimi je stala organizacija bavarske Cerkve in posvetni interesi bavarskih škofov, ki so imeli v Panoniji obširna posestva in imunitete, kjer so izvrševali tudi svetno oblast in so krščanstvo zlorabljali kot sredstvo za večanje in utrjevanje

svoje svetne oblasti, gospodarskih koristi in obenem kot sredstvo za širjenje in utrditev frankovskega političnega gospodstva..

Iz pisma, ki so ga l. 900 bavarski škofje pisali papežu, bi mogli celo sklepati, da je bilo bavarskim škofom vprašanje krščanstva drugotnega pomena. Posvetne koristi in oblast, ki so zanje predstavljale podrejene cerkvene pokrajine in tozadevna škoda, ki je predstavljala njih izguba, so bile glavni vzrok njih sovraštva in njih borbe proti Metodu in njegovemu delu. Takole pišejo: „*Ta pokrajina je bila s svojimi prebivalci vred podvržena našim kraljem, našemu ljudstvu in tudi nam, ne samo glede razširjanja krščanske vere, temveč tudi glede plačevanja posvetnega davka, kajti naši predniki so jih najprej poučevali in spreobračali iz malikovavcev v kristjane. In zato je passauski škof storil polnovlastno vse, kar je bilo treba dognati, in vendar mu ni nihče nasprotoval. Tudi naši grofje na meji te dežele so v nji pobirali davke in nihče se jim ni upiral, dokler se ni hudič lotil njih src, da so se začeli ustavljati krščanstvu, odtegovati se vsaki pravici, nadlegovati nas z vojsko in se tako besno upirati, da niso mogli tja škof in pridigarji ter da so oni sami po svoji volji delali, kar so hoteli... Ko je začelo krščanstvo pri njih pešati in ko so ti še zraven tega sami nehali plačevati dolžni davek našim kraljem in knezom, so se z vojsko začeli upirati in naš narod nadlegovati... Radi ali neradi morajo priti Slovani zopet pod našo vlado. Zato se spodobi, da vi (papež) gledate le od daleč in kažete pred vsemi svojo zmernost, da ne okrepite malovredne stranke in ne oslabite tiste, ki je boljša (B. G. II, 48).*

„Novi nauk Metoda filozofa“

Takšne so bile razmere, ko sta se v Panoniji pojavila slovanska blagovestnika. „*Conversio*“ — Spomenica o spreobrnjenju Bavarcev in Karantancev — o tem takole piše: „Salzburški višji duhovnik (arhipresbiter) je dolgo bival v Panoniji in opravljal svojo službo, kakor ga je pooblastil njegov nadškof, dokler ni neki Grk, Metodij po imenu, z novo izumljenimi črkami na filozofski način (zvičajno izpodrinil latinskega jezika, rimskega nauka in uglednih rimskih črk ter s tem *pri vsem ljudstvu vzel ugled* latinskim mašam, evangelijem in cerkveni službi tistih, ki so jo opravljali latinsko. Tega on (višji duhovnik) ni mogel prenašati in se je vrnil v Salzburg“. Sklicuje se na cerkvenopravne in zgodovinske pravice salzburške nadškofije ker „da salzburški škofje že 75 let izvršujejo svoje pravice v Panoniji in da ves ta čas ni imel noben drug škof tam oblasti in da noben duhovnik ni mogel tam opravljati cerkvene službe brez dovoljenja salzburškega škofa. To je tam veljalo, dokler ni nastal *novi nauk Metoda filozofa* (F. G. 97/8).

„Bogoslovni nauk sv. Cirila in Metoda je bil skupno s slovanskim bogoslužjem resnično celotno zaokrožen nauk, nekak bogoslovni sestav, za 9. stoletje nenavaden in torej nov“ (F. G. 99). Ključ za razumevanje tega bogoslovnega sestava pa je *izvirna Cirilova ideja o pradednih časteh*.

„Pradedne časti“

Zamisel o pradednih časteh, t. j. o pradednem plemstvu, je sv. Ciril formuliral ob priliki svojega misijonskega poslanstva na hazarskem dvoru. O tem nam „Žitje Konstantina“ v 9. pogl. takole poroča:

„Ko pa je prišel tja in ko so hoteli k obedu sestri pri kaganu, so ga vprašali rekoč: „Kakšna je tvoja čast, da te posadimo po tvojem dostojanstvu?“ On pa je rekel: „Deda sem imel zelo velikega in slavnega, ki je stal blizu cesarja, a je dano mu slavo prostovoljno zavrgel in bil izgnan. In prišedši v tujo deželo je ubožal in tam me je rodil. Jaz pa sem iskal prejšnjo pradedovo čast in nisem druge dosegel; kajti Adamov vnuk sem“. (F. G. 43).

Ideja pradednih časti je vodilna misel življenja in dela slovanskih apostolov. „Adamova neomadeževana človeška narava pred izvirnim grehom, prvotna čast našega pradedu Adama, ožarjena z nadnaravnimi odlikami — to so pradedne časti“ (F. G. 23). V luči te osnovne zmisli moremo šele prav razumeti ne le bogoljubnost svetih bratov, temveč za tiste čase povsem nov, revolucionaren misijonski prijem, ki ga predstavljata slovansko pismenstvo in slovansko bogoslužje. Razumeti moremo njuno predajo, njuno identifikacijo s Slovani.

„Ciril je svojo vodilno idejo pojmoval globoko individualno in jo izvirno nazorno izražal“ pravi Fr. Grivec. „V luči pradednega človečanskega plemstva je bistro spoznal krivičnost in lažnost preziranja slabotnih ter nesrečnih. Z veliko vnemo je reševal sužnje in ujetnike. *K osnovnim človečanskim pravicam je štel predvsem svobodno rabo materinega jezika.* Odtod njegova ljubezen do preziranih Slovanov in slovanskega jezika ter prizadevanje, da natančno zadene odtenke in duha slovanskega jezika, Slovanom ustvari kulturo in jih kot enakopravne člane uvrsti v družino kulturnih narodov“ (str. 24).

Formulacija pradednih časti je „izvirni krščanski izraz humanitete“ (človečanstva), ki se stvarno ujema s proglasom združenih narodov o osnovnih človečanskih pravicah iz l. 1948, katerega prvi člen se glasi: „Vsako človeško bitje se rodi svobodno in enako po dostojanstvu in po pravicah. Obdarjeno z razumom in z zavestjo in je dolžno ravnati drug z drugim v duhu bratstva“ (Ib. 25).

„Ni živali slabše od človeka, ki se ne podredi nobenemu zakonu.“

Jerónimo Savonarola

„Potem, ko se vojska konča, smo pa vsi generali.“ — Argentinski pregovor.
„Nemogoče je odpustiti zločine, katerih se hudodelec ne kesa.“

Dante Alighieri

„Nobena reč iz cele revolucije tako ne drži kot dejstvo, da so vsi, ki danes dobro živijo na račun zaslužjenega naroda, preivali nedolžno kri.“
Tabor štev. 1/71, str. 18.

IZREDNI USPEHI "NOVEGA NAUKA" IN RAZBURLJIVI VIHARJI ZEMELJSKE TEME".

„Nisem prišel, da prinesem mir,
ampak meč.“ (Mt 10, 34-5)

Staroslovenski, latinski in nemški viri pričajo o izrednem uspehu slovanskega misijona, katerega krona je bila ustanovitev nove slovanske cerkvene pokrajine v izredno težkih okoliščinah in v izredno kratkem času.

Conversio toži, da je „novi nauk Metoda filozofa... izpodrinil“ latinski jezik ter rimski nauk in „pri vsem ljudstvu vzel ugled latinskim mašam, evangelijem“ in salzburškim misijonarjem.

Imenovani „novi nauk“ v zvezi s slovanskim bogoslužjem je bil genialni misijonski prijem, ki je po eni strani rodil izredne sadove, sprožil prvi plaz verskega in narodnega navdušenja, osvojil idealnega kneza Koclja, velikaše in ljudstvo; po drugi strani pa povzročil „razburljive viharje zemeljske teme“ (F. G. 90); silovito nasprotovanje, zavist in celo sovražstvo in preganjanje od strani nemške duhovščine in hierarhije.

Za izredne uspehe navaja F. G. na str. 65 vrsto vzrokov:

- Dejstvo, da so se v Panoniji naselili že pokristjanjeni karantanski Slovenci.
- Irska misijonska šola je v Blatenskem Kostelu vzgojila že tudi slovenske duhovnike.
- Sveta brata sta se mogla ljudstvu bolj približati ker sta gladko obvladala ljudski jezik.
- Prekašala sta nemške misijonarje tudi po svetosti.
- Ustanovitev staroslovenskega knjižnega jezika in bogoslužja.
- Podpora kneza Koclja.

Mislím pa, da vse to še ne pojasni v zadostni meri skrivnosti silne osvajalne moči „novega nauka“, ako ne vzamemo v poštev motivacije — mogočne privlačne sile, ki ga je za prezirane in ponižane svobodoljubne Slovence predstavljala misel krščanskega bratstva, enakosti in svobode. Blagovest svetih bratov ni vlekla za seboj suženjskih verig; nasprotno, prišla je drobit verige! Bila je klic k vstajenju, poziv k duhovnemu plemstvu. Razumljivo je torej, da je čisti in veličastni ton „veselega oznanila“ slovanskih blagovestnikov dobil med slovenskim ljudstvom vse drugačen odmev, kakor pa ga je imel razglašeni in v posvetni zadržki udušeni glas resnice, ki je prihajal iz nemško latinskega zahoda. Nauk o pradednih časteh in človečanskih pravicah je odmeval v slovenskih srcih kot **osvobodilni krik**. To je bila poslanica, ki je pozivala kot iz globine slovenske duše; saj je bilo še živo v ljudski zavesti častitljivo gosposvetsko izročilo svobodne slovenske družbe; bila je še živa v svobodoljubnih slovenskih prsih zavest „stare pravde“ in volja znova si jo priboriti. Krščanstvo, ki sta ga predstavila Slovincem sv. brata, je bilo zato res njihova vera, ki so se jo z vsem srcem oklenili.

Poleg velikega navdušenja smo rekli, je „novi nauk“ sprožil tudi vihar ogorčenja, nasprotovanja in sovraštva. Zato na kakšne trajne sadove slovanskega misijona ni bilo mogoče misliti brez odgovarjajoče samostojne cerkvene organizacije in krepke politične podpore. „Slovansko bogoslužje je dosledno terjalo novo samostojno cerkveno pokrajino.“ (F. G. 99) Tega sta se slovanska apostola jasno zavedala.

Ko sta l. 863 prišla na Moravsko, ki je uživala tedaj že desetletno neodvisnost, sta se takoj lotila tozadevnih priprav. Že leto po njunem prihodu, pa je Ludovik Nemški vdrl na Moravsko in si jo vnovič podvrgel. Velikomoravska kot neodvisna država je nehala obstajati; v cerkvenem oziru pa je bila zopet dodeljena pasauski škofiji, a le kot misijonsko področje (ne vključena v pravo škofijsko ozemlje). Zaradi misijonskega značaja pokrajine sta mogla Ciril in Metod, dasi z velikimi ovirami in boji, nadaljevati z misijonarjenjem; a spodmaknjena jima je bila „politična podlaga“ za uresničenje njunega velikega cilja — ustanovitev slovanske cerkvene pokrajine. „Slovanska cerkvena pokrajina s slovanskim bogoslužjem je bila tako nenavadna novost in v tolikem nasprotju z nemško cerkveno in državno upravo, da je zadevala na skoraj nepremagljivo nasprotovanje“ (F. G. 76). Zato so se zahodni misijonarji s posebno silovitostjo borili proti uvajanju slovanskega bogoslužja, ki je za nekatere predstavljalo „kričovsko novotarstvo“ (Ib. 99). Vendar sta Ciril in Metod vztrajala na Moravi tri leta in pol. A ker na kako samostojno cerkveno organizacijo v danih razmerah ni bilo misliti, sta se brata l. 867 „namenila preko Benetk... vrniti se domov v Carigrad.“ Pot v Benetke je vodila skozi slovansko Panonijo. Tu ju je pa zadržal Kocelj. (B. G. II, 95)

Taka je Grafenauerjeva hipoteza. Fr. Grivec pa na podlagi staroslovenskih virov (Ž. K. in Ž. M.) in nekih okoliščin vzdržuje, do je bil cilj njunega potovanja Rim, ne Bizane in to iz dvojnega razloga: posvetiti sta hotela duhovniške kandidate in hotela sta dobiti v Rimu oporo v svojem sporu s Salzburgom glede slovanskega misijona. Ker je šlo za vprašanje cerkvene jurisdikcije, je o tem mogel razsoditi le papež. Razen tega govori za to okolnost, da sta s seboj nosila ostanke sv. papeža Klementa, ki pač niso mogli imeti bolj logičnega cilja kot Rim.

(Se bo nadaljevalo)

---

1) „Novejši zgodovinarji in slavisti“ pravi v dostavku F. Grivec, „zlati naglašajo verodostojnost in trezni zgodovinski značaj Ž. Metodija“.

„Ž. K. ima očitnejši značaj svetniškega življenjepisa.“ A tudi kot tako „se ugodno razlikuje od tedanjih vzhodnih in zahodnih svetniških legend. — Omenjenih je razmeroma malo čudežev, a vselej prav kratko in konkretno. — Znanstvene raziskave o globokem in izvirnem Cirilovem modroslovju in bogoslovju so močno potrdile zgodovinsko verodostojnost tistih potez Ž. K., lei bi se na prvi pogled zdele posebno smisljive.“ (Str. 225.)

1944 – Vdor v Črnomelj

11. novembra 1944. smo prejeli suho hrano za štiri dni in okoli desete ure je bil II. udarni bataljon stotnika Meničanina zbran na zbornem mestu (Lavričevem travniku) po četah, v skoro zaprtem krogu in v polni bojni opremi. Med nas je stopil stotnik Shumacher. Povedal nam je po tolmaču nekako takole: To bo akcija, ki je še ni bilo, odkar obstoja Slovensko domobranstvo. Zahtevala bo celega moža, mnogo naporov, a upam, da boste storili svojo vojaško dolžnost in, če bo treba, dali tudi svoje zadnje moči na razpolago skupni stvari. Ker se partizani izogibljejo spopada z nami, se jim bomo približali z zvijačo in z njimi odločno obračunali, zato se vrnite na svoja bivališča in se preoblecite tako, da bomo čimbolj podobni njim.

Mnogo borcev se je vrnilo napravljenih v partizanom zaplenjene angleške uniforme in druge vrste oblačil.

Ko smo bili spet zbrani, smo v koloni, drug za drugim odšli iz št. Vida proti Stišni.

Bil je že trden mrak, ko smo se ustavili v Ivančni Gorici, kjer smo počakali Stiški bataljon, ki se je priključil na koncu naše kolone. Med kramljanjem in lahno pojoč skozi noč smo ob enajstih ponoči prišli v Grosuplje. Ob dveh zjutraj naslednjega dne smo krenili dalje in proti jutru prišli v Velike Lašče. Po polurnem počitku smo se natovorili na vlak, ki nas je zapeljal v Kočevje. Iz kolodvora smo šli v Dolgo vas, kjer smo počivali 6 ur. Zapadlo je skoraj 30 cm. snega, ki ga je talilo pozno jesensko sonce.

O mraku smo krenili — v koloni — skozi zasnežen gozd. Spredaj so borci gazili v celem, mi pa smo imeli že skoro izhojeno pot. Nihče ni vedel, kam smo namenjeni. Nekateri so vedeli povedati, da je naš cilj Kočevski Rog. Hodili smo neprestano vso noč, še kar hitro, čeprav je bila pot po snegu naporna. Proti jutru so začele s čela kolone prihajati vesti, da gremo v *Belo Krajino, v Črnomelj* — glavno mesto „osvobojenega partizanskega ozemlja“. Pomikali smo se po zasneženi kolovozni cesti, katero so na nekaterih mestih partizani prekopali ali pa nagrmadili nanjo posekana drevesa.

Zvedeli smo, da je naša leva pobočnica Rupnikov bataljon, naša desna pa Velikolaški. Glavnino pa je sestavljal naš šentviški in za nami Stiški bataljon. Z nasprotne strani Črnomlja pa je zapiral trdne domobranske klešče Novomeški bataljon.

(nadaljevanje s prejšnje strani)

2) Božični papež iz treh razlogov: a) ker je bil v božični dobi izvoljen in kronan za papeža, b) ker je bila njegova priljubljena cerkev „Marija pri jastlicah (danes *Maria Maggiore*), kjer so ga tudi našli zatopljenega v molitev, ko so mu prišli naznanit izvolitev in b) ker si je kot geslo svojega papeževanja izbral božični angelski spev: „Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem!“

Popravki:

št. 11/12 — 77, stran 169: namesto „Ebendorfen“ beri: Eberdorfer.
ista številka, stran 173: namesto „neslano“ beri: neslavno.

Začeli smo hoditi zelo počasi in s čela kolone so začela prihajati vprašanja: „Je veza?“ in odgovor od zadaj: „Veza je!“ Vsa navodila so šla polglasno od vojaka do vojaka.

S kolovoza smo zavili po ozki stezi na levo navzdol in približno po pet minutni hoji pride povelje od soborca pred menoj: „Kolona stoj! Popolna tišina! Stroga pripravljenost!“

Železni tik... tik... in odpirale so se zaklopke brzostrelk in lahkih strojnic.

Stal sem ob višjem naredniku vodniku, ko zaslišim glas iz daljave: „Stoj! Kdo je tam?“ in odgovor: „Partizan, pa tam?“. Isti odgovor: „Partizan!“ — izdali smo se za partizane.

Zapela je brzostrelka, nato druga, tretja...

„V strelce!“, je siknilo povelje.

Samo zašumelo je v gozdu na levo in desno in med streljanjem brzostrelk so že rezgetale lahke strojnice.

Poglej na uro, da boš pozneje vedel, kdaj se je začelo, mi je prišlo na misel, kot da je bilo to najvažnejše v tistem trenutku. Pogledal sem. Bila je poldneva jutraj.

V rahli meglici so zvižgaje frčale krogle nad glavami in trgale vejice iz dreves. Streljanje je postajalo vse hujše. Postal je tako močno, da sem komaj slišal vodnika, ki je pokleknil k meni, ko sem ležal v snegu: „To prav gotovo niso partizani. Oni ne bi vzdržali takega pritiska!“ Ne daleč od nas se je čul strel težkega minometeta. Mina je zafrfotala v zraku in se s širokim pokom raztreščila blizu nas.

„Pokličí moj vod naprej!“, mi je dejal vodnik. Šel sem nazaj kakih dvajset metrov in sporočil povelje vodu, ki se je zavlekel v nekako jamo ob robu steze, kjer je bil varen pred krogami. Nekateri so takoj odšli, drugi pa so se previdno tistnili ob rob. Padla je mina in soborcu odtrgala nogo. Hotel sem do njega, ko je v zraku že frfotala druga. Sklonil sem se... na razdaljo petih metrov so padale in mrcvarile telesa soborcev. Boj je postajal vedno hujši. Mrtvim v jami ni bilo kaj pomagati. Sklonjen, globoko sklonjen sem stekel nazaj k vodniku, ki je držal v rokah glavo soborca, ki mu je krogla prestrelila vrat. Poleg je stal stotnik Cof, poveljnik Stiškega bataljona in z glasnim: „Juriš!“ bodril borce in usmerjal s povelji.

„Juriš“, so kričali tudi borci. Bojna vrsta se je premaknila tri metre naprej, a po nekaj minutah smo bili spet na istem mestu. To se je nekajkrat ponovilo.

„Ne streljajte! Ne streljajte več!“, se je slišalo vpitje. „Ne streljajte več! *Rupnikov in Meničaninov bataljon se bijeta med sabo.*“ Streljanje je na mah prenehalo. Rekli so, da sta se spoznala brata, eden iz Rupnikovega in drugi iz našega bataljona.

...izvršili smo povelje, ter ranjence in mrtvece prenesli na hrib Mavren. Ranjence smo spravili blizu kozolca, mrtve nekoliko vstran. Zdravnik iz Stiškega bataljona je bil ranjen v roko.

Presunilo nas je še bolj, ko smo videli solznega poveljnika Vuleta žalovati za svojimi soborci. (Tega se Vule ni spominjal, ko sem mu v zdomstvu to omenil; toda še žive priče, ki so mi to potrdile). V jurišu mu je naš bataljon pobil skoro vse mitraljeze.

Pred Mavrenom bi se morali srečati z Rupnikovim bataljonom, ki je prišel na dogovorjeno mesto pred določeno uro in postavil obrambo. Schumacher, ki je vodil našo glavnino, pa ne bi smel zaviti s ceste po stezi, kar je napravil na svojo roko, ker je bil prepričan, da bo prišel na mesto pred Rupnikom. Tako smo prišli Rupniku za hrbet, kjer nas ni pričakoval, Schumacher pa je mislil, da je mesto nezasedeno. Vsi smo vedeli, da je bila krivda samo Schumacherjeva.

Ko smo povezovali ranjence in jih spravljali nared, pride povelje: „Stroga tišina!“ Počila je puška — en sam strel. Partizanski kurir je obležal na poti kakih 50 metrov za kozolecem. Zadet je bil v čelo.

„Kdo ga je podrl?“ smo silili s vprašanjem, ko smo obstopili mrtveca.

„Vule“, je bil odgovor. Streljal je z mavzerico, naslonjen na kozolec.

Ranjence smo zavarovali, bataljon pa je krenil dalje proti Črnomlju.

Hodili smo čez hribe in doline po snežni odeji, zato je bila pot naporna. Med potjo smo se ustavili na nekem hribu v gozdu in počivali ter zvečili zmrznjene konzerve in kruh. Schumacher je dal ribjo konzervo svojemu psu, sam ni jedel. Pred nami se je ustavil na trideset korakov prekrasen jelen. Skoro bi ga prijeli z rokami. Streljati nismo smeli.

Ko smo se premaknili, smo naleteli na nemško četo, kakih petindvajset mož, med katerimi sem spoznal gestapovca, s katerim sva se srečala v Ljubljani, kjer bi ga iz Frančiškanske ulice na Miklošičevo cesto skoro podrl, ker se ni odzval prvemu „Stoj“, ko sem vodil patrolo. Bil je po postavi majhen in suh, doma iz Maribora, star okoli 30 let. Dal mi je škatlo „Zeta“ cigaret in mi povedal, da je ta njegova četa kazenska četa SS. Ta kazenska četa pa so bili tudi edini Nemci, ki sem jih srečal v tej akciji.

Bili smo močno utrujeni in zaspani. Dvakrat sem prihitel na čelo kolone, se vsedel v sneg in zadremal. Približno 15 minut potem me je zadnji v koloni zbudil. Nediscipliniranost in neumno tveganje sta šla na račun razumevanja naših vodnikov. Ponoči je bilo strogo prepovedano kaditi. Pokril sem se s plaščem čez glavo in pod njim vdihaval „božjo travco“.

Po dvanajsti uri — 13. novembra 1944. — smo stali pred Črnomljem, na hribčku, prav nasproti kolodvora. V mestu v tistem trenutku ni bilo videti žive duše. Postavili smo težke strojnice in minomete, del lahke čete pa je šel v mesto. Vodil jih je vodnik poročnik Božo Stariha.

Na cesti od kolodvora sém sta se pojavili dve autoblindi. Začele so nažigati naše težke strojnice; prva mina težkega minometa Matije Slaka, je odbila vogal neke hiše v prvem nadstropju, ostale pa so že treskale v bližino obeh autoblind, ki sta jo brez strela odkurili in izginili za kolodvorom. Ob cesti so stali naši borci s protitankovsko pestjo, ki pa jo niso izstrelili. Tudi sam bi šel rad do kolodvora pozdravit svoje znance.

Domačini so nam povedali, da je ob treh zjutraj odšlo iz Črnomlja devet brigad, takoj, ko so dobili telefonsko sporočilo, da prihajamo mi. Med potjo smo prerezali in pobrali mnogo telefonske žice, s plastično izolacijo, ki sem jo takrat prvič videl. Schumacher, so povedali borci, je zažgal novo meščansko šolo, vkateri je bilo skladišče municije. — Ljudje so bili sestradani, otroci pa bledi in suhi.

Popoldne smo se obrnili nazaj in spotoma pobrali ranjence in mrtvece, ki smo jih naložili na dva lojterska voza, vprežena z voli.

Zvečer smo prišli po cesti na rob neke doline na levi, na desni hrib. Zaradi volovske vprege in utrujenosti nas samih smo hodili počasi.

Začelo je pošteno snežiti. Zapadlo je skoro že pol metra snega. Koraki so od koraka do koraka postajali težji. Tridnevni pohod nas je izčrpal do onemoglosti in tretja neprespana noč nam je pila poslednje moči. Držali smo se za bluze ali pasove spredaj korakajočega soborca. Nekateri vojaki so zadremali ob koloni v snegu in s težavo smo jih spravili pokonci. Nekateri pa so ostali za vedno, ker so se zavlekli daleč od kolone, da jih ne bi prebujali; mnogi so zašli, ker niso držali veze. Ranjenci so vzdihovali v bolečinah ob premetavanju voz po razritem kolovozu. Počasi smo se spuščali v dolino in se v noči že znašli v neki vrtači. Hodili smo dolgo, a zdelo se nam je, da se vrtimo vedno na istem mestu. Obstali smo v celem. Med snežinkami je pršil dež čedalje bolj pogosto in kmalu nato je začelo močno deževati.

Prijatelj ob meni, Stane Mirt (zdaj v Braziliji), je začel godrnjati in kar na lepem zavil med smreke v gozd. „Kam greš“, sem ga tiho poklical.

„K svojemu bratu“, je odgovoril. Vedel pa sem, da ima brata v Nemčiji na delu. Nejevoljnega sem zbezal nazaj k koloni. Bil je premožen in tresel se je od mraza in utrujenosti. Čez nekaj časa mi je dejal Stane: „Pojdiva v tole hišo, da se pogrejeva“ in pokazal s prstom. Videl sem večnadstropno hišo, z rdečkasto razsvetljenimi okni. Stopil sem za njim, zadel z glavo v smrekovo vejo, iz katere se mi je usul na glavo moker sneg. Zdramil sem se in še prijatelja pripeljal nazaj. Bila je „fata morgana“. Stane je bil v sami vojaški bluzi. Slekkel sem domobranski plašč in objeta, naslonjena drug na drugega sva se pokrila s plaščem čez glavo, se grela in dremala.

Vojaki so začeli godrnjati vse vprek. Skoro se je začelo svitati, mi pa smo še vedno stali premočeni in premraženi. Preizkušeni v neštetih bojih in pohodih so se zavedali nevarnega položaja, zato so hoteli še pred svitom ven iz te globače. Telesni napor je omajal voljo ter zameglil razsodnost duha. Okoli sebe smo zrl razsvetljena, v rahli rožnati barvi svitajoča okna hiš. Stekla na oknih so žarela, kot da jih božajo plameni in kar čutili smo prijetno toploto stanovanj. Mi pa smo stali v brozgi in vstop v hiše nam je bil — brez povelja — prepovedan. Zdaj nas je že do kože močil dež. Nepremično smo stali na kraju, ki ga nihče ni poznal. Začeli so se oglašati ranjenci, stokali so od bolečin, kar nam je večalo duševno depresijo. Godrnanje vojakov je naraščalo in slišati je bilo; „Pobijmo oficirje, ki se ne premaknejo, in pojdimo naprej, samo da pridemo ven iz te globače. Če nas z dnem zalotijo tu partizani, nas zlahka pobijejo do zadnjega“. Na dveh lojterskih vozeh je bilo naloženih preko 30 mrtvih in prav toliko ranjenih. Vendar o partizanih ni bilo sledu. Niso odkrili našega kritičnega položaja, sicer bi nas res lahko potolkli. Ko se je zdanilo, smo raztovorili mule in jih vpregli k vozovom. Bilo je tako strmo, da smo pritisnili ob voz še mi in tako premagali strmec. Ranjence smo znosili na nosilnicah iz vej in šotorskih kril. Bil je to višek nabora, saj smo morali del tovora mul naložiti na naša pleča, ki so se globoko sklonila pod težo strojnic in minometov ter min in druge municije.

Z velikim naporom smo dosegli 30 — 40 metrski vrh. Spet smo natoovorili mule in po slabem kolozovu prišli v Nemško vas (Nemško Loko?). Tu smo počivali in čakali na tovornjake za ranjene in mrtve. Dež je hudo lil in topil sneg. Okoli 12 ure so prišli tovornjaki in nanje smo naložili ranjene in mrtve soborce. Ranjenci so ob prenosu trpeli, a bili so zadovoljni, ker smo jih ločili od mrtvih; na vozu so namreč ležali na slami, ki je pokrivala trupla ubitih. Večina vojakov je bila po hišah, kjer so se grela in sušila, seveda oblečeni in spali. Po opravljenem delu sem se vrnil v hišo, kjer sem še pred kratkim užival prijetno toploto kmečke peči.

Med tem se je kolona že premaknila. Z veliko muko smo budili borce. Zbudil sem prijatelja Tomažiča Franceta. Odprl je oči, me debelo pogledal in glava mu je spet padla na kolena. Spet sem ga stresel, spet me je pogledal: „že gremo“, sem mu rekel, a ni se predramil. Dopovedoval sem mu, da bodo takoj, ko bomo mi zapustili vas, prišli partizani in ga našli samega. „Kar pojdi, mene pa pusti. Jaz pridem za vami po pošti!“, mi je rekel. Tudi meni se je zdelo to razumljivo in zapustil sem hišo, zunaj pa sem to povedal častniku. Ta je šel takoj ponj, a se vrnil sam. Franceta pa nisem nikdar več videl. (Predno je šel k domobrancem, je bil pri ljubljanskem trošarinskem uradu (mitničar), doma pa je bil iz Blok ali iz Nove vasi).

Kolona se je premikala počasi, a vztrajno. Hodili smo po slabi poljski cesti. Prišli smo v prazno vas (Hrib?), ki so jo jeseni l. 1942. požgali partizani; tako so vedeli povedati soborci.

Pred nami so vozili tovornjaki. Na desni od ceste je bila položna dolina, na levi en meter vzpetine.

Naenkrat počijo strelji. Partizani so iz zasede napadli tovornjake.

„V strelce! Juriš!, je zavpil višji narednik. „treba je rešiti ranjence“. Toda borci, ki so se komaj še premikali, kot da ne bi slišali klica. „Kolona naprej, odstojanje pet metrov“, in izmučeni nadaljevali pot. Bolj so se vlekli, kot hodili.

Vodnik je skočil za skalo in usekal z brzostrelko; nekaj jih je padlo, nato se je sam zrušil od onemoglosti. Dvignil sem glavo proti tovrnjakom, in videl partizane, kako so kriče grabili za pete naše ranjence, jih metali na tla in vriskaje prebadali z bajonetmi. Naša zmogljivost je bila pri kraju. Toda partizani naše kolone niso napadli.

...zmanjkalo me je...

Ko me je vodnik predramil, sem videl goreti tri tovrnjake. Ranjence, ki so jih pobili partizani, 34 po številu, smo naložili na vozova, ker so ob partizanskem napadu ostali tovrnjaki z nekaj ranjenci pognali naprej. Okoli 11. ure zvečer smo prišli v Koprivnik, kjer so že čakali tovrnjaki. Tu smo v temi prelagali mrtvece iz vozov na tovrnjake. S soborcem sva nesla mrtvega tovariša do tovrnjaka. Jaz sem ga držal za nogi, on pod pazduho. Soborec je dvignil mrtvega na tovrnjak, kjer ga je poprijel drugi. „Potegni“, sem mu rekel, „dvigni“, mi je odgovoril — a mrtvec je ostal na robu. Soborec na tovrnjaku je čvrsto potegnil in odnesel zgornji del mrtveca, meni pa sta ostali v rokah obe nogi s kolki — težka mina mu je odnesla trebušno votlino, ki se je zataknila ob rob tovrnjaka. Razmesarjeno meso in del drobovja me je udarilo po licih in imel sem občutek, da me je mrtvec objel. Začutil sem ogromno težo. Sesedel sem se in name je padel ostali del mrtvega telesa. Nisem se mogel izmotati izpod negibnega telesa in dušil me je spolzki vonj mesa in krvi. Mislil sem, da me hoče pokopati pod seboj. Noč je povečala domišljijo. Postajalo mi je slabo...

Proti jutru sem se zbudil na muli — v Kočevju. Spil sem v gostilni skodelico čaja in stopil v tovrnjak, ki se je v koloni pridružil še drugim. Na Škofljici smo se ustavili. Nekateri vojaki so prestopili, ker so šli proti Ljubljani, drugi na postojanko v Št. Vid. Iz našega tovrnjaka je skočil na tla podnarednik Cívha, doma iz Kodeljevega. Po nesreči je udaril z italijansko brzostrelko po tleh. Sprožila se je in krogla mu je prebila senci. Bil je na mestu mrtev. Padel je kot zadnja žrtev tega domobranskega pohoda.

...

Tri dni po akciji sem šel na dopust. Mama mi je povedala, da želi govoriti z menoj Tone. (Priimek mi je ušel iz spomina — bil je begunec iz bližine Sevnice ali Radne) in predno je šel k domobrancem, je užival gostoljubnost Salezijanskega Mladinskega Doma na Kodeljevem. Prišel je tja s pok. Goriškom in pok. Terašem. Obiskal sem ga v vojaški bolnici v Mostah. Ob pozdravu mi je zadržal roko v svojih in se mi s solzami v očeh zahvalil, ker sem mu rešil življenje, ko sem mu zaustavil krvavitev s podvezo nad kolenom; spodnji del mu je odtrgala težka mina. Ko sem mu nutil pomoč, ga nisem prepoznal. Da! ...po dolžnosti sem ga rešil — a za mučeniško smrt! Doletela ga je z drugimi ranjenci, ko je slovensko vodstvo Osvobodilne Fronte odločilo... pobiti vse... tudi ranjence bolniškega vlaka, ki so ga zajeli v umiku na Gorenjskem.

— — —

Epilog: 1) Že v zdomstvu mi je pok. Vule pravil, da je s to ofenzivo Schumacher polagal izpit za majorja, a ga ni izdelal; general (Dachtch?) pa mu je dejal: „Ti ne boš nikdar major!“ Schumacher je s svojim avanturizmom večkrat zapeljal naš bataljon v zelo nevarne položaje. (Stranska vas, oktobra, nato Žužemberk in končno Veliko Lipje, kjer je samo težka četa izgubila 30 borcev (Glej Vestnik: 21. januar po 22. letih, št. 1 l. 1966.)). Naslednji dan, t. j. 22. januarja, se je vrnil v Lipje Stiški bataljon, po

naše mrtve, ki so jih partizani oropali do zadnjega spodnjega perila — slekli so jih do nagega. V napadu na Lipje je Schumacher ležal spredaj, nekaj metrov za njim pa takratni stotnik Emil Cof, poveljnik bataljona, ki mu je sovražnikova krogla prebila nogo pod kolenom. Tolmač je zavpil, da je Cof ranjen. Schumacher je vstal, se obrnil nazaj, da bi pomagal ranjenemu poveljniku in takrat ga je zadelo. Domobranska krogla mu je prebila oko in pri užesu izstopila. Bil je na mestu mrtve. Pravična krogla — tako je bilo izgovorjeno — je našla svoj cilj, cilj, ki je bil po moralni stopnji mnogo nižji od tistega, zaradi katerega je po njegovi krivdi toliko nepotrebnih žrtev s svojo krvjo opojilo našo slovensko zemljo. Žal da je padel v plemenitem dejanju, ko je hotel pomagati ranjenemu poveljniku.

2) Povedal sem, da so bili Nemci — 25 po številu — v kazenski četi SS tudi edini Nemci, ki sem jih srečal v tej akciji. Medsebojni boj dveh najudarnejših bataljonov Slovenskega Domobranstva, je bil večkrat téma preživelih, a nihče nikdar ni z njo v zvezi omenjal Nemcev. Da bi komunistična oblast doma znižala pomembnost domobranskih udarnih bataljonov, domobrancev v svoji literaturi navadno ne omenjajo ali pa le brezpomembno, kar mimogrede, pojejo pa veliko slavo nemškim zasedbenim četam. Časa in prilike so imeli dovolj, da so ponaredili dokumente ali jih uničili zato, da lahko danes pišejo zgodovino po svoje. Prepričan sem, da je toliko opevana nemška ofenziva v Belo Krajino čisto navadna komunistična LAŽ. Resnična zgodovina bo to potrdila:

OFENZIVO V BELO KRAJINO NOVEMBRA 1944. JE IZVEDLO IZKLJUČNO SAMO PET UDARNIH DOMOBRANSKIH BATALJONOV: ŠENTVIŠKI, STIŠKI, RUPNIKOV, VELIKOLAŠKI TER NOVOMEŠKI BATALJON.

3) Ko sem pred leti s prijateljem Zrimškom pešalil proti kolodvoru Barrancas Belgrano, sem ga kakih 150 metrov pred postajo zaustavil: „To je vonj sveže človeške krvi!“, sem mu rekel. Tone me je pogledal, mislil si je, da se mi je zmešalo. ...ko sva prišla do železniške postaje, je ob tračnicah, ki jih je prečkala cesta, ležalo razmrevarjeno človeško telo. Vonj po človeški krvi in mesu sem prinesel s seboj — tostran Atlantika in, kadarkoli sem odpiral ta svoj dnevnik, sem iz njega vdihaval spolzo-sladki vonj človeške krvi, zato s težko roko obračam liste drobno pisanih strani, ki so polne — smrti.

4) To je del mojega dnevnika, ki sem ga pisal takrat le — zase, zato so mnoga imena izpuščena — čas mi jih je izbrisal iz spomina.

5) Če sem s temi vrsticami osvetlil le delček naše polpretekle zgodovine med katero nas je prisilil v krvavo obrambo lastni brat — komunist, je ta moj dnevnik presegel svoj namen!

Rudi Bras.

BRALI SMO in pripominjamo:

Glas Kulturne Akcije je v svoji septembersko-oktobrski lanskoletni številki, verjetno izpod peresa svojega urednika José-ja Petric-a (Miklavža Trpotca?), v spremnih besedah k pismu dr. J. K-a. o Francetu Balantiču prinesel na zadnji strani tole:

„...pisanje dr. Kvedra pritrди takšnemu „nom maudit“, kot je Mitja Mejak (ob objavi njegove, javnosti dozda nepoznane, razprave o Balantiču

in njegovi poeziji pred meseci v Glasu, smo bili deležni ognja in žvepla z vrhov nekega obrobnega „ortodoksnega“ zdomskega lističa!.“

Iz istega Glasa prinašamo tele dr. Kvedrove besede: „Vsaj jaz sem prepričan, da mi vsi (podčrtali mi) skupaj iščemo resnico in dejstva o Francetu Balantiču...“ In tudi tele: „Omenil pa sem ob tej priliki, da ni pravilno — prvič —, da se poskuša narediti iz Balantiča nekaj, kar nikoli ni bil (politično) in — drugič — da je bil F. Balantič, vse drugo, gotovo pa ne vojak, ne borec, ne ideolog, ne politik, tudi ni šel k domobrancem povsem „prostovoljno“.“

Gledano z mišje šviga-švage perspektive, bi bil tak „obroben in ortodoksen zdovski listič“ lahko tudi naš list. Vendar se pa že ve, da imajo besede poleg svojega pomena, ki dejanskemu stanju lahko pristoji ali pa ne, tudi svojo vrednost in težo; le-ti pa v veliki meri zavisita od tistega, ki jih je bil izrekel ali zapisal. Večini ljudi je tudi znano, da ni isto „gledati zviška“ kot „leteti visoko“. Pri tem nam prideta na misel tista dva Kettejeva stiha, kjer se navidez sprašuje „kako boš (le) videl visoko zvezdico skoz steklo prozorno, a z motno zenico.“ Toliko glede na dobrohotno opredelitev.

Cel Kvedrov zapis „brez stilnih in ortografskih popravkov“ smo pazljivo prebrali, kakor tudi že prej priobčeno študijo Mitja Mejaka. Če je bila ta zadnja zapisana doma in že pripravljena za tisk in natisnjena prav tam in, ko bi tudi s partijskim „imprimatur“ bila dana v prodajo, nas to ne bi močilo, saj je verjetno zdovski človek na sploh — ne samo v ozkih krogih, ki se imajo za široko razgledane — tako odprt, pa tudi razumen, da zna ločiti zrno resnice od marksističnega plevla. Da nas je Glas SKA seznanil s to študijo — niti ni važno, s kakšnim namenom — je že zaslužno zgolj iz informativnega vidika. Ker pa sta tako Kvedrov zapis (ki je opravičen, ker naj bi bil samo dopolnilo), še bolj pa Mejakova razprava pomanjkljiva v bistvenih ozirih, si „Vestnik“ dovoli opomniti na pomembne vrzeli. Dvomimo pa, da bi dr. Kveder pritrnil celotnemu pisanju M. Mejaka, saj celo uredništvo Glasa zapiše, da se „z Mejakovimi uvidi glede Balantičeve domovinske dejavnosti pri vaških stražah in pozneje pri slovenskih domobrancih, kjer ga je doletela smrt v ognju, pač ne moremo strinjati.“ Torej mu ne pritrdi. In Mitja Mejak nekje zapiše, da je Balantič to svojo zmoto (= pripadnost domobranstvu) plačal s smrtjo. Verjamemo prej v nehoté nejasno pisanje urednika Glasa kot pa v Kvedrovo potrdilo in pristanek na vse to, kar je pisal M. Mejak.

Glavna pomanjkljivost obeh zapisov o Balantiču obstoji v tem, da ne jemljeta v poštev pri svojih sodbah o Balantiču kot človeku tistih njegovih zadnjih, viharnih mesecev pri Vaških stražah in slovenskih domobrancih, z vso močjo in ostrino časa živetih in junaško dopolnjenih v goreči postojanki. Ali je res verjetno, da je Balantič pod vtisom najbolj prvotnih in najglobljih doživetij umolknil kot poet v zadnjem letu svojega življenja? Ali je dovolj eno izrekat i „dokončno“ sodbo o Balantiču-človeku in domobrancu, sklicujoč se samo na njegovo poznano liriko in njegova srednješolska leta. Ali ni možen pri mladem človeku globok, nenaden prelom v značaju, temeljita sprememba mišljenja, nepričakovana borbena zavzetost za nek ideal in izbruh nepričakovanega junaštva? Sam Mitja Mejak piše o Balantiču („nom maudit“ posebno za pokojnega urednika „Dela“), da je Balantič „po vsej verjetnosti doživel težko duhovno krizo ter notranjo preobrazbo.“ (Glas SKA, 11—12/76, na 8. neošteviljeni strani). In končno, se sprašujemo, ali ni smrt tista, ki človeka večkrat postavi v čisto drugačno luč. Je možno, da bližina smrti v vojaku ne-prostovoljcu ne zbudi nagona po življenju za kakršno cenc, tudi za ceno vojaške časti?

„F. Balantič je bil vse drugo, gotovo pa ne vojak,“ zakliče dr. Kveder.

Mi bi dodali: vse to po videzu in do takrat. Vendar je znano, da se „kljub pozivom k predaji Kremzarjeva posadka ni vdala“ in, kot vemo mi, „omahljivca v celem ni imel števili.“ Vemo tudi iz ust uglednega člana SKA, da se je Balantič Francé izvil iz klešč partizanskega ujetništva menda v septembru 1943. s povsem vojaško drznim dejanjem, sam samcat in brez neposrednega (po Mejaku) „demonškega“ vpliva s strani svojega prijatelja Franceta Kremzarja, razen seveda, če ni bilo telepatije in teletransmisije vmes.

Ti dve dejstvi — rajši smrt kot predaja! in proč od partizanov za vsako ceno! — ne zadostujeta, da razglasimo mi, politični zdomec in protikomunistični borce, Franceta Balantiča za svojega? Če dopustimo mi, da je bil véliki Oton Zupančič najprej Krekovec, potem panegirik kralja Aleksandra, proti koncu pa (kakšna preobrazba!) na milost in milost predan proletarskemu maršalu, pustite nam, domobrancem, vsaj Franceta Balantiča. Saj je bil domobranec, ali ne?

Argentinski tedenski ozornik SOMOS je Henry-ju Kissingerju, bivšemu severnoameriškemu zunanjemu ministru, stavil nekaj vprašanj in je na nekatera dobil takle odgovor:

„...razen tega so ljudje zelo pozabljivi. Evropski komunisti označujejo sami sebe za 'nevtralne', za 'pristaše skupnega evropskega trga' in govoré celó, da so 'za OTAN'. V Franciji jim verjame eden od vsakih petih volivcev, v Italiji pa celo eden od treh. Zgodovinske skušnje in dneвне novice pa nam kažejo nasprotno: ni komunizma, ki bi bil razdeljen med Kremelj in Peking in komunisti sami, potem ko pridejo na oblast, že niso več voljni, da bi si jo delili z drugimi demokratičnimi skupinami.“

„Resnica je v diplomaciji velik luksuz, za časnikarja pa je to poklicna nujnost.“ Henry Kissinger se zdaj namreč prišteva k poklicnim časnikarjem.

„Po mojem mnenju se Severna Amerika zopet priblijuje obdobju nove mrzle vojne s komunizmom. Ko sem bil jaz zunanji minsiter, smo skušali doseči neko zblížanje, vendar smo kmalu spoznali, da je bil naš napor v tej smeri enostranski. Zedinjene Države omeje izdelovanje jedrskega orožja z namenom, da bi prišli laže do pogodbe o razorožitvi, Rusi pa, tebi nič, meni nič, kar naprej s produkcijo orožja in z novimi obrambnimi sistemi. Mi poskušamo otajati svoje ledeno razmerje s Kubo, Sovjetska zveza pa ji izroča orožje in vso drugo podporo z namenom, da poseže v razvoj dogodkov na afriški celini. Amerika teži za tem, da bi prišlo do miru na Srednjem Vzhodu, Sovjeti pa sistematično ovržejo vse naše poskuse v tej smeri. Tako nam ne preostane nobena druga rešitev več kot povratek k mrzli vojni. In ne gre za to, da bi Združene Države hotele obnoviti žalostne zgodovinske izkušnje, dejstvo je le to, da komunisti ne marajo popustiti v ničemer. Komunizem ni spremenil in ne bo spremenil svojih političnih ciljev in ni važno, kdo so njega voditelji. Vse pridobljene skušnje in prav tako težnje njihove današnje zunanje politike jasno kažejo na to, da je zanje osnovni postulat svetovne nadvlade ostal nespremenjen.“

Kaj naj rečemo k vsemu temu? Da se je Kissinger šel šele učít na odgovorno mesto zunanjega ministra; da je bila vsa njegova zunanja politika vpoprek s tem, kar zdaj govori; ali da je na koncu koncev velik cinik? Eno je gotovo: te zadnje izjave potrjujejo to, kar mi zdomeci zatrjujemo že desetletja.

Tržaški tednik „Gospodarstvo“ se, kot je naravno, ne ukvarja samo z gospodarskimi vprašanji, ampak seže včasih tudi v zgodovino, po naše pojmovano. To se pravi, ne tisto, ki se začinja z nastankom OF, ampak tisto drugo, relativno poniglavo. Lansko leto se je v dosti obširnem članku spominjal Majniške Deklaracije, ki jo je v dunajski poslanski zbornici 28 let pred „osvoboditvijo“ prebral slovenski duhovnik dr. Anton Korošec.

Pisec tega članka v Gospodarstvu, beroč naše vrstice, bo zdaj že vedel, kdo je bil predsednik kluba slovenskih poslancev takrat. Kajti lansko leto še ni mogel z imenom na dan. Tako tudi mi pomagamo širiti obzorja nekaterih in jim omogočamo, da pridejo do večje splošne izobrazbe. Reakcionarji (kot smo) želimo samo, da progresisti naše vodilne može vsaj spoštujejo, če že svoje obožujejo. Ko je s pokolom slovenskih domobrancev KPS gradila boljše bodočnost (zase), je prav takrat „čul“ nad usodo slovenskega naroda predsednik Josip Broz-Tito. Mi to vemo in vedno najdemo prostor v svojem listu, da maršala prinesemo s celim imenom.

V Djilasovi knjigi WARTIME (Vojni čas) smo našli mesto, ki ni v vseh zdornskih časopisih in obzornikih prikazano na enak način. Ko je namreč Djilas kritiziral — kot sam piše — pokol svojih nasprotnikov v prisotnosti Tita, ga je Tito zavrnil, naj že preneha s takim govorjenjem, ko je že vendar vse končano in tudi ob sodiščih, ki so jih imeli, drugače ni moglo biti. Druga inačica (sodimo, da) prav istega mesta pa prikaže Tita v lepši luči, češ da naj bi bilo že dosti krvi in naj se preneha z nasilnimi umori. „Nehajte že s temi pokoli“ se lahko tolmači na dva načina: v enem primeru izrazi ukaz ali željo, naj se s takimi dejanji konča, v drugem primeru pa imamo zelo pogosti primer eliptičnega stavka, ko se izpusti beseda ali skupina besed. Tako bi lahko rekli: prenehajte že z govorjenjem o teh ubojih!

V resnici bi tale komentar spadal pod rubriko „Brali nismo“, kajti novici, ki smo jo resnično brali, ni bilo dano pravega poudarka, ker je spričo žarometov obrnjenih v drugo stran, ostala v poltemi.

O sodniku Francu Miklavčiču in novinarju Viktorju Blažiču, ki sta svoječasnno plula po OF-arskih vodah, in sta predlanskim vzbudila zanimanje svobodoljubnega sveta zaradi svojega dosti hrabrega preobrata na opozicionalno stran, se je dosti bralo ter govorilo in povelečevalo njuno hvalevredno zadržanje. Vse lepo in prav. Vendar pa smo s celim srcem na strani FRANCA LUZARJA, ki je bil lanskega šestega aprila obsojen na dve leti strogega zapora „ker je prav tako neresnično prikazoval družbene in politične razmere v državi. V nekem spisu, ki ga je razširjal, je negativno sovražno in neresnično prikazoval NOV, ravnanje partizanov z obsojenimi izdajalci primerjal z okupatorjem ter borce NOV poimenoval z zvermi. Povelečeval je belogardizem in domobranstvo, vero je zlorabljal kot krinko v politikantske namene in za moralno diskvalifikacijo ljudi, ki ne soglašajo z njegovimi pogledi na svet.“ (Pod narekovajji vzeto iz KT, st. 453-4.)

Taki so NAŠI in pravi ljudje, na katere smemo biti ponosni in katerim gre v težki preizkušnji preganjanja vse naše priznanje. Milovan Djilas zdaj (z naslado?) piše o pobjah, izvršenih po PARTIJI, katere vodstveni član je svoječasnno bil, in v principu (s krščansko-moralnega stališča) — kot nam je znano — umorov kot takih ni obsodil. Upokojenec FRANCO LUZAR pa se je — kot sklepamo — upal dajati morilcem vedno in povsod pravo oznako. Vsa čast mu!

O zadržanju slovenske Cerkve do domobranstva je bilo dosti več govora in pisanja, kot bi bilo potrebno z ozirom na številna očitna dejstva, ki ga izjemne sence ne zmorejo zatemneti. Vendar se nam zdi škoda, da ne bi prepisali besed, ki jih je zapisal v 444-5 številki „Klica Triglava“ dr. Ljubo Sirc, bivši partizanski oficir in politični jetnik v komunističnih ljubljanskih zaporih:

„Stara plošča, stara plošča,“ je naslov, pod katerim objavlja smešnice ljubljanski DNEVNIK, toda prav lahko je, da bodo tej stari plošči, že ne vem katerič, nasledli mnogi v Italiji. Nekateri katoliški lahkoverneži v Italiji in drugod so povsem podivjali — v londonskem CATHOLIC HERALD od 23. julija 1976 piše neki Peter Berresford o napredku italijanskih komunistov pod naslovom „Marksisti, ki iščejo resnično krščanstvo“. Nato našteva mnenja duhovnikov, ki so kandidirali na komunističnih listah in so se pri tem sklicevali na sv. Ambroža, sv. Janeza Zlatousta itd., češ da so bili cerkveni očetje komunisti in revolucionarji svoje dobe. Tudi to smo že vse slišali in jaz sem tudi srečal kakih tristo duhovnikov v slovenskih zaporih.“ Kar je podčrtano, je naše, in je vredno podčrtanja — ali ne?

PRIČEVANJE MSGR. JOHNA OMANA

Škof dr. Gregorij Rožman je po prihodu v Združene države Amerike živel vse do svoje smrti pri svojem velikem prijatelju msgr. Johnu Omanu, župniku pri Sv. Lovrencu v Clevelandu. Če kdo, potem je bil msgr. Oman tisti, ki je do podrobnosti poznal svojega prijatelja in dragega gosta. Poznal do podrobnosti njegovo življenje, njegovo delo, njegovo trpljenje. Ko je škof Rožman umrl, mu je msgr. Oman posvetil dva dolga stolpca v Ameriški Domovini (20. novembra 1966).

Naj iz tega članka povzamemo samo kratko ugotovitev, katera je bila največja bolečina pokojnega škofa. Msgr. Oman piše:

„Nobena nezgoda ga ni tako globoko ranila kot smrt tistih enajst tisoč hrabrih vojakov, ki so jih komunisti z lažjo izvabili nazaj v Jugoslavijo in brez obzira s strojnicami pokosili, potem pa zmetali v jarke in jih zagreblili. Oni so dali svoje življenje za Boga in narod. No, zdaj je šel pastir za ovcami. Tam so se sešli zopet, tam, kjer ni komunizma, ne sovraštva in ne meča, zato tudi ne vojska.“

Argentinsko priznanje JOŽETU HORNU!

Bivši slovenski domobranec, duhovnik JOŽE HORN, je trenutno brigadni vojaški kaplan 8. (osme) gorske brigade v Mendozi.

Za versko oskrbo argentinskih vojakov, ki se v tucumanski provinci borijo proti komunistični gverili, je bil trikrat poslan kot njihov kaplan na bojno področje, za kar mu je najvišja vojaška oblast izrazila priznanje in mu izročila spominsko medaljo z napisom:

„Za Boga in domovino! — Operativo Independencia, Tucumán, 1977“.

PISMA UREDNIŠTVU

ŠE O BOROVELJSKI BITKI!

Marsikdo z menoj vred je hvaležen Pavletu Rantu za zapisani „Razgovor z Vuletom“. Kdor je poznal pokojnega junaka, vé, da je imel izreden spomin in se je nekaterih dogodkov spominjal v vseh podrobnostih.

Velika škoda je, da „Razgovor z Vuletom“ ni bil objavljen z njegovimi popravki, kar pa je bilo nemogoče, kot pove Pavle sam: „...Vule je začel tekst dopolnjevati, popravljati in pojasnjevati, pa je pri tem ostalo, ker teksta za objavo nisem prejel.“ (Vestnik, 9—10/75)

Razlike so vidne v mnogih zapisanih osebnih spominih:

V omenjenem „Razgovoru“ piše: „Ob petih popoldne 10. maja se je bitka začela.“ Gospa Zinka pa citira najbrž že popravljeni tekst: „...da se je že 10. maja ob 16,30 začel glavni napad na komunistične enote. (Vestnik, 9—10/75).

V Vestniku 7-8/75 pa je XY zapisal: „Še isti večer, 10. maja, smo vzeli Borovlje...“

Rudi Hirschegger: „Rupnikov bataljon je 11. maja izvršil svoj zadnji udar na partizanske bande v Borovljah in ob Dravi očistil teren.“ (Vestnik 7—8/75).

V Taboru 1—2/78 pa Peter Urbanc v svojem komentarju k Strletovi knjigi „Veliki finale na Koroškem“ poroča takole: „11. maja, dan verjetno zadnje pomembnejše bitke druge svetovne vojne, se je začela po dvanajsti uri silna topovska priprava, nakar je sledil napad domobrancev (kakor trdi pisec, Nemeecv ni bilo!), ki je bil po pisanju pisca knjige tako silovit, da je prvi bataljon Bračičeve brigade takorekoč izginil. Po pisecu je v Borovljah padlo 180 partizanov, mnogo pa jih je tudi utonilo, ker je bil nalet domobrancev tako silen, da so bili borci direktno potisnjeni v Dravo.“

Podpisani pa sem takrat v svoj dnevnik zapisal takole:

„9. maja... in zvečer prišli do Ljubelja. Govorili so, da stoji na drugi strani predora angleška in partizanska straža in pobirata orožje. Bila je laž. Da pripravimo pot ostalim, je šel naš (Meničaninov) in Rupnikov bataljon naprej. Bila je noč. Skoro do Borovelj smo prišli srečno. Naši so začeli nažigati s topovi. (Dva topničarja sta bila iz Zafare pri Žužemberku). Fantje so se kmalu nato pognali v divji juriš. V lepi mesečni noči sem videl svetlomodre domobranske uniforme. Drli so za bežečimi partizani (10. maja). Začelo se je daniti, ko smo pridrveli do Drave. Da si preživeli partizani rešijo življenje, so poskakali v reko. Naši so nekaj časa streljali vanje in, kot da so se naveličali, so prenehali, ker so partizani tonili in izginjali v valovih Drave. Na drugi strani so nas brezbrizno gledali Angleži in pozneje so govorili, da kaj takega še niso videli. Mi nismo imeli ne ranjenih, ne mrtvih. V Borovljah smo ostali tri dni... Po treh dneh smo šli čez most na Dravi... Na koncu mostu je stala angleška straža. Bila je nedelja 13. maja 1945.

Vule je zapisal, da je padlo v tej zadnji bitki osemnajst in nato še štirinajst partizanov. Pavle ga je opozoril, da razpolaga z virom, ki govori o 72 padlih, toda Vule je vztrajal pri svojem rekoč, da pove „raje manj kot več“.

F. Strle piše, da jih je padlo 180, jaz pa imam napisano 200. Kdo ima prav? Kdo jih je prešteval? — Rudi Bras.

Pripis urednika: kot mi je pravil M. G., se prav dobro spominja — tedaj je bil devetletni fantič — da se je ta bitka bila na dan Vnebohoda, ker je njegova mama ob tisti prilik to izrecno omenila. Torej je bil to četrtek, 10. maja.

Politkomisar 14. partizanske divizije, ki naj bi ustavila domobrance na Dravi, Matevž Hace, pa v svoji II. knjigi „Komisarjevih zapiskov“ (iz dnevnika), o akcijah okoli Borovelj ne ve dosti povedati, kar je precej razumljivo, saj se je često po navodilih Partije držal v ozadju. Zato ve zapisati le, „da so se (9. maja, ko je bil on še na Topolščici) jezili na Komando Kokrškega odreda, ker ni odšla s celim odredom proti Borovljam in Celovcu, kot bi morali.“ (Stran 266.)

10. maja je Hace hodil po Mežici, Pliberku in „se potem odpeljal pregledovat naše brigade v Celovcu“ (stran 270).

11. maj Hace čisto preprosto preskoči. Ne ve se, zakaj; lahko pa skle-pamo takole: da je ta dan počival, prespal ali pa ga je namenil zabavi; ali pa se je mudil v bližini Borovelj in je zaradi premočnega „šoka“ zapa-del v nenadno amnezijo; ali pa mu okoliščine (jurišni beg?) niso dopustile, da bi nekaj minut posvetil dnevniku; ali pa je bila tista boroveljska borba zanj nepomembna in omembe nevredna praska? Kdo bo rekel, da je dnev-nik končal pač ob koncu vojne. Vendar ni tako: zapiski se nadaljujejo z 12. majem. Res, skrivnostn molk in s strani tako važne osebnosti. Zgo-dovina se piše, včasih pa tudi ne!

13. maja Hace ne omenja borbe z domobranci, pač pa na kratko zapiše, da „je prišla žalostna vest, da smo v borbi s četniki in z vlasovci pri Borovljah izgubili 70 borcev. Angleški tankisti so od daleč opazovali borbo in niso hoteli pomagati našim.“ (Stran 272).

Kot omenja drugje (6. maja), sta bila s Stantetom dogovorjena za večkratno dnevno radijsko zvezo in da „se bosta o vsem obveščala.“ Zato preseneča tako pozno in kratko beleženje boroveljske borbe.

Po Hacetovih podatkih je imela 4. operativna cona ob „osvoboditvi“ Koroške tam 11.770 mož — vojakov (Str. 273). O trinajsti brigadi sami, ki je motila domobranske udarne bataljone pri Borovljah, pa zapiše, da so jo ocenjevali kot „hitro, zelo udarno, jurišno in da ne vzdrži daljših položaj-nih borb“ (Str. 239).

Plemenitost in svojsko pojmovanje vojaške časti pa pokaže pisec „Véli-kega finala na Koroškem“, Franci Strle, ko zapiše, da „sta boroveljska bitka in narodno izdajalstvo lahko dobila svoj zasluženi epilog“ s pomočjo ugodne-ga razpoloženja v britanski armadi. Na eni strani domobranci proti oboro-ženim in nezvezanim partizanom v boroveljski bitki, na drugi strani pa „junaško“ maščevanje za boroveljski poraz s pokolom zvezanih nasprotni-kov.

Cenjeno uredništvo mesečnika „Vestnik“

Buenos Aires, 6. feb. 1978.

Pošiljamo vam IZJAVO, ki je bila sprejeta na zasedanju Medorgani-zacijskega sveta, 25. novembra 1977, v vednost in ravnanje.

Lepo vas pozdravljamo!

Za pisarno Zedinjene Slovenije:
Mija Markež

IZJAVA MEDORGANIZACIJSKEGA SVETA

Zastopniki Zedinjene Slovenije in Slovenskih domov, združeni v Medorganizacijskem svetu, so na svojem rednem zasedanju, dne 25. novembra 1977, sklenili v zvezi s pisanjem slovenskega tiska podati naslednjo:

I Z J A V O

Dne 21. maja 1976 so člani Medorganizacijskega sveta pozvali vse slovenske ustanove, uredništva in lastništva našega tiska, da naj v svojih publikacijah ne objavljajo prispevkov, ki po svojem neprimernem in žaljivem tonu nikomur ne koristijo. V svobodnem slovenskem tisku, ne bi smelo biti prostora za cinično in žaljivo pisanje o Cerkvi, o njenih predstavnikih, o naših ustanovah, javnih delavcih in o našem odporu proti komunizmu.

Ta poziv je našel ugoden odmev v slovenski javnosti in večina slovenskega tiska je pisala v skladu s tem pozivom.

V zadnjem času pa so se dogodili primeri pisanja, ki so v očitnem nasprotju z izjavo Medorganizacijskega sveta.

V dveh slovenskih časopisih — v Smeri v slovensko državo št. 70 in Taboru št. 10-11 — je izšel članek Lojzeta Plije z naslovom „Besedica obžavanja“. Članek opisuje medvojni slovenski odpor proti komunizmu, vsebuje obrekovanje slovenskih laikov in duhovnikov, ki so se borili zoper komunizem in so mnogi v tem boju tudi izgubili svoja življenja. V popolnoma neresnični luči je prikazano medvojno delovanje škofa dr. Gregorija Rožmana. Trditev pisca „da Cerkev v Sloveniji ni bila naklonjena domobranstvu, je eno najhujših obrekovanj rajnega škofa. Nad sedemdeset pobitih slovenskih duhovnikov, ki so padli radi svojega prepričanja, je gotovo najbolj zgovoren dokaz, komu je bila naklonjena slovenska Cerkev.“

Medorganizacijski svet smatra za svojo dolžnost, da tako pisanje odločno zavrne in obsodi. Ponovno se obračamo na Uredništva slovenskih demokratičnih publikacij, naj ne objavljajo prispevkov, ki zavestno potvarjajo resnico. —

— . —

Gospa Ana Gaber, iz Chicaga v ZDA, nam piše takole: „Poravnavam naročnino ‚Vestnika‘ za leto 1978 s čekom za 10 dolarjev. Lepa hvala vsem sodelavcem za veliko delo. — Ana Gaber.“

Kratko, vendar prisrčno priznanje, nam vlije novih moči, posebno, ko ugotavljamo, da je zanimanje in podpora za naš list tudi med našimi ženami. Najlepša hvala in lepe pozdrave!

UREDNIK prosi za besedo:

Pričujoča trojna številka je velika po obsegu, posebno še, ker je povečano tiskača v drobnem tisku. Upamo, da naših bralcev to ne bo motilo. Obilica gradiva (hvalabogu!) nas je postavila pred to odločitev.

Iz istih razlogov nekateri prispevki še niso prišli na vrsto, ali pa so bili skrajšani, za kar prosimo razumevanja.

Letna naročnina za letošnje leto se nanaša — kot je že navada — na 16 mesečno tiskanih strani, celoletno torej 192 strani. V zadnjih sedmih mesecih smo „dopuščeni obrok“ presegli za 16 strani, kar upamo kriti s povečanimi prispevki v tiskovni sklad „Vestnika“, ki smo ga, na predlog soborca Janeza Kralja, preimenovali na čast umrlega predsednika borčevske organizacije v „TISKOVNI SKLAD KARLA MAUSERJA“.

Ker je stiska za prostor, smo tudi tele vrstice stisnili v kot.

NAŠI JUBILANTI

NAŠI ŠESTDESETLETNIKI

Lansko leto so pustili zadaj mejnik svoje šestdesetletnice naši člani in protikomunistični borci, katerh se pozno, a ne prepozno, spominjamo, jim čestitamo in želimo še dolgo in plodonosno življenje v zdravju in svobodi. Ti so:

Rudi HIRSCHEGGER, rojen 10. aprila v letu majniške deklaracije;

Sebastjan KOČMUR, zagledal luč sveta 20. januarja istega leta;

Jože ŠKULJ, prišel na svet 18. malega travna;

Franc ŠVIGELJ, rojen na deseti dan v mesecu novembru.

Jože TOMINC, rojen 16. oktobra 1907. leta. Naj nam ne zameri, da je prišel *sedemdesetletnik* med mlajšo generacijo; ni kriv za to tiskarski škrat, ampak njegov mladostni izraz.

Vsem skupaj pa: Bog vas živi!

PAVEL BOŽNAR — 80 LET

Zaveden in zvest član naše organizacije Pavel Božnar iz Mendoze je 21. decembra 1977 obhajal svojo osemdesetletnico. Spada med tiste slovenske javne delavce, ki so po navodilih in pod vplivom dr. Janeza Ev. Kreka nesebično orali slovensko ledino, ustanavljali številne prosvetne, gospodarske in politične organizacije, ki so vzgajali in dvigali slovensko ljudstvo in ga pripravljali za življenje vredno izobraženega in svobodnega naroda. Začel je kot mlad fant v katoliških organizacijah, kot mož pa je postal vodilna osebnost v svojem okraju. Kot požrtvovalen politični delavec je užival veliko zaupanje pri ljudeh in pri vodilnih političnih osebnostih. Kot odločnega protikomunista so ga med revolucijo komunisti preganjali in je bil na seznamu tistih, ki so jih nameravali umoriti. Po vojni je odšel v begunstvo in se naselil s svojo družino v Mendozi, kjer je postal solastnik znane keramične tovarne C. A. C. E. S.

Dobri Bog naj mu ohrani življenje še mnogo let!

MARIJA MARKEŽ — 80 LET

Z nekoliko zamude (za katero prosimo oprostjenja) poročamo o osemdesetletnici dobre slovenske žene gospe Marije Markež roj. Rekar, vdove po bivšem jeseniškem županu in znanem javnem delavcu Valentinu Markežu. Tudi zanjo velja slovenski pregovor, da dobra žena podpira tri vogle doma hiše. Ni bila samo skrbna žena svojemu izredno delavnemu možu in skrbna mati svojim številnim otrokom, ampak je na svoj tih način podpirala javno delo svojega moža, domače duhovščine, katoliških organizacij in podpirala potrebne v veliki jeseniški občini. To njeno delo je rodilo velike in lepe sadove ne samo v njeni ožji družini, ampak tudi v vsej njeni okolici.

Zaradi odločne krščanske, slovenske in protikomunistične usmerjenosti je morala Markeževa družina zapustiti domovino in se podati v tujino, kjer

je Markeževa mama bila in je še skrbna ohranjevalka domačih tradicij. Markežev dom v Merlo pri Buenos Airesu je bil vedno shajališče ne samo trdno med seboj povezane Markeževe družine, ampak tudi shajališče njenih številnih družinskih prijateljev in javnih delavcev, ki jih je gospa Markeževa vedno z veseljem sprejemala.

Ko se gospej Markeževi zahvaljujemo za vse dobro, ki ga je nudila in ga še nudi s svojim rojakom, prosimo Vsemogočnega, da jo še dolgo ohrani zdravo in srečno.

DRUŠTVENE VESTI

BOŽIČNICA DRUŠTVA S. P. B. V CLEVELANDU

V nedeljo 18. decembra 1977 je naše društvo priredilo božičnico, kakor že vrsto let. Še pred tednom smo imeli tu za prireditve zelo neugodno vreme: hud mraz in zaradi obilice snega izredno slabe ceste, a nekaj dni pred božičnico se je spet ogrelo in sneg je skopnel, kar je gotovo veliko pripomoglo k izredno lepi udeležbi.

Božičnica se je vršila v cerkveni dvorani pri Sv. Vidu, kamor smo se preselili, ko nam je bila dvoranica v Baragovem domu postala pretesna.

V ospredju odra smo postavili jaslice in božično drevesce, belo pregrnjene mize smo okrasili s smrekovimi vejicami in vsak gost je dobil na svojem prostoru voščilnico s sporedom.

Ko je g. Melaher pozdravil goste, se je spomnil najprej tistih, ki so vsako leto prihajali na to božično srečanje, pa obhajajo zdaj božič že v večnosti, posebno še Karla Mauserja, ki je s takim veseljem vsako leto pripravljaval božičnico s sočlani in nam tudi podal božično misel. Lanski njegov božični nagovor je bil zadnji njegov javni nastop. Za vse te in pa za težko bolna člana našega društva g. Franca Rihtarja in g. Ernesta Zupana smo skupno molili Oče naš.

G. Martin Košnik je nato intoniral „Vi oblaki Ga rosite“ in vsa dvorana je prepevala to najbolj znano adventno pesem, nakar se je oglasil zvon iz Brezij in povabil k angelovemu češčenju. Zadišalo je po kadilu in č. g. J. Simčič in predsednik g. Vinko Rožman sta po stari slovenski navadi pokadila po dvorani, medtem pa smo vsi peli „Je angel Gospodov“. Ko sta se vrnila pred jaslice, jih je g. Simčič blagoslovil in ob njih se je razvrstil mladinski pevski zbor, ki ga vodi naš član g. Mihael Vrenko in zapel: „Poslušajte vsi ljudje“, je poprijela vsa dvorana. Nato nam je g. prof. Sever doživeto prebral božični evangelij, nakar se je spet oglasila pesem iz mladih grl, ki je večkrat potegnila za seboj vse navzoče, posebno Sveta noč. Pristrčno nam je nato deklamiral učence 3. razreda slov. šole pri sv. Vidu, Joško Cendol pesmico „Jezušček na slamic“ in za njim je Karlu Mauserju v spomin prebrala njegova hčerka Rotija por. Radoš voščila Kotičkovega strička za božič 1967. Tako smo na najpristršnejši način imeli tudi njega med seboj. Tri krasne božične pesmi, ki jih je zapel moški zbor pod vodstvom g. Košnika, so bile predzadnja točka, za zaključek pa božična duhovna misel č. g. Simčiča o božični skrivnosti, o naši duhovni pripravi nanj in o bratski ljubezni, v kateri naj praznujemo ta prelepi praznik.

Po sporedu so žene in dekleta postregle gostom z narezki, pecivom, kavo ali čajem in v prijetni domačnosti smo preživeli prav lep večer. Prav posebno smo bili veseli, da je prišel med nas tudi č. g. dr. Pavle Krajnik z mamo in sestro s. Rezko, ki je tu na obisku iz Argentine.

Ob slovesu smo si pristrčno stiskali roke, želeč si med seboj vesele praznike in, zdi se, da je božičnica dosegla svoj namen: poživiti božično razpoloženje in bratsko povezanost.

Mimi Mauser

SPOMINSKI VEČER V TORONTU

Slovensko gledališče v Torontu je v nedeljo, 22. januarja 1978 v cerkveni dvorani župnije Brezmadežne v New Torontu pripravilo spominsko proslavo v čast pokojnemu pisatelju Karlu Mauserju.

V razpoloženje večera je pripomogel film pogrebnih svečanosti pokojnega pisatelja. Slišati je bilo tudi njegovo besedo, posneto na trak, kot da bi še živel med nami.

O pisatelju je spregovoril g. Peter Čekuta, ki je tudi pozdravil navzočo pokojnikovo mater in njegovega brata Otmarja z družino. Tej točki je sledila Mauserjeva beseda. Odlomke njegovih del so recitali:

Neži Čekuta: Kristina Marija; Vilko Čekuta: Pokopališče in slovo; Anica Resnik: Razdrto gnezdo. Mirjam Čekuta: Pozdrav rojakom; Alex Koželj: The Cleveland Twist Drill Co.; Milena Čekuta: Drevesce na cesti; Mirjam Čekuta: Življenje.

Cerkveni zbor pri Mariji Pomagaj pa je pod vodstvom zborovodja Dušana Klemenčiča vlagal med posamezne odlomke Mauserjevih del sledeče pesmi: O kresu (Peter Jereb), Kraguljčki (Lojze Bratuš) in Triglav (Josip Flajšman).

Zaključil pa je spominsko proslavo „Kaplan Klemen“. Odlomke iz te drame so podali: oče (Janez Mesec), kaplan (Peter Čekuta), župnik (Vilko Čekuta), Trpin (Andrej Stražar), Košak (Joško Mihevc), Resmen (Tomaž Ahlin), Marjeta (Anica Demšar).

Spominska proslava je pokazala pok. Karla Mauserja kot preprostega človeka, globokega misleca, ki ima odprto srce in dobro besedo do bližnjega. K zavesti, da njegov duh še živi med nami, je pripomogla tudi slika v ozadju odra.

Velika zahvala gre Slovenskemu gledališču in vsem nastopajočim, da so zbrali na ta „spominski večer“ tako lepo število prijateljev in znancev pokojnega pisatelja in pesnika Karla Mauserja. Vezi med tem, kar je zastopal, in med živimi, so se znova utrdile.

Z veseljem ugotavljamo, da se je spominskega večera udeležilo tudi lepo število članov bratskega društva Tabor, ki so prišli na prireditev s svojega občnega zbora.

V SPOMIN

† CIRIL POVŠE

Dne 12. januarja 1978 je v San Luisu (Argentina) v 64. letu starosti umrl znani javni delavec Ciril Povše, po poklicu trgovec. Kot fant se je v domovini — v Trnovem pri Ljubljani — udejstvoval pri Križarjih in v Orlovski organizaciji. Pozneje je postal odbornik izrazito protikomunistične Zveze združenih zasebnih in trgovskih nameščencev. Takoj ob začetku druge svetovne vojne je pristopil k Slovenski legiji ter imel po tovarnah in podjetjih protikomunistična predavanja. Krepko je proti komunistom in z njimi zvezanimi krščanskimi socialisti nastopal v Delavski zbornici v Ljubljani, katere član je bil. Po koncu vojne se je umaknil iz domovine in se naselil v San Luisu v Argentini, kjer si je ustvaril lepo trgovsko podjetje. Pri tem pa se je vedno zanimal za slovensko javno življenje. Zlasti rad je prebiral Vestnik.

Vsemogočni naj mu bo milostljiv sodnik! Družini pa izrekamo iskreno sožalje.

Smilijo se mi poklicni časniki, ki morajo pisati osmrtnice ljudem, ki jih sploh poznali niso. Le včasih zasledim lepo in drobno misel.

Težko je pisati o mrtvih, ki smo jih v življenju srečali, še težje o smrti slovenskih mater. Tako je tudi ob smrti Tomaževićeve mame. Ko smo jo kropili, se ji njena leta — 84 — niso poznala. Je že tako, da slovenska mati, ki je vse življenje garala, ob smrtnem trenutku doživi tisti sveti mir, ki ga je vsa večnost polna. Ve, da je izpolnila nalogo, ki ji jo Bog naložil na tej zemeljski poti, in zato z vedrim obrazom in umirjenim srcem stopa pred božje obličje.

Ce kdaj, potem gotovo ob smrti matere številne družine najmočnejše čutim božjo dobrotljivost. Res je, da ne vemo, kdaj koga božji Sin sprejme medse, a zdi se mi, da se pri pogledu na prihajajočo dušo matere spomni svoje lastne matere. Naših mater je zdaj že zelo veliko v onostranstvu. In gotovo nas niso pozabile. Zato marsikdaj še lahko peljemo naš zdomski brod, ker nad njim plavajo molitve naših mater.

Te misli so gotovo bile tudi misli njenih otrok, Marije, Toneta in Tončke, Francke in Lovrota, Franceta in Jožeta pa Ivanke in Anice, in lepo bi bilo, ako bi postale misli tudi mnogih med nami.

Ko mame ni več, se šele zavemo, kaj smo izgubili. A molitvam za pokojne pridružujemo tudi naše prošnje k materam, naj nas še naprej spremljajo.

Tomaževićeve mama, počivajte v miru in pozdravite vse, ki so odšle pred vami. P. R.

† PROF. JOŽE MAJČEN

Pred petnajstimi leti sem napisal spominski članek ob dvajsetletnici smrti pobratima Danila Koprivice, junaškega borca v Grčaricah. V tistih majskih dneh 1941, ko smo se srečali z Emmrom in njegovimi, je bil z nami pokojni profesor Jože. V primeri z osebami njegove generacije je bil skorajda preveč miren, nikdar ni pokazal slabe volje, vedno pa odpiral srce iskreno čutečega Slovenca. In če nas je Koprivica vse prekašal v znanju latinščine, smo ob besedi profesorja Jožeta slišali zvok slovenske besede.

Delal je in se izpostavil. Bil je prvi, ki je opozoril na infiltracijo nekaterih oseb v najbližjo Emmrovo okolico, in se tudi ni nič čudil, ko je ugotovil, da sta Emmru smrt pripravila dva njegova nekdanja učenca. On je na tisto nevarnost opozoril. Žal so dogodki prehitro zdrveli.

Profesor Jože bo zdaj srečal nekdanjega „premogarja“ Stamenkoviča, pa vedno veselega Sternišo, blago dušo Marijana Kremžarja in bojevitega Glavača, udarnega Koprivico in podjetnega Vičiča, pa seveda tudi idealista Emmra. V njih družbi bo čakal druge, ki bodo počasi — ali pa hitro — prihajali za njimi.

Gospod Jože — hvala za vse opravljeno delo, iskreno priznanje vaši zvestobi in skromna prošnja: prosite za nas vse, ko se boste srečali z Vsemogočnim. P. R.

† GA. OLGA RUPNIKOVA

Dne 10. februarja 1978 je v mestu Adrogué (Argentina) umrla go-spa Olga Rupnikova, soproga pokojnega generala Leona Rupnika. Rojena je bila 10. oktobra 1897 v Rusiji, kjer je bil njen oče carski topniški general, ki se je v boljševiški revoluciji pridružil protikomunistični vojski pod vodstvom generala Krasnova. Po boljševiški zmagi se je skupaj z očetom umaknila iz Rusije, odšla na begunsko pot, ki jo je pripeljala v Srbijo. Tu se je spoznala s tedanjim majorjem Leonom Rupnikom, kateremu je umrla prva žena roj. Abram in mu pustila tri otroke: Vuka, Evgena in Inge. Poročila sta se v Nišu in v zakonu se jima rodila hčerka Ksenija, ki se je pozneje poročila z dr. Stankom Kociprom.

Ko je bil general Rupnik poslan v Slovenijo, da je kot strokovnjak vodil utrjevalna dela na meji proti Italiji, je prišla z njim tudi pokojnica in je tako Slovence in slovensko deželo močno vzljubila. Tu pa je doživela novo komunistično revolucijo, podobno oni v oktobru 1917 v Rusiji. Njen mož general Rupnik je tedaj brez omahovanja stopil v boj zoper komunistične partizane. Ta boj pa se je zaradi nesrečne politike zahodnih demokracij končal z zmago komunistov v Jugoslaviji.

V začetku maja 1945 se je pokojnica z vso svojo družino podala na svojo drugo begunsko pot. Na tej je doživela silen udarec, ko so Angleži njenega moža izročili jugoslovanskim komunistom, ki so ga obsodili na smrt in ustrelili. Junaško in tiho je prenašala svojo bridko usodo. Z družino se je preselila v Argentino, kjer je do svoje smrti živela pri svoji hčerki Kseniji v Adroguéju. Da bi ne bila nikomur v breme, je sprejela zaposlitev šivilje v konfekcijski industriji in je delala do pozne starosti, ko se je upokojila. V Argentini je doživela nove udarce, ko sta ji umrla „babuška“ in Vule.

Pogreba blage pokojnice so se udeležili tudi zastopniki obeh organizacij slovenskih protikomunističnih brccev in so skupno molili za večni mir in pokoj njene duše.

† LUDVIK MEGUŠAR

Dne 4. decembra 1977 je v Buenos Airesu umrl zaveden Slovenec in domobranec Ludvik Megušar, ki se je rodil dne 14. avgusta 1914 v Dražgošah v Selški dolini. Doma se je udeleževal v katoliških mladinskih in prosvetnih organizacijah. Posegal je tudi v politično delo. Kot odločen protikomunist se je pridružil domobrancem v škofji Loki. Ob koncu vojne se je podal na begunsko pot, ki ga je pripeljala v Argentino, kjer je ostal zvest svojemu prepričanju. Vključil se je v razne slovenske emigrantske organizacije, rad obiskoval slovenske prireditve in prebiral slovenski tisk.

Naj v miru počiva!

† FRANC RIHTAR

V Clevelandu je dne 19. decembra 1977 v 67. letu starosti umrl Franc Rihtar, zvest član DSPB, zaveden Slovenec in odločen protikomunist. Rojen je bil v Domžalah, kjer se je pridno udeleževal v mladinskih organizacijah, zlasti pri Orlu, kjer je veljal za odličnega telovadca. Po poklicu je bil mizar. Sodeloval je v protikomunističnem boju in se je zato leta 1945 s svojo mlado družino umaknil v Avstrijo. Bil je v taborišču v Judenburgu in v Trofaiach. Nato je odpotoval v Združene države Amerike. V Clevelandu se je udeleževal v raznih organizacijah, posebno pa pri Društvu SPB. Zapušča številno, dobro vzgojeno družino, kateri izrekamo globoko sožalje. Njemu pa naj Bog nakloni večni mir in pokoj!

† DR. FRANC BLATNIK SDB

Dne 23. decembra 1977 je v Patersonu (ZDA) v 78. letu starosti umrl salezijanski duhovnik Franc Blatnik SDB, velik prijatelj in mecen naše organizacije ter sodelavec našega Vestnika.

Pokojnik je bil izredno aktiven človek vse svoje življenje. Že njegova mladost je bila zelo razgibana. Kot mlad fant je prišel v salezijanski zavod na Radni, nato je odšel v Veržej, kjer je obiskoval srednjo šolo. Potem je odšel v salezijanski zavod na Poljsko, nato se je vrnil v Veržej, bil poslan v Turin, kjer je prejel mašniško posvečenje. Kot salezijanski duhovnik je vršil razne funkcije v salezijanskem redu.

Med vojsko je posvečal svoje moči beguncem po taboriščih in v izgnanstvu, zlasti Slovincem v Srbiji. To pokojnikovo delo je podrobneje popisal dr. Kolarič CM v knjigi škof Rožman III, kjer pove, kako je dr. Blatnik prenašal v Srbijo pakete, pisma in denarne podpore, kako je na prošnjo škofa Rožmana večkrat (skoraj vsak mesec) potoval v Rim, kamor je nosil škofove poslanice in prošnje papežu in papeškim oblastem. Ob neki priložnosti je posredoval za preganjane pravoslavne Srbe in je tedaj govoril z msgr. Montinijem, sedanjim papežem Pavlom VI. in državnim tajnikom kardinalom Maglionejem, ki mu je izročil en milijon nemških mark za „pravoslavne, ki preganjanje trpijo.“ Tudi se je dr. Blatnik osebno trudil pri papežu Piju XII., da bi Italijani vrnili otroke od 8. do 14 let, ki so jih pobrali pri racijah. Zaradi svojih pogostih potovanj v Rim je bil osumljen vohunstva in zaprt v Rimu in šele na posredovanje Pija XII. izpuščen na svobodo. Dr. Blatnik je na prošnjo nadškofa Stepinca posredoval tudi za hrvaške Jude in jih pomagal spravljati v Italijo.

Med komunistično revolucijo je dr. Blatnik nudil duhovno pomoč fantom in možem, ki so se borili proti komunizmu, prenašal obvestila iz Ljubljane na vojaške postojanke ter po vseh svojih močeh pomagal vaškim stražarjem in domobrancem. Skupaj z domobranksko vojsko in tisoči beguncev se je tudi on zatekel na Koroško, nato odšel v Rim, potem v Porto Rico in nato na svojo zadnjo življenjsko postajo v Paterson, kjer je na salezijanski šoli poučeval španščino.

Nekaj dni pred smrtjo je dr. Blatnik svojemu sobratu izrazil željo in upanje, naj bi se pristaši Vestnika in Tabora združili in bili edini v delu in ljubezni do idealov, zaradi katerih so šli v begunstvo. „Le povej jim to mojo željo in upanje,“ je naročil sobratu. Dobremu prijatelju dr. Blatniku odgovarjamo, da smo se in se še bomo trudili, da bi bilo med nami bratsko sodelovanje in da bi zlasti ne bilo nobenih medsebojnih napadov.

Dobri Bog naj nakloni pokojniku tisto plačilo, ki ga je s svojim izredno požrtvovalnim delom zaslužil.

† FRANC DOLENC

Dne 20. decembra 1977 je v Buenos Airesu umrl naš zvesti član in bivši domobranec Franc Dolenc. Pokojnik je bil rojen pred 65 leti v Spodnjem Bitnju pri Kranju. Že v mladih letih je kot tekstilni nameščenelec v znani tekstilni stavki, ki so jo organizirali komunisti v Kranju, spoznal zlo komunizma in je bil potem vse življenje neizprosni borec zoper komunizem, kar je zlasti pokazal leta 1944 z vstopom med gorenjske domobrance.

V maju leta 1945 je skupaj z ostalimi domobranci odšel na Koroško in se nato z družino preselil v Argentino, kjer se je ves vrigel v javno delo. Zlasti je bil aktiven pri delu za Slovensko hišo in pri raznih verskih organizacijah ter pri razširjevanju slovenskega tiska. Z velikim veseljem je prebiral svoje organizacijsko glasilo Vestnik in je malo pred smrtjo prosil za eno izmed številk Vestnika, ki je ni bil prejel.

Pokojni Dolenc je bil vsem zgled globoke vere, iz katere je črpal moč v vseh življenjskih udarcih. Bil je narodno zaveden in izredno delaven do svojega zadnjega diha.

Bog mu daj večni mir in pokoj!

Tiskovni sklad Karla Mauserja

(v arg. pesih)	(v dol.)
Jože Rupnik	500
S. R. (Morón)	500
Jože Košir	500
N. N. (Ramos Mejía)	2.000
č. g. Milan Povše	1.000
Stane Buda	1.000
Jože Janežič	2.000
N. N. (San Justo)	5.000
Jože Javoršek	1.000
ga. Amalija Krek	4
Vinko Levstik	4
Franc Plesničar	4
Valentin Potočnik	5
č. g. Jože Ferkulj	10

Vsem darovalcem prisrčna hvala!

ZA ZAVETIŠČE ŠKOFA ROŽMANA SO DAROVALI

(od 1. 11. 77 do 31. 12. 77):

Stante Stane	10.000	V spomin na pok. Ano Matičič:	
Blejec Ema	880	Zajec Milan (dol.)	10
Šabič Branko	4.800	V spomin na pok. Pavleta Rupnika:	
Šabič Ana Marija	4.800	Tomažin Franc	2.000
Msgr. Novak France — cerk. nabirka pri sv. maši v zavetišču 4. 12. 1977	5.600	V spomin na pobite domobrance:	
Miklavžev štant (org. Zveza in Liga slov. mater in žena v zavetišču 4. 12. 1977)	40.550	Buda Stane	2.000
	(v dol.)	Mrak Stanko (dol.)	20
Dejak France	25	Božično darilo Zavetišču:	
Oreh Filip	25	Dr. Komotar Anton, Nemčija (dol.)	100
Tekavec Matt	10	V spomin na pok. Malči Mežan:	
Kokelj, družina, Kanada ...	60	Bodnar Anton	5.000
V spomin na pok. Ludvika Pangosa:		V spomin na pok. Frančka Podržavnika:	
Inž. Matičič, družina	1.000	Boc Milan	13.000
Ob prvi obl. smrti Andrejčka Gološa:		V spomin na pok. moža-očeta:	
Fajfar Veronika	2.000	Šproc, družina	10.000
		V spomin na pok. hčerko Karino:	
		Fabjančič Anatol	1.000
		Vsem prisrčna hvala!	

Tucumán – Operativo “Independencia”

Nuestro compañero de armas en la lucha anticomunista hace 30 años, padre JOSE HORN, es actualmente capellán militar en la octava brigada del ejército argentino, con asiento en Mendoza.

Para la atención espiritual de los soldados que han combatido el año pasado contra la guerrilla comunista en la provincia de Tucumán y han salido victoriosos, el padre Horn fue enviado tres veces a la zona de combate por lo cual le fué conferida en reconocimiento de sus servicios, por la más alta autoridad militar, la medalla recordatoria que lleva la escueta y elocuente inscripción: „POR DIOS y LA PATRIA! — “Operativo Independencia”, Tucumán, 1977.”

Así es, nuestra vida cobra sentido, siempre y cuando trabajamos y luchamos por Dios y la patria.

NAROČNINA ZA LETO 1978:

Za Argentino: 2.000 pesov.

Za Evropo, Kanado in Severno Ameriko: 6 dolarjev.

Za Južno Ameriko: 5 dolarjev.

Za letalsko dostavljanje dodati 4 dolarje.

Correo
Argentino
Suc. 7

TARIFA REDUCIDA
Concesión N° 6830

Propiedad Intelectual
N° 1.333.625 — 22-6-1976
R. Falcón 4158, 1407 Bs. As.